

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO-TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO-TELEVİZYON VE SİNEMA PROGRAMI

**BEDEN VE İKTİDAR: TÜRKİYE’DE KADINLARIN BEDEN
ALGILARININ “VİDEO” YÖNTEMİYLE TARTIŞILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZ DOĞAN

071105201

Danışman Öğretim Üyesi:
Yrd. Doç. Dr. Nazan HAYDARI PAKKAN

İstanbul, Mart, 2011

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

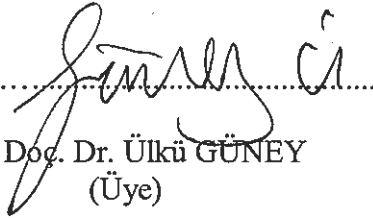
16.03.2011 tarihinde tezinin savunmasını yapan Deniz DOĞAN'na ait "Beden ve İktidar: Türkiye'de Kadınların Beden Algılarının "Video" Yöntemiyle Tartışılması" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Radyo, Televizyon ve Sinema Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Gül BATUŞ
(Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Nazan HAYDARI PAKKAN
(Üye)
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Ülkü GÜNEY
(Üye)

ÖNSÖZ

Araştırmamın yürütülmesi ve yüksek lisans eğitimim sırasında bana her aşamada verdiği destek, gösterdiği sabır ve anlayış için, tezimde büyük emeği olan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nazan Pakkan Haydari'ye, tez savunma jürime katılmayı kabul ettikleri ve çalışmam konusunda değerli önerilerini paylaştıkları için, Prof. Dr. Gül Batuş ve Yrd. Doç. Dr. Ülkü Güney'e, eğitimim süresince bilgi ve deneyimleriyle bizleri yönlendiren, desteklerini her zaman hissettiğim hocalarıma, kendilerini tanımaktan onur duyduğum araştırma görevlisi arkadaşlarım Gökçen Civas ve Serkan Öztürk'e, araştırmanın yapılması için onay ve destek veren röportajlara katılan, paylaşmaktan çekinmeyen tüm kadınlara, beni bu zorlu yolda yalnız bırakmayan, desteğini hiç bir zaman esirgemeyen biricik annem Belkıs Doğan'a ve tüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

Deniz DOĞAN

Mart, 2011

ÖZET

Bu çalışma, video kamera ile kayıt altına alınan söyleşiler üzerinden Türkiye’de kadının; kadın olma durumunu ve kendi beden algısını tarihsel, sosyal ve kültürel bir bağlam içerisinde anlamaya çalışmaktadır. Çalışmanın kavramsal çerçevesini “bedeni iktidarın bir nesnesi” olarak tanımlayan Michel Foucault’un “Cinselliğin Tarihi” adlı kitabındaki “iktidar-beden” ve “iktidar-özne” kavramları oluşturmaktadır. Çalışmada, beden iktidarın kendini tanımlama ve yeniden üretme alanlarından birisi olarak ele alınırken kadınların bedenleri ve kadın olma durumlarına dair yorumları iktidar ve özne arasındaki karmaşık ilişkiyi tartışma imkânı sunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet çalışmaları kadın ve iktidar arasındaki ilişkiler genelde ataerkillik, geleneksellik, modernleşme, Cumhuriyet rejimi ve feminizm kavramları çerçevesinde tartışılır; medya ise kadın imgesi ve bedenin temsili üzerinden iktidarın sürekliliğinin sağlandığı veya yeni öznellik biçimlerinin üretildiği bir alandır. Çalışmada, video kamera kadının kendisine dışarıdan bakarak konuştuğu ve kendi temsilini yarattığı bir araç olarak kullanılır. Türkiye’nin kültürel ve sosyal ortamında bir özne olarak kadın olmanın zorluğu, beden ve kıyafet arasındaki ilişki, kadın erkek ilişkilerine bakış açısı ve cinsellik, aile içi dinamikler ve bedenin toplumsal ifade biçimleri ile bağlantılı olarak ele alınır. Çalışma, tarihsel süreç içerisinde iktidarın kadının toplumsal konumuna dair oluşturduğu ikilemlerin kadının kendi bedeni ile kurduğu ilişkide varlığını sürdürdüğünü savunur.

Anahtar Kelimeler: Kadın Bedeni, Özne, Temsil, İktidar, Video Kamera, Medya

ABSTRACT

Drawing from the accounts of women as recorded with a video camera, this study addresses the self-perception of women about their bodies and being a woman within the historical, social and cultural context of Turkey. The theoretical framework of the study is defined by the main argument of “the body as the object of the power” and the conceptual relationship between “power and body” and “power and subject” as presented in *The History of Sexuality* by Michel Foucault. While the study defines the body as a area for the redefinition and reproduction of power, the self-accounts of women about their bodies and experiences of being a woman reveal the complex relationship between power and subject.

Gender studies extensively address the relationship between power and women within the concepts of patriarchy, tradition, modern, modernization projects of Turkish Republic, and feminism; media is generally defined as an area for the reproduction of power and redefinition of subjectivity through the images of women. In study, video camera becomes a methodological tool for women to reflect on their experiences and create own representations. The accounts of women are discussed in relation to the difficulty of being women, the relationship between body and appearance, relationship between man and woman, family dynamics, and women’s presentation of their own bodies. The study argues that historically defined contradictory position of women in Turkey continue to reflect itself in the relationship of women build with their own bodies.

Key Words: Female Body, Subject, Representation, Power, Video Camera, Media

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
1. GİRİŞ	1
2. BEDEN VE KADIN BEDENİ	9
2.1. Beden	9
2. 1. 1. Kadın Bedeni	22
2. 1. 1. 1. Ataerkil ve Geleneksel Yapıda Kadın Bedeni	24
2.2. Medya ve Temsil	27
2. 2. 1. Medyada Kadın Temsili	31
2. 2. 1. 1. İletişim ve Feminizm	37
3. MICHEL FOUCAULT, İKTİDAR VE BEDEN	41
3.1. Michel Foucault ve İktidar	41
3.1.1. İktidar, Beden ve Özne	44
4. TÜRKİYE'DE KADIN, MODERNLEŞME VE CUMHURİYET DÖNEMİ	49
4. 1. Modernleşme Döneminde Kadın ve Bedeni	50
4. 2. Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Bedeni	56
5. FEMİNİZM VE TOPLUMSAL CİNSİYET	64
5. 1. Feminizm	64
5. 2. Toplumsal Cinsiyet	71
6. YÖNTEM VE KAMERA	76
6. 1. Yöntem ve Toplumsal Araştırma	76
6. 2. Yöntem, Kamera ve Video Kaydı	79
7. TARTIŞMA	92
7. 1. Kadın Olmak Zor	93
7. 2. Kadın ve Kılık Kıyafet	100
7. 3. Kadın-Erkek İlişkileri ve Cinsellik	105
7. 4. Aile Yapılarında Kadın: Anne-Kız, Baba- Kız, Eş İlişkileri	109
7. 5. Kadın, Beden ve Temsil	112

7. 6. Kadın, Beden ve İktidar	119
8. SONUÇ	123
9. KAYNAKLAR	130
10. EKLER	135
Ek 1. Söyleşi Soruları	136
Ek 2. Söyleşi Listesi	137
Ek 3. Söyleşi Çözümlemeleri	139

1.GİRİŞ

Kadın araştırmalarında tarihi kayıta kadına dair bilgilerin az olduğu bilinmektedir. Türkiye bağlamında; kadının kendini ve bedenini nasıl algıladığı sorunsalı üzerinden biçimlenen bu tez, video kamera yönetimi ile kadınların görüşlerine yer verilen feminist çerçevesi olan bir araştırmadır. Türkiye’de “kadın” üzerinden yapılan çalışmalar son on beş, yirmi yıldır hız kazanarak, antropoloji, sosyoloji, felsefe, psikoloji, iletişim bilimleri gibi farklı alanlarda ele alındığından, araştırmada beden tarihinin din, felsefe, siyaset, antropoloji ve sosyoloji alanlarının kültürel olarak, kadın bedenine bakış açılarıyla incelenmektedir. Bedenin kadın dişiliğiyle özdeşleştirilmesi kadın bedeninin arzuya, cinselliğe dair imge ve atıflarla birlikte cinsellik, güzellik, estetik, sağlık v.b. ile tanımlanmasına neden olmaktadır. Sıklıkla karşılaştığımız bu tanımlamaların kadın bedeniyle özdeşleştirilmesi de bedeni nesnelleştirmektedir. “Nesnelleştirme” iktidar yapılarının isteği doğrultusunda her dönemin kendi iktidar kurgusu ve tercihleri içindeki güç ilişkileriyle biçimlenerek, iktidar-beden ilişkisine dönüşmektedir. Kadın ve bedeni üzerinden kimi zaman görmezden gelinerek, kimi zaman da ön plana çıkartılarak yapılandırılan ilişki nesnelleştirme ile de temsil niteliği kazanmaktadır.

Temsil, “bir yandan kadınlara siyasi özneler olarak görünürlük ve meşruiyet sağlamayı hedefleyen siyasi süreç içindeki anahtar terim görevini görür; öte yandan kadınlar kategorisine dair bazı varsayılan hakikatleri ya açığa çıkardığı ya da çarpıttığı söylenen bir dilin normatif işlevi” olarak tanımlanmaktadır(Butler, 2008: 43).

Kadının tarihçesi; Türkiye'deki kadın perspektifinden “ataerkillik, geleneksellik, modernleşme, Cumhuriyet rejimi, feminizm ve toplumsal cinsiyet” konuları çerçevesinde ele alınarak, kadın ve bedenin toplum içinde temsil edilme biçimleriyle incelenmektedir. Türk toplumunda kadının kültürel kodlar içerisinde ya yanlış temsil edildiği ya da hiç temsil edilemediği düşüncesinden hareketle, iktidar yapılarının toplumsal etkileri iktidar-beden-özne kavramlarıyla birlikte tartışılmaktadır.

Tez araştırmamın kaynak taramalarını gerçekleştirirken, Türkiye’de kadının toplumsal konumuna kendisi ve bedeni üzerinden bakmasını, sorgulamasını sağlayan, özellikle araştırmacının “video kamera” yı kullanarak, çekim yaptığı aynı zamanda elde ettiği görsel verilerle oluşturduğu bir çalışmanın yapılmadığını fark ettim. Bu anlamda “kadın ve bedeni” inceleyip, araştırarak varolan söylemlere bir katkı sağlamak amacıyla metodolojik olarak *video kamera* yöntemini seçerek, çalışmamı gerçekleştirdim. Dolayısıyla tezim, “araştırmacıların toplumsal dünya hakkında bilimsel temelli bilgi üretmek için sistematik biçimde uyguladığı yöntem ve yöntembilimlerin bir toplamı” olarak tanımlanan “toplumsal bir araştırma” olmakla birlikte iletişim bilimlerinin görsel verilerine de dayanan bir çalışmadan meydana gelmektedir(Neuman, 2008a: 2).

Tezin amacı, Türkiye’deki kadınların sosyal, siyasal, dinsel, ekonomik, kültürel konjonktürde “kadın” olmalarını aile yapısının, sosyal koşulların, kültürün ve eğitimin etkileriyle ele alarak, bedenleri üzerinde yaşadıklarını onların farkında olmalarıyla değerlendirmektir. Elde edilen veriler doğrultusunda “kadının kendine bakış açısını” ortaya koymaya çalışarak, toplumsal konumunu tartışmak önemlidir.

Çünkü kadına bakış açısı toplumsal ve ideolojik olarak iktidar söylemleriyle; ataerkil yapı, İslam dini, Doğulu kültür öğeleri, geleneksel ve modern kavramlarının ikilemleri üzerinden kadına “ad koyma” çabasıyla yapılmaktadır. Bu adlandırma cinsellik, estetik, meta, nesne, öteki gibi değerlerle gerçekleştirilirken, özdeşleştirme kadının erkekten sonra gelen ikinci varlık olarak tanımlanmasında hatta metalaştırılarak sunulmasında da önemli bir etkiye sahiptir. Aslında var olan adlandırmanın dışında, kadınında bir *kimlik* sahibi olduğunu savunduğumdan tezimi de, söyleyişi gerçekleştirdiğim kadınların *kadın ve bedeni* konusundaki görüşlerine yer vererek, kamera aracılığıyla da onları *temsil* ederek *özne* konumunda yanıt aramaktayım.

Tezin ana eksenini “video kamera”yı kullanarak, gönüllü, kentsel, orta sınıf, hemşire, sekreter, öğretmen, ev hanımı gibi meslek gruplarındaki kadınlarla “kadın ve beden” algısı bağlamında, sohbet ederek yaptığım röportajlarla gerçekleştirdim. Görüşme planı çerçevesinde bu kadınları seçme amacım, Türkiye’deki dönem incelemelerinde özellikle Cumhuriyet rejiminin “yeni kadın” imgesinde modernleşmenin modern yüzünü temsil eden okumuş, eğitilmiş, kent soylu, orta sınıf, toplumsal anlamda belli bir statüye sahip feminist görüşlü kadınlar olmalarıyla ilgilidir. Elbette seçimim o temsile dayalı feminist bir tercihi yansıtmaktadır. Ayrıca araştırma örnekleme; Türkiye’de değer yargılarının her on yılda bir değişmesini dikkate alarak yaptığımdan, görüştüğüm kadınların aralarındaki yaş farkları ortalama on yıldır. İstanbul ilinde ikamet etmekte olan 16-65 yaş aralıklarında, biri 16 yaş, biri 26 yaş, biri 30 yaş, biri 40 yaş, biri 56 yaş, diğeri 65 yaşındaki kadınlardan; iki kişi lisansüstü mezunu, bir kişi lisans mezunu, bir kişi lise öğrencisi, diğer iki kişi ise, ortaokul mezunu olmak üzere toplam altı kişiden oluşmaktadır. Araştırmada

görüşmecilerin altı kişi olması, sayısal bir istatistik niteliği taşımamakla birlikte kadınları temsil eden bir grubun özelliklerini yansıtmaktadır. Verileri, sosyo-demografik ve mesleki özellikleri değerlendirerek, “kadın, kadın bedeni, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve medyanın kadına bakış” açısını içeren toplam on bir röportaj sorusuyla elde ettim.

Araştırmanın genel çerçevesini kadınlara sorduğum “*Bedeniniz size ne anlam ifade ediyor ya da siz taşıdığınız bu bedene ne kadar sahipsiniz?*” sorusuna yanıt arayarak katılımcıların cevapları doğrultusunda tartışmaktayım.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini “bedeni iktidarın bir nesnesi” olarak tanımlayan Michel Foucault’nun “Cinselliğin Tarihi” adlı kitabındaki “iktidar-beden” ve “iktidar-özne” kavramları oluşturmaktadır. İktidarın beden üzerindeki ilişkisi iktidar tanımının ortaya konması yoluyla açıklanırken, iktidar biçimlerinin özellikleri de iktidarın özne ile olan ilişkisi bağlamında tartışılmaktadır. Dolayısıyla iktidar-beden-özne arasındaki ilişkiye Foucault’nun yaklaşımıyla yanıt aranmaktadır.

Tezin birinci bölümü, “kadın ve bedeni” üzerinden beden tarihini içermektedir. Beden; fiziksel özellikleri, biyolojik ve ruhsal varlığıyla birlikte, toplumsal yanıyla da kültürel kodlar içerisinde din, felsefe, siyaset, antropoloji, sosyoloji ve beden sosyolojisi alanlarının kadın bedeni tanımlamalarıyla açıklanmaktadır. Ataerkil ve geleneksel yapının kadın ve beden yaklaşımları, bedenin görüntüsüyle ilgili algılarımız, duygularımız olarak ifade edilen *beden imgesi* ile birlikte kültürel açıdan hem “görünen” hem de “algılanan” özellikleriyle incelenmektedir. Bedenin biyolojik sürecin yanında toplumsal süreçteki varlığı

sosyalleşmesiyle açıklanmaktadır. Dolayısıyla sosyalleşen beden; insan gelişiminin toplumsal doğası, toplumsal olarak üretilmesi, toplumsal temsili ve dile getirilmeleri ile birlikte toplum ve kültür arasındaki karmaşık ilişkiler bağlamında temsil ve kimlik ideolojileriyle değerlendirilmelidir.

Ayrıca bölüm iletişim bilimleri çerçevesinde; medyanın toplumsal etkisinin gücü ve yayıncılığın kod çözümü olduğu dikkate alınarak, medya sunumlarının kadın odaklı temsil ve temsilin topluma aktarılmasıyla kazandığı kimlik ile feminist araştırmanın özellikleri açısından tartışılmaktadır. Bölüm tezin hem kadın bedeninin *temsil* ediliş biçimlerini aktarmak hem de devletin ideolojik aygıtları olarak tanımlanan medyayı “popüler kültür” ile yansıtmak bakımından önemlidir. Temsil kadını adlandırmada önemli bir etkiye sahip olduğundan tezin diğer bölümlerinde de ele alınmaktadır.

İkinci bölüm ise, Michel Foucault’nun “Cinselliğin Tarihi” adlı çalışmasındaki iktidar ve özne kavramları çerçevesinde, bedeni iktidarın bir “nesnesi” olarak ortaya koymasından dolayı incelenmektedir. Foucault’nun iktidar yaklaşımı, iktidar kavramıyla birlikte değişen öznenin tanımlanması yoluyla açıklanmaktadır. Foucault’nun sunduğu çalışma; iktidar kavramının yirminci yüzyıldaki tanımında, iktidar biçimlerinin özellikleri, iktidarın özne ile olan ilişkisiyle tartışılmaktadır. Foucault’ya göre; özne bir inşadır. Öznellik bütün toplumlarda, her yerde mevcut olan yaygın iktidar ve itaat ilişkileri ile oluşturulmaktadır. Yeni iktidar biçiminin geldiği noktanın inceleneceği bu bölümde, bir önceki bölümde tartışılan bedene Foucault’nun “uysallaştırılmış bedenler”

ifadesiyle yaklaşılarak, Foucault'nun güç, iktidar ve söylem merkezli analizlerine *beden* açısından bakılmaktadır.

Üçüncü bölümde ise; Türkiye'deki kadın perspektifi Osmanlı ataerkilliği ve gelenekselliğin kadın bedeninde tartışıldığı birinci bölümün paralelinde, modernleşme ve Cumhuriyet döneminin “kadına bakış açısı” ile değerlendirilmektedir. Modernleşmenin “modern kadın” imgesi ve Cumhuriyet rejiminin Kemalist reformlarıyla gerçekleştirilen “yeni kadın” imgesi kimlik kavramıyla incelenmektedir. Göle'ye göre; Türk modernleşmesinin cinsiyet kimlik politikalarının yeni bir biçimde incelenmesi, modernleşmenin egemenlik ve dışlanmışlık alanlarını keşfetmemize olanak sağlar(Göle, 2004: 24).

Bu nedenle bölüm; Cumhuriyet rejimi ve modernleşme süreçlerindeki toplumsal etki ve yansımalarda yaşanan ikilemleri *kimlik*, *modern kadın* ve *Cumhuriyet kadını* imgeleri ile yasal, sosyal, kültürel, hukuksal ve ekonomik bağlamda tartışarak, ortaya koymaktadır.

Dördüncü bölümde, feminizmin tarihsel sürecine yer verilerek, kadın hak ve özgürlükleri açısından ilk olarak “Bedenimiz Bizimdir” sloganıyla ortaya çıkan feminist hareket; birinci, ikinci ve üçüncü dalga feminist söylemler doğrultusunda ele alınmaktadır. Türkiye'de feminizmin toplumsal yansımaları feminist görüşün kadını *özne* olarak temsil etmesi hatta özgürleşmenin geçerliliğinin bu şekilde sorgulanabileceğine dair yaklaşımlarla açıklanmaktadır. Feminist teorilerin söylemlerinde kadın cinsiyetine yapılan vurgu, Türkiye'deki feminizmin tarihçesinde “toplumsal cinsiyet” kavramı ile incelenmektedir. Biyolojik olarak, cinsiyet

özelliklerine göre, “kadın ve erkek cinsi” tanımlamasını içeren toplumsal cinsiyet; bedenün konumlandığı, edime dönüştüğü, sorgulandığı ve meydan okunduğu yer olarak, cinsiyet ile birlikte ele alınmaktadır. Beden ile özdeşleştirilerek, tanımlanan ve kültür tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet; temsil ve kimlik ideolojileri bağlamında “kadın ve bedeni” üzerindeki etkileri ile değerlendirilerek, tartışılmaktadır.

Beşinci bölümde, araştırmanın yöntemi olarak uygulanan video kameranın kadın bedeni çalışmalarında kullanılması yöntem açısından tartışılmaktadır. Konum birebir “insan odaklı” ve “video kamera” kullanarak gerçekleştirdiğim çalışmalardan oluştuğu için, daha hassas davranmam gerektiğini düşünerek, toplumsal araştırma yöntemlerinin içerikleri nitel araştırmayla birlikte ele alınmaktadır. Dolayısıyla hem video kamera kullanımının araştırmadaki önemi anlatılmakta hem de alandaki uygulama yöntemleri teknik ve yasal çerçeve de röportajların yapılaş şekliyle feminist araştırma yönünden incelenmektedir.

Tartışma bölümünde ise, Türkiye’de kadınların kendi bakış açılarıyla toplumsal konumlarını ve yaşamsal deneyimlerini sorgulamalarına tanıklık ettiğim kadın röportajlarına yer vermekteyim. Söyleşi içeriklerini kadın ve bedeni paralelinde bir taraftan yazının kavramları ve yaklaşımlarıyla ele alırken, diğer taraftan da günümüz Türkiye’sindeki kadına bakış açılarını kadınların söylemleri doğrultusunda alt başlıklarla değerlendirmekteyim.

Türkiye’de “kadın ve beden” ifade ettiği anlamda; kamera görsel ve dilsel açıdan kadınların bir sözcüsü olmakta, dolayısıyla ben de *özne* konumunda kadını adlandırarak, feminist görüşün “kadını özne olarak temsil etmenin ancak özgürleşmesinin sorgulanabilmesi ile geçerlilik kazanabileceğine” dair yaklaşımlardan hareketle, kadını *temsil* ederek yanıt aramaktayım(Butler, 2008: 44).

2. BEDEN VE KADIN BEDENİ

Kadın denildiğinde eş, anne rolleriyle toplumsal konumu; narin, zayıf, kırılgan duygularıyla psikolojik yapısı; estetik, güzellik kavramlarıyla fizyolojik yapısı, cinselliğine vurgu yapılarak da biyolojik yapısının tanımlanması akla gelmektedir. Bölüm içerisinde kadın; psikolojik, fizyolojik, biyolojik özellikleri çerçevesinde toplumsal konumuyla ele alınırken, beden de; din, felsefe, siyaset, antropoloji, sosyoloji ve beden sosyolojisi alanlarında kültürel açıdan fiziksel özellikleri, biyolojik ve ruhsal varlığıyla beraber “kadın bedeni” ile incelenmektedir. Çalışmada, iktidar yapılarından ataerkillik ve gelenekselliğin kadın ve bedeni üzerindeki etkilerinin neler olduğunun tartışılarak, söylemlerle birlikte değerlendirilmesi Türkiye’de kadının geçmişten günümüze toplumsal konumunu belirlemek açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bedenin görüntüsüyle ilgili “algılanan” ve “görünen” yönünün “beden imgesi” ile incelenmesi, beden işaretleri bağlamında beden dilinin ifade ettiği anlamlara açıklık getirmektedir. Dolayısıyla kadın ve bedeni; toplumdaki değerler ve normlar açısından çizilen kadın profiliyle ortaya konarak, bedenin “temsil” ile bağlantısı da tartışılmaktadır.

2.1. Beden

İnsanlık tarihiyle paralel bir süreçten oluşan beden tarihine baktığımızda, aslında varoluştan beri merak konusu olduğu bir gerçektir. Ortaçağda Rönesans’ın ateşlediği kültürel çatışmanın içinde kendine has özellikleriyle sivrilen beden, koruduğu gizemiyle “mistik beden” tanımlamasıyla açıklanırken, evrensel dinler tarihinde de her zaman tartışma konusu olmuştur. Beden; tıp alanındaki

araştırmalarda anatomik ve psikolojik açıdan, fiziksel i yapısının dışa vurulmasını sağlamak için nesnel olarak organlarıyla incelenirken, din, felsefe, siyaset, antropoloji ve sosyoloji alanlarının toplumsal boyutunda hiç bir zaman tek başına ele alınmamış, fiziksel, ruhsal ve biyolojik özellikleriyle birlikte kültürel açıdan değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler de beden; kimi zaman akıl ve beden, kimi zaman da ruh ve beden arasındaki geleneksel ikili karşıtlıklarla tartışılmıştır.

Bedenin tarihsel yolculuğunda, on yedinci yüzyıl Aydınlanma dönemindeki temel kavramın “akıl” anlayışı olduğu görülmektedir. Aklı n plana çıkaran bu yaklaşım, akıl ve beden arasındaki karşıtlıkta “beden”i diğer fiziki nesnelere farksız bir nesne durumuna indirgeyerek, sadece canlı ve biyolojik özellikleriyle değerlendirmektedir. Aynı yüzyılın felsefi alandaki Descartes’in yazılarından sonraki dönemlere kadar bedene bakış açılarında temel felsefi problemin, zihnin bedenle olan ilişkisi şeklinde karşımıza çıktığı görülmektedir(Edgar & Sedgwick, 2007: 51). Yine aynı dönem İngiliz deney ve felsefeci David Hume ise, dünyaya ilişkin tecrübemizin tamamen bedensel duyu organlarımıza bağlı olduğunu kabul ederek, insan bedeni üzerinde durmaktadır(2007: 52). Ancak bu yaklaşımlara rağmen görme, işitme eylemleri; koklama, tat alma, dokunma gibi bedensel duyuların işlevleri göz ardı edildiğinden, bedenlerimiz vasıtası ile dünyayla kurduğumuz irtibatların doğurduğu sonuçlar da ihmal edilmiştir.

On sekizinci yüzyıl sonlarına doğru Kant, “Yargı Gücünün Eleştirisi” (1987) adlı eserinde duyuların problematik statüsünü ortaya koyarak, “ancak rasyonel ve duyular sahibi (veya bedenleşmiş) yaratıklar olduğumuz içindir ki, güzelliğin zevkini tecrübe edebiliriz” savıyla, insan bedenine yaklaşmıştır. Bu bağlamda dünyaya

ilişkin bedensel, pratik tecrübenin önemi on dokuzuncu yüzyıl sonlarında Amerikan pragmatizminin dünyaya dair kesin doğru sayılan bilginin önemini “dünyayı yönlendirmek ve test etmek için bedenlerimizi kullanma hüner ve yeterliliğini muhafaza etmemiz” düşüncesiyle vurgulanarak ön plana çıkmaktadır. Düşünce Heidegger’in “elde etmeye hazır” ve “elde mevcut” kavramlarıyla (1962: 102-7) geliştirilerek, normalde nesnelere düşünmeden kullandığımızı belirtmektedir(2007: 52). Ancak nesnelere kullanırken, işlev esnasında bir problem çıkarsa geri çekilip, sorgulayarak inceleriz varsayımıyla, dünya da bizlere engel ya da sorun çıkardığında dünyaya ilişkin bilinçli, kuramsal bilgi edindikleri savıyla bu düşüncüyü bağdaştırmaktadırlar(2007: 52).

Yirminci yüzyılda bu perspektif Descartes’ın varsayımlarının hilafına “bilgiyi sadece dünya üzerine düşünmekle elde etmediğimiz, onun üzerine düşünmeyi sağlayacak bir sebebe ihtiyacımız olduğunda sebebin ancak bedensel irtibat yoluyla ortaya çıkartarak, gerçekleştiği” açıklanmaktadır(Edgar & Sedgwick, 2007: 52). Böylelikle pragmatistler, Hume, Heidegger; Descartes’in felsefe yapma tarzını doğrudan eleştirerek, bedeni felsefi düşünceye dâhil etmişlerdir. Heidegger, bu konuda insanların ölümlü varlıklar olduğunu, kendimizle ilgili anlayışımız içinde bedenin gerekliliğini (bütün sonuçlarına rağmen) vurgulamaktadır(2007: 53). Dolayısıyla felsefi alanın bedeni ele alışı, zihni bedenle ilişkilendirerek, bedeni oluşturan organların işlevlerinden ziyade, gelişimsel olarak izlediği yolda bilgiye atıfta bulunarak, bilincin belli bir dünyada var olduğu argümanına dayanarak, tartışmaktadır. Böylelikle felsefi görüş, bedenin varlığını gerek düşünce gerekse duyu yolu ile sağladığı irtibatla nesnelleştirmektedir.

Siyasi alanın Batı siyasetinde Liberalizmin beden kuramı ise, zihni bedenle ilişkilendirerek, bu kez akıl kavramını ön plana çıkartmaktadır. Rasyonaliteye vurgu yaparak insan modelini benimseyen anlayış, insan zihnine önem verildiğini göstermektedir. Bedensel zevklerin peşinde dizginlenmemiş çabayı, siyasal düzene yönelik bir tehdit olarak da kuramsallaştırmaktadır. Liberalizm akli, akıldışına karşı konumlandırarak, zihni bedene, erkeği de kadına karşı yani akıl, zihin ve erkeklikle tanımlanan bir liberalizm kuramından oluşmaktadır. Bu doğrultu da, John Rawls (1972) çağdaş liberalizmi eleştirerek; insanları oldukları gibi farklı varlıklar halinde biçimlendiren bedensel ve kültürel tecrübelerden bir dış müdahaleyle tecrit etmektedir(Edgar & Sedgwick, 2007: 53). Rawls, insanın tercih yapabilen rasyonel bir şahsiyet tanımlamasıyla belli bir topluluk içinde somutlaşan hayatından öncede varolduğu savunmaktadır. Michael Sandel (1982) ise; tercih yapma, değerlere sahip olma ve bireyler olarak kendimizin farkında olma yeteneğinin ancak bedensel deneyimlerle kazanılabildiğini, onun öncesinde var olamayacağını savunarak, Rawls'u suçlamaktadır (2007: 53).

Görüldüğü gibi siyasi alanda Liberalizm, felsefi görüş gibi zihni bedenle ilişkilendirse bile bu yaklaşımını akılla özdeşleştirerek ele almaktadır. Diğer taraftan bedensel zevklerin peşinde dizginlenmemiş çabayı, siyasal düzene yönelik bir tehdit şeklinde değerlendirerek, bedeni nesnelleştirmekte, bir zevk aracı olarak algılamaktadır. Bu yaklaşımda tıpkı Aydınlanma döneminin canlı ve biyolojik bir varlık olarak bedeni nesnelleştiren akıl ve beden ilişkisi gibi yine bedeni sadece fizyolojik açıdan ele alarak, aynı zamanda bir zevk aracı olarak yeniden nesnelleştirmektedir. Ayrıca liberalizmin erkek egemen bir bakış açısına sahip

olduğuna da vurgu yapılarak, zihni bedene, erkeği de kadına karşı konumlandırmaktadır.

Felsefi ve siyasi alanın “beden” anlayışı, insanın doğası ve toplumsallığı ile olan etkileşimi üzerine yapılan tartışmalarla devam eden farklı görüşlere de sahiptir. Bu görüşlerden biri; Antropoloji alanındaki çalışmalarda M. Mauss’un yaklaşımıdır. Mauss’a (2006) göre beden, insanın ilk ve doğal bir aletidir. Fiziksel bedenin toplum ve kültür tarafından biçimlenmesi insanların bedenlerini kullanmalarına dair bilgiler üretmektedir. Bir tür “beden kullanma tekniği” olarak adlandırılan görüş, beden tekniklerinin  karakteristik özelliğe sahip olduğunu savunur. Bunlardan birincisi spesifik beden hareketleri ya da şekilleri aracılığıyla oluşturulduklarından teknik bir görünüme sahip olma, ikincisi eğitim ve yetiştirme araçları yardımıyla kazanılıp, ğrenildiklerinden geleneksellik, ncs de kesin bir amaca ya da işleve hizmet etme anlamında verimli olmalarıdır. Beden kullanma tekniklerini içeren yaklaşım, kişilerin yaş ve cinsiyet özelliklerine göre farklılık gösterse de, bir tür *kimlik* sağlama olarak da tanımlanmaktadır (Nazlı, 2009: 62).

Bedenin nesne statüsüne karşı gelen eleştirel görüşlerden bir tanesi de; insan ile bedenın ön plana çıkmasına neden olan fenomenolojik yaklaşımda Merleau-Ponty’nin görüşüdür. Ponty’ye (1994) göre beden, fizyolojik olarak sadece organlardan oluşan bir nesne, bir mekanizma değil, nesnelere ya da nesnelere parçası arasındaki mekanik ilişkilerin dışında da bir varoluştur ki “sayesinde dünyanın var olduğu şeydir” ve “yaşayan” bir özelliğe sahiptir. Fiziki nesnelere ile beden arasındaki temel farklılığı, “bedenin beni bırakıp, gitmeyen benden ayrılmayan bir obje” açıklamasıyla vurgulayan Ponty, dünyada olmayı da algı ile özdeşleştirmektedir

(Nazlı, 2009: 62). Böylelikle beden olmadan dünyanın algılanmayacağı ve duyuların işlevini yerine getiremeyeceğini toplumsallığına gönderme yaparak ifade etmekte, bedeni biyolojik-fiziki bir nesne olarak kabullenmediğini açıkça belirtmektedir (Direk, 2003: 11-15).

Bedenin biyolojik süreç yanında toplumsal süreçte ele alınması, sosyalleşmesiyle açıklanmaktadır. Sosyalleşen beden; insan gelişiminin toplumsal doğası, toplumsal olarak üretilmesi, toplumsal temsili ve dile getirmelerle birlikte toplum ve kültür arasındaki karmaşık ilişkiler açısından değerlendirilmelidir. Dolayısıyla *beden kurgulanmış ve kültürel olarak inşa edilmiştir* düşüncesinden hareketle, sosyoloji alanının bir alt dalı olarak tanımlanan beden sosyolojisini merkeze oturtarak, kültürel kuramla incelenmelidir.

1980’li yıllardan itibaren incelenmeye başlanan “beden sosyolojisi” birey ve toplum arasındaki bağlarla insan bedeninin kültürel kodlarını sorgulayarak, bedenle ilgili kültürel çalışmalara önemli bir alan oluşturmaktadır. Bedenlerimizin toplumsal yapılandırılmalarında, bedenimizi nasıl hissettiğimiz, başkalarının onları nasıl algılayıp, nasıl işledikleri hatta nasıl davrandıkları da kısmen kültürün işlevleri olarak değerlendirilmektedir. Kültürel araştırmalar beden anlayışını anlamın yattığı bir yer olarak ifade etmekte, bu anlayışı oluşturmanın da bedenin tanınması yoluyla gelişebileceğini belirtmektedir.

Beden aslında kültürün ve kültürel kimliğin dışı vurulduğu ve dile getirildiği temel bir alandır; giyinme, mücevherat ve diğer süslemelerle ve bizzat bedenin kendisini biçimlendirmek (mesela dövmele, saç stilleri, vücut geliştirme ve diyet) suretiyle. Bireylerin kendilerine yönelik kültürel

beklentilere rıza gösterebilmeleri veya itiraz edebilmeleri beden vasıtasıyla olur. Sosyoloji böylece “beden merkezli pratikler”in analizine yönelebilmıştır(bkz.Turner 1984). Bundan dolayı beden analizi onu gittikçe artan bir şekilde sosyal sınırlama ve insanın bir ürünü (Goffman’ın çalışmasında yer alan bir temadır) veya tartışıldığı ve analiz edildiği dil ve söylemlerin (mesela tıp bilimi, psikiyatri veya kriminoloji dillerinin) bir ürünü olarak görür [AE] (Edgar, & Sedgwick, 2007: 54).

Yukarıdaki söylem, bedenin tanınmasını tamamen biyolojik bir varlık olmanın dışında toplum tarafından şekillendirilen, sınırlandırılan ve yeniden yaratılan sosyal yapıyla sosyolojik açıdan ele alarak, bedenin kendini ifade biçiminin ise kültürle gerçekleştiğini açıklamaktadır. Kültür ile ilişkilendirilen bedenin analizi bu şekilde yapılırken, ayrıca sosyoloji alanındaki çalışmalarda Bryan S. Turner (2001), beden sosyolojisini “insan işlerinde bedeni yönetmenin tarihsel ve toplumsal sonuçlarıyla ilgilenme” olarak tanımlamaktadır(Nazlı, 2009: 63). Kültürel kuramda, Ortodoks kültür tarihçisi Clarke (1956), “insan bedeni tarihteki farklı kültürel normlara göre idealleştirilmektedir” analiziyle bedeni yorumlamaktadır(Edgar & Sedgwick, 2007: 53).

N. Elias (1991) göre ise, bedenin toplumsal etmenler tarafından nasıl etkilendiğini inceleyerek, insanların bedensel varlıklar olarak bir bedene sahip olduğunu belirtse de, bedenin yalnızca bize ait fiziksel bir şey olmadığını açıklamaktadır. Böylelikle toplumun dışında var olan bedene toplumsal bir nitelik atfetmekle onu sosyolojik bir perspektif içine yerleştirmekte, bedeni salt fiziksel bir süreç olmaktan çıkartarak, biyolojik yönü kadar toplumsal yönünü de vurgulamaktadır(Nazlı, 2009: 62).

Bedenin toplumsallığını ele alan sosyologlardan bir diğeri de Emile Durkheim'dır. "Homo duplex" kavramıyla bedenin konumunu bir taraftan bedensel arzuların, dürtülerin egemen olduğu egoistik, bireysel beden olarak tanımlarken, diğeri taraftan toplum içindeki olgunlaşma sürecinde, 'homo duplex'in egoistik görünümünü, toplumsal ve moral karakteristiklere göre ikincileştirmektedir. Böylelikle de bireysel bedenden toplumsal bedene dönüştüğünü belirtmektedir(Nazlı, 2009: 61). Durkheim'e (1995) göre; toplumsal grupların kendini tanımlamasında toplumsal sembolizmin önemli unsuru haline gelen bu dönüşüm, beden üzerine damgalanmış imajla varolan en önemli temsil tarzı olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla Durkheim, toplumun sembolik düzeni içinde bedenin önde gelen bir konum/yer oluşturduğunu vurgulamaktadır(2009: 62). Bu yaklaşım bir taraftan bedeni görünürlüğüyle değerlendirirken diğeri taraftan da toplumsallaşma, toplumsal eylem, toplumsallık ve kültür boyutlarının bir mekânı olarak tanımlamaktadır.

Beden sosyolojisinin gelişimine katkıda bulunan Bourdieu ve Wacquant'a (2003) göre ise, "insanın varoluşu ya da bedenleşmiş toplumsallık olarak habitus, dünyayı belli bir dünya olarak var eden şeydir"(Demez, 2009b: 20). Diğeri bir ifadeyle, alanın içinde sahip olunan konumdan gerçek ya da potansiyel olarak var olan gerekler bireylerin bedenlerinde habitus yani bedensel yatkınlık ile görünürleşmektedir(2009b: 20). Pierre Bourdieu, toplumsal sınıflar bağlamında sınıflar arası beden algısının nasıl değiştiğinin analizini yaparak, "beden"i üç sermaye türüyle sosyal sermaye, kültürel sermaye ve ekonomik sermaye arasında farklı bir sermaye türü olarak tartışmaktadır. Bu toplumsal sınıflamanın ilki, bedenin yani bireyin sosyal konumu, diğeri habitus'un cisimleşmesi, sonuncusu ise beğeni alanındadır(Işık, 1998: 231). Beğeniler bireylerin bedenlerinde sosyal konumlarının

kazanımları olarak, cisimlenir, simgesel ve ortak bir dile dönüşür: “asıl önemli olan, pratikler, sahip olunan mallar, ifade edilen kanaatler arasındaki farklılıkların, bu algı kategorileri, bu görü ve ayırım ilkeleri aracılığıyla algılandıklarında simgesel farklılıklara dönüşmesi ve gerçek bir dil oluşturmasıdır”(Demez, 2009b: 21).

Bourdieu'ya (1996) göre, “beden sınıfsal beğenin tartışmasız maddileşmesidir”(Nazlı, 2009: 65). Bu düşünce, sınıfsal egemenlikte seçkinlik arayışının başlangıç noktasının kişinin kendi bedeni olduğunu, beğenilerinde, bedenin ilişkide olduğu her şeyi seçip düzenlediği için belirlediğini söylemektedir. Böylelikle sınıflar, kendilerine özgü yaşam şekillerini oluşturarak, bedeni fiziki bir algılama nesnesi olarak şekillendirmektedirler. Yaklaşımını halk sınıfları ile seçkin sınıfların spor tercihleri, müzik zevkleri ve bedensel pratikleri arasındaki farklılıkları vurgulayarak belirtmekte, bu durumu ise hem algılayışta hem de eylemde farklılık göstermesiyle açıklamaktadır. Toplumsal belirlenimleri sosyal uzamda belirlenmiş bir konumla ilişkilendirerek, *toplumsal kimlik* ve *toplumsal cinsiyet* karakterinin de kişinin kendi bedeniyle ilgili olarak sağlıktan spora kadar her alanda şekillendiğini belirtmektedir. Elbette her alan içindeki güç ilişkileriyle yapılandırılmış toplumsal konumlar sistemi şeklinde tanımlanmaktadır. Gerek sınıfsal beden ilişkisi gerekse toplumsal iktidar alanlarının bedenle ilişkisinde Bourdieu'nun(1996) “bireysel olan aynı zamanda kültürel olanın somutlaşmış halidir” ifadesi; bedeni toplumsal eylemin içine yerleştirmesi şeklinde açıklanabilir(Nazlı, 2009: 65). Dolayısıyla bedeni algılayış biçimi ve bedene biçilen değer tüm bu pratiklerin sonucuyla oluşmaktadır. Bu anlamda bedenlerimiz, toplumsal deneyimlerimizden olduğu kadar ait olduğumuz grubun normları ve değerleri tarafından derinlemesine etkilenmekte, varolan iktidar yapılarının etkileriyle de şekillenmektedir.

Beden görüldüğü gibi sadece fiziki özellikleriyle değil, kişinin sosyal konumu, toplumsal ve kültürel etkilerle bir dile dönüştürülmektedir. Bourdieu'ya (1997) göre, “dil bir beden tekniğidir”(Demez, 2009b: 22). Her sınıfın bedensel şemasının kendine özgü telaffuz edilmesiyle ilişkilendirdiği düşüncesini de: “...bedensel işaretler, uzun veya kısa saçlar, kılık kıyafetin çok önemli rolü vardır. Sınıf duygusu bedeninin en derinine işlemiş, sınıfla bir ilişkisi olan gövdeyle ilişkisi ve dahası bilinç ve bilinçlendirme diye adlandırılan bir şey vardır” cümleleriyle ifade etmektedir(2009b: 23).

Bu görüşe göre, beden aynı zamanda siyasal duruşu simgelemekte, bedensel işaretlerde siyasal gruplar arasındaki ilişkileri belirleyebilecek kadar etkili olabilmektedirler. Bireysel ve toplumsal hayat için, bedeninin fiziksel deneyimlerinin önemi kültürel ve biyolojik yapının devamlı etkileşimi sonucunda algılarımızın ve deneyimlerimizin oluştuğu varsayımına dayanmaktadır(2009b: 25). Bu varsayımdan hareketle, bir insanın kendi vücuduyla birlikte onu çevreleyen dünya içinde meydana gelen süreçteki etkileşimlerle bir rol verici gibi çalışarak yaşamı boyunca oluşan, dolayısıyla da insan bedenine toplumsal anlamını veren dış görüntüsü “beden imgesi” olarak tanımlanmaktadır(Spainhour, 2004).

Bedenin incelenmesi anlamında yapılan araştırmaların hepsinde, kimi zaman çıplaklık, kimi zaman giyinik olma, kimi zamanda toplumsal normlarla oluşturulan bedensel işaretler aslında beden imgesi anlamında karşımıza çıkmaktadır. Beden, sosyal ve kültürel anlamların önemli sembolü kabul edildiğinden aynı zamanda bedenlerimiz, benliklerimiz ve kimliklerimizin dışavurumları olarak görülmektedir.

Batı kültürü ataerkil veya ideolojik iktidar yapısının bir parçası şeklinde değerlendirdiği “çıplak beden”i estetik değerler atfederek sorgularken, feministler ve John Berger gibi diğer araştırmacılar da çıplak bedeni siyasal bir bağlama oturtmaktadırlar. Karşımızdaki bedeni bakarak ilişkilendirdiğimiz her iki yaklaşımda gördüğümüzü algılama eylemiyle gerçekleştiğinden John Berger’e (2006) göre bu ifade: “Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp, tanımayı öğrenir. Ne var ki başka bir anlamda da görme sözcüklerden önce gelmiştir...” açıklamasıyla gördüklerimizi anlamlandırmanın bakış açılarına göre değerlendirilmesine de vurgu yapmaktadır(Berger, 2006: 7). Böylece “çıplaklık” olgusunun bedenın temsil kategorilerinden birine dönüştüğü belirtilmektedir.

Roland Barthes’ın (1993) göstergebilimsel yaklaşımla yaptığı beden analizi ise, toplumsal ve bireysel yanıyla bedenın bir giysi bağlamında okunabileceğini vurgulayarak, giysinin de bir gösteren olduğunu açıklamaktadır. Bu ifadeye göre; bedenın fiziksel özellikleri tombul, zayıf, güzel, çirkin gibi toplumsal bir kimlik kazanmakta böylelikle temsilin ilk aşamasını oluşturmaktadır(Barthes, 1993: 132). Barthes’in işaret ettiği durum aynı zamanda cinsel söylemlerin kullanıldığı kitle kültürünün mecralarında bedenın doğal halinden çıkarılarak, seyredilen ve tüketilen bir nesneye dönüştürülmesi ve meşrulaştırılmasıyla da ilgilidir(Taşkaya, 2009:121).

Bedenın ele alınış şekilleri farklı alanlarda olsa bile, aslında birleştikleri nokta onun bir ifade biçimi olduğunu ve bir kimlik taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımda kimliğin beden üzerinden tanımlanmasını ve değerlendirilmesini gerektirmektedir. Stuart Hall’a (1998) göre, kimlik bir gelenek meselesi olmaktan

çok, bir çeviri meselesidir; zira kimlik kavramı belirli bir öz olarak değil ancak ilişkisel bir ağ içinde işgal edilen konum itibarıyla düşünülebilir. Dolayısıyla kimlik kültür denklemiyle eşitlenmektedir(Hall,1998: 64). Salt anlamı ile kimlik ise, kişi veya toplumların sahip oldukları özelliklerle var olmasını ya da bu şekilde tanınmasını sağlayan bir nitelik taşımaktadır. Toplum halinde varolmanın koşulu, “kontrol edilmesi zorunlu görünen ilk ve merkezi güç olarak *algılanan* beden kontrol edilmesi gerekmektedir” görüşündeki sosyal düşüncenin temeli, toplum olarak kalmak için benliklerin ve kimliklerin kontrolünün zorunlu kılınmasına dayanmaktadır(Nazlı, 2009: 62-64).

Dolayısıyla bedenin sosyolojik özelliklerine ve toplumsallığına olan ilgi, bedenin aynı zamanda bir kimlik olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak buradaki kimlik tanımlaması toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü tanımlamasındaki kimlikten tamamen farklıdır. Bir bütün anlamındaki göndermeye işaret ederek, sol görüşlü bir erkeğin bıyığının şekli gibi fiziksel özelliklerine yönelik bir ifade biçimi ya da türban takmak gibi siyasi, sosyal ya da ideolojik olarak farklı bir sembolle sunulmayı ifade etmektedir. Bu sembolleştirme bize beden de sergilenen işaretlerin aslında bir dili olduğunu göstermekte, bedenin imgesel ya da beden işaretleriyle anlatılmasının da tam anlamıyla beden dilini kapsadığını göstermektedir.

İnsanın bilmek, anlamak, çevresiyle ilişkiye girmek, varlığını sürdürebilmek ve toplumsallaşabilmek için temel koşul iletişimin sağlanmasıdır. Soyutlama ve algılama yoluyla oluşturulan, konuşma eylemiyle gerçekleştirilen dil sözel iletişimi;

yüz ifadelerinden, baş, el- kol hareketlerinden, susmaya, giyim-kuşam ve davranış biçimine kadar uzanan eylemlerde “beden dili” adı verilen sözsüz iletişimi belirtmektedir. John Fiske’ye (1996) göre; sözel olmayan iletişim, jestler, göz hareketleri ya da ses nitelikleri gibi sunumsal kodlar aracılığıyla oluşmaktadır ve bu sunumsal kodların temel taşıyıcısı da insan bedenidir(Yanikkaya, 2009: 45).

Aynı görüşe sahip Argyle ise, bedenin temel taşıyıcısını yine sunumsal kodlarla tanımlasa da toplam on koddan bahsederek: bedensel temas, yakınlık, yönelme, görünüş, baş hareketleri, yüz ifadeleri, jestler, duruş, göz hareketleri, göz teması ve konuşmanın sözsüz görünümüleriyle (prozodik ve dil-ötesi kodlar)sözel olmayan iletişimi ifade etmektedir(Yanikkaya, 2009: 45). Bu sunumsal kodlar, iletiyi kodlayan kişi ve kişinin durumu hakkında enformasyonun alıcıya taşınmasını sağlayarak hem iletiyi gönderenin kimliği, duyguları, tutumları ve toplumsal konumu gibi özellikleri hakkında da fikir vermekte hem de karşılıklı etkileşimi yönetmektedir. Kodlar aracılığıyla sağlanan anlamlandırma kültürler arasında farklılık gösterse bile benzer anlamlara da işaret ettiğinden herhangi bir topluluk içinde benzer kodlara benzer karşılıklar atfedilmesiyle anlamlar üretilerek, iletişim sağlanmaktadır(2009: 45-46).

Göstergebilimsel yaklaşımda Umberto Eco (1986) ise; bedeni bir “iletişim makinesi” şeklinde karakterize etmektedir(Edgar & Sedgwick, 2007: 54). Bu etkileyici metafor, göstergebilimsel okumaların yani göstergenin “gösteren ile gösterilen” arasındaki ilişkisine vurgu yapmaktadır. İletişim biçimleri de insanların yarattığı ve ortak anlamlar yüklediği simgeler aracılığıyla gerçekleştiğinden, tezin kaset çözümlerindeki kadın bedeni söylemlerini metin okuma noktasında “doğru

okuyarak” anlamlandırma açısından beden dilinin bilinmesi ayrı bir önem kazanmaktadır.

Bedenin ifade biçimi görüldüğü gibi kimi zaman beden işaretleri kimi zaman beden imgesiyle adlandırılrsa da, özünde anlatım beden dilinin tüm unsurlarıyla birlikte gerçekleşmektedir. Asıl olan insan bedeni olmasına rağmen, biyolojik cinsiyet özelliklerine göre, temelde “kadın ve erkek cinsi” olarak ayırdığımız bedenin cinsellik tanımlamalarının kadın da konumlanması, edime dönüşmesi, sorgulanması ve meydan okunan yer olarak ifade edilmesi kadın bedenini inceleyerek, tartışmamızı gerektirmektedir.

2.1.1. Kadın Bedeni

Tarihsel süreçten beri kadın bedeninin denetim altında tutulmaya çalışılarak, özellikle bedenin cinsiyetinde kadının konumlandırıldığı bir gerçektir. Bedenin dışıl olanla bağdaştırılması ataerkil ideoloji içinde eril olanın karşıtı olarak görülen tüm diğer ikincil kavramların çağrışım alanı kadar eskiye dayanmaktadır. Beden, kadın ile özdeşleştirilirken aynı zamanda bedene, arzuya ve cinselliğe dair imgeler ve atıflar da kadınla özdeşleştirilmektedir

Rönesans döneminde insanı yoldan çıkartan beden olarak kabul gören kadın bedeni, “günahkârın bedeni” olarak ifade edilirken, Reform karşıtı Barok dönemin beden imgesinde ise “ruhun iğrenç giysisi” tanımlamasıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda etin varlığıyla karıştırılan beden, cinsel arzu odağı hatta etin dürtüsü olarak düşünülmektedir(Akay, 2009: 5). Düşüncenin asıl sebebi ise, temelde bu bakış açılarında sahip dinsel görüşlere dayanmaktadır. Tek tanrılı dinler olarak tanımlanan Hıristiyanlık, İslamiyet veya Yahudilikteki kutsal metinler var oldukları toplumlarda

kendilerini çevreleyen ataerkil koşulların etkileriyle şekillenmiştir. Monoteizme yani tek tanrıcılığa inanan bu üç din, kadının ikinciliğini doğal kabul ederek, onun bedeninin denetlenmesini meşru gerekçe saymaktadır(Berktaş, 2000: 212). Kadın bedeninin denetlenmesi ve bu denetlemenin meşrulaştırılması ise, kutsallığın erkeğe atfedilmesiyle kadının aşağı statüye çekilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu üç dine göre; kadın bedeninin günahkâr yanı ağır bastığı için, kadın sembolik düzeyde bedeni temsil ettiğinden bedeninin denetlenmesi zorunluluğu vurgulanmaktadır. İslamiyet'te de cinselliğin sembolü olan kadın, toplumsal düzen için yıkıcı sayılmıştır(2000: 212).

Flaubert'in 19. yüzyılda ilahileştirdiği, 20.yüzyılda da Foucault'un makale yazdığı Aziz Antonius'un günahı (La Tentation de Saint-Antonie) Batı resim tarihinde en fazla tasvir edilen temalarından biridir. İnsanoğlunu cennetten kovulmadan önce sağlıklı bir şekilde tasavvur eden resmin asıl özelliği günah korkusu ve endişesiyle kadın bedenini şeytanla özdeşleştirmeye dayanmasıdır. Resim modern öncesi dönemin sosyal dünyasından günümüz söylemlerine kadar "kadın bedeninin" bu şekilde anlamlandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Kadın bedeninin şeytana satılmış olmasıyla ilişkilendirilen acımasız anlamlandırma, ebelik mesleği, çocuk ölümleri temaları gibi olgularda cinayetlerin dahi işlenmesine neden olmuştur(Akay, 2009: 6-7). Bu özdeşleştirmelerle geliştirilen kadın bedeni tanımlamaları özellikle Batı toplumlarındaki laikleşmeyle birlikte bireysel platformda bedenin dinsel kavramlarla tanımlanmasını, sınırlandırılmasını ve disipline edilmesini zayıflatmıştır. Turner'a (2001) göre; beden, dinin emirlerini yerine getirme ve ruhun aracı olmaktan laikleşmeyle çıkmıştır. Ancak dinin beden üzerindeki otoritesinin kaybolması beden üzerinde farklı otoritelerin ortaya

çıkmasına neden olmuştur(Nazlı, 2009: 64). Bu bağlamda Turner'ın otorite tanımlaması aslında Foucault'nun iktidar kavramıyla ilişkilendirilebilen bir yaklaşımdır. Bedenin daima egemenlik mücadelelerinin çatışma alanı olduğunu vurgulayan Foucault, iktidarın bedenler üzerinde iktidar-egemenlik ilişkileriyle kodlandığını belirtmektedir. Burada iktidarı salt kurumlaşmış bir erk olarak değil, iktidarın uygulandığı alandaki güç ilişkileriyle açıklamaktadır(Foucault, 2010: 76)

Dolayısıyla otorite ya da iktidar yapısındaki güç ilişkilerinden biri de toplumsal düzen öğelerinden ataerkilliktir. Türkiye'deki ataerkil yapının kadın üzerindeki etkilerinin neler olduğu, gelenekselle birleştiğinde çizilen kadın profili, iktidar yapılarının egemen ideolojileriyle incelenirken, kadın ve bedeni üzerindeki söylemlere de yer verilerek, tartışılacaktır.

2.1.1.1. Ataerkil ve Geleneksel Yapıda Kadın Bedeni

Tarihsel olarak Tunç çağında Orta Doğu'nun her tarafında varolan ataerkillik, bir iktidar sistemi olarak mutlak iktidar anlamındaki kesin şeklini ve etkinliğini gerçek bir din devriminin ardından kazanmaktadır. Ataerkillik, sadece erkek akrabalığına ve babanın gücüne dayalı bir aile biçimini değil, aynı zamanda kaynağını babanın iktidarından alan her tür toplumsal yapıyı anlatmak için de kullanılmaktadır. Ataerkillik kavramı, yalnızca kadın emeğinin değil, kadının cinselliğinin, bedeninin ve doğurganlığının denetlendiği bir toplumsal sisteme de gönderme yapmaktadır(Berktaş, 1996: 24). Ataerkil sistem, toplumda bir cins olarak kadınların tabi olması ve boyun eğmesi sonucunu doğuran kurumsal, kültürel düzenleme ve uygulamaları da belirtmektedir. Sistemin özünde ise; bir cins olarak erkek çıkarlarının korunması, erkek egemenliğinin sürdürülmesi ve baskıcı,

denetleyici rolü yer almaktadır. Erkek egemen toplum kadınlara eşitlik yönünde bazı ödünler verse, bazı haklar tanısa da, kadını tanımlama da ona “ad koyma” hakkını sıkı sıkıya elinde tutmaktadır. Çok önemli bir ideolojik hegemonya aracı olan “ad koyma” iktidar sahibi erkek çıkarlarının kendi değerleri doğrultusunda kadının kimliğini tanımlaması şeklinde ifade edilebilir(Berktaş, 1998: 2).

Temelinde erkek iktidarını sağlamlaştırmaya dayalı ataerkil düzen aynı zamanda iktidarın hükmeden, üstün bir yapı olduğuna dair inancı gösterme çabasıyla kadına yüklediği rollerin birçoğunu değersizleştirerek, ikincil ve önemsiz roller olarak görmüştür. Verilen roller; çocuk doğurmak, anne, ev kadını gibi özel alanla sınırlanan rollerdir. Kadının toplumsal anlamda “cinsiyetsiz” bir meslek kadını ya da tümüyle “cinsel nesne” olarak tanımlanması bu rollerle de pekiştirilmektedir. Dolayısıyla bu bakış açısına sahip ataerkil yapı, geleneksel toplumsal düzende kadın bedeni ve cinselliğini bir tehdit unsuru olarak değerlendirdiği için, kamusal alanda daha görünür hale gelen kadını ancak dişliliğini silikleştirerek ya da onu görünmez kılarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu durum ise, kadınların dış görünüşlerinin ve davranış kalıplarının iktidarlar tarafından belirlenerek yaşadıkları toplumsal kurallara uymalarıyla açıklanabilmektedir. Toplumdaki anlamlandırma pratiklerinden beslenen cinsiyetçiliğin dayandığı bu ideoloji Timisi’ye (1996) göre; “kadını toplumda ikincil ve aşağı konumda gösteren bütün tutum, davranış ve etkinlikler ve bunları yeniden üretmek için bütün kurumsal ve ideolojik olanakların kullanılması” şeklinde tanımlamaktadır(Taşkaya, 2009:123).

Erkek egemenliğinin iktidarlığında gerçekleşen kadın üzerindeki baskıcı tutum ve denetleyici rol, aynı zamanda Türk toplumunun örf ve adetlere bağlılığıyla

tanımlanan “geleneksel” yapı ile ifade edilmektedir. Geleneksellik; yalnızca kadının konumunu sınırlandırmakla kalmamakta, aynı zamanda onun bütün eylem ve düşüncelerinde de kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır. Göle’ye göre; “kadınlar değişen sosyo-kültürel yapıdan ilk elden etkilenen kesimlerin başında gelir ve bu durum Türkiye gibi geleneksel dokunun kadın bedeni ve cinselliğinin kontrolü üzerine kurulu olduğu bir düzenden bambaşka bir kültürel düzene geçişin yaşandığı ülkelerde daha belirgin bir önem arz eder”(Göle, 2004: 12).

Dolayısıyla Türkiye’de, kadın ya da bedeni denildiğinde akla gelen ilk kavram, “kadın cinselliği”dir. Cinsellik beraberinde namus kavramını getirmekte, namus ise, “bekâret” ile özdeşleştirilmektedir. Sosyal yaşamın cinsiyetlere göre ayrıştırıldığı kültürlerde, kadın ve erkeğin ateş ile barut olduğuna hatta yan yana gelmeleri halinde işlerin hemen cinsel bir içerik kazanacağına inanılmaktadır. Çünkü kadın bedeninin erkeği kontrolden çıkarttığı ve erkeklerin kadın bedeninin herhangi bir parçasını gördüğünde aklına gelen ilk şeyin cinsellik olduğu düşünülmektedir(Ozanser, 2010). Bu söylemleri Türkiye’nin ataerkil ve geleneksel yapısının kültürel olarak kadın’a yansımaları, kadın bedeninin denetlenmesinin ilk ve her şeyden önce erkek onuruyla özdeşleştirilmesiyle açıklayabiliriz. Elbette bu noktada erkek iktidarının hükmeden, üstün bir yapısının olduğu, kadının ikincil bir varlık olarak değersizleştirilerek, sadece cinsellikle tanımlanan “nesne” konumuna getirilmesi kaçınılmazdır. Türkiye gibi kadın cinselliğini denetim altında tutup, diğer yandan erkeklerin erkeklik becerilerini sürekli teşhir etmelerini gerektiren bir kültürde bu çok şaşırtıcı değildir. Özellikle kadının davranışı erkeğin “şerefine” yönelik bir saygısızlık şeklinde yorumlanırsa, bu da şiddet aracılığıyla kadına boyun eğdirme olasılığına dahi neden olmaktadır(Kandiyoti, 2007: 75).

Genel anlamda beden; belli bir zamana, mekâna ve toplumsal işleyişe işaret eden karmaşık bir yapıya sahip olduğundan kendi üzerinde anlam bulan diğer tüm sistemlerle beraber düşünülerek değerlendirilme zorunluluğundadır. Bu bağlamda bedeni kültürel kodlar içerisinde kadın bedeniyle ilgili tanımlamalar ve “cinsiyetçi ideolojiler” ile birlikte iktidar yapılarının güç ilişkilerindeki ataerkillik ve gelenekselliğin toplumsal yansımalarıyla ele alarak, tartıştım. Beden ile dişil olanın bağdaştırılması, kadın bedenini çevreleyen anlamların üretilmesini etkilediği içinde önemlidir. Çünkü dişil bedenin biçimlendirilmesi içerisine doğulan kültüre, topluma ve sınıfa özgü algılamalar vasıtasıyla olmaktadır. Bu bağlamda, kadın bedeninin ataerkil ideoloji ve geleneksel yapı içerisinde konumlandığı yer, tamamen düzenin korunmasına ve devamının parçası olmasına dayanmaktadır.

İncelediğimiz bölümün diğer içeriğini ise; iletişim bilimlerinin medyada yayımlanan kadın konulu sunumları oluşturmaktadır. Dolayısıyla medya ve temsil çerçevesinde kitle iletişim araçlarının popüler kültürdeki önemi vurgulanırken, toplumsal açıdan etkileri de ideoloji ve hegemonya kavramı ile irdelenerek, kadın temsili açısından ele alınmaktadır.

2.2. Medya ve Temsil

Kitle iletişim araçlarının ürünleri olan radyo, televizyon, film, gazetecilik, müzik, reklâmcılık yani medya kültürünün kullanımı, ideolojik etiketler olan “kitle” ve “popüler kültür” aracılığıyla gerçekleşmektedir. Popüler kültür; kültürü insanlara ait, insanlar tarafından ve insanlar için, içinde kişilerin kendi pratiklerini yarattığı ve katıldığı bir alan betimlemesiyle birlikte kadın bedenini de bakılacak bir şey olarak

erkek bakışının nesnesi şeklinde konumlandırmaktadır. Kitle kültürünün kadınla ilişkilendirilerek, dişil olanla cinsiyetleştirilmesi on dokuzuncu yüzyıldan beri varolan bir durumdur.

“ister geleneksel olsun ister modern, başat kültür açıkça erkek etkinliğinin ayrıcalıklı alanı olmayı sürdürürken, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçiş dönemindeki siyasal, psikolojik ve estetik söylemin, sürekli olarak ve ısrarla, kitle kültürünü ve kitleleri dişil olarak nasıl cinsiyetleştirdiğini gözlemlemek gerçekten de çarpıcıdır”(Huysen, 1995: 77-78).

Huysen'nin yukarıdaki ifadesinde belirttiği gibi, geleneksel ya da modern yaşam koşullarında da olsa kadın ve bedeni bakılan olmaktan hiçbir zaman kurtulamamıştır. Ancak kadın bedeninin bakılan niteliğine bir yenisi de kapitalizmin varoluşuyla birlikte eklenerek, cinsel uyaran olarak konumlandırılmasına neden olmuştur. Temel de ekonomik alana ilişkin yeni bir yapılanma getiren kapitalizm, amacına uygun tüketim topluluklarının oluşturulmasını sağlamaktadır. Hizmet sektörünün ön plana çıkmasına neden olan tüketim kültürü, yeni yaşam tarzı alışkanlıklarının kazanılmasına ya da eski alışkanlıkların değişmesine neden olarak, hem tüketim kültürünün yaygınlaşmasında hem de bu kültür içinde bedenin bir tüketim nesnesi haline getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal ve kültürel açıdan toplumsal yaşama yansıyan tüketim kültüründe, kitle iletişim araçları özellikle kadına ilişkin politikalarında cinsiyetçi bir yaklaşım izlemektedir. Bu yaklaşım da, beden ve cinsellik bütünleştirilerek, özellikle kadın bedeni üzerinden popüler kültür içinde ayrı bir alan oluşmasına neden olmaktadır.

Bir kültürün mitlerini bu şekilde etkili bir biçimde sürdürebilen kitle iletişim araçları yani medya, “toplumda hâkim ideoloji ve değerleri yeniden üreten bir

kurum” olarak görme yaklaşımında olan İngiliz Kültürel Araştırmalarının medya metinlerine yaklaşımıyla ideolojik yapı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bir iktidar meselesi olan yaklaşım, ideoloji kavramının öncülerinden Louis Althusser’in(2000) “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları” adlı eserinde ortaya koyduğu gibi, devletin ideolojik aygıtları olarak tanımlanan kitle iletişim araçları tarafından sistemli bir şekilde gerçekleştirilmektedir(Taşkaya, 2009: 123). Althusser’in ideoloji kavramını referans alan Antonia Gramsci’nin ideolojik hegemonya (hâkim olma) kuramına göre; kitle iletişim araçları yönetici seçkinlerin, zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını (kendi felsefelerini, kültürlerini ve etik değerlerini yayarak) sürdürmekte kullandıkları araçlardır. Bu araçlar medya da kadını temsil ederken, kültürel kodlar içinde kendi ideolojileri doğrultusunda istediği şekilde sunmaktadır. Böylece gerekli öğeleri bireylerin bilincine yerleştirerek, iktidar sahiplerinin ideolojilerini kültürel pratikler vasıtasıyla toplumsal rızaya dönüştürülen bir araç olarak ele alınmasını sağlamaktadırlar(2009: 123).

Kitle iletişim araçları... kullandığı sözel ve göstergesel dil ile tüm gündelik pratikleri, spordan siyasete, sanattan eğlenceye bireyin içinde biçimlendiği, kendini yeniden ürettiği toplumsal olgularla anlamlandırmakta ve tanımlamaktadır. Bu anlamlandırma ise iktidarın, yani egemen sınıf ve kesimlerin söylemi içinde kurgulanmakta, sözel ve göstergesel tüm teknikler, bağımlı sınıf ve kesimlerin rızasının üretimine yarayacak biçimde kullanılmakta ve sistemin sarsılmazlığı, tekliği konusunda genel görüş birliği (konsensus) yaratmayı öngörmektedir(Oktay, 1995: 169).

Kitle iletişim araçlarının iktidarın söylemi yani istekleri doğrultusunda kurgulanarak, şekillenmesi egemen sınıflardan biri olan kapitalist üretim tarzında

devlet aracı olarak “kültürel egemenlik” kavramı açısından da oldukça önemlidir. Gramsci’nin “insanı kafasından yakaladınız mı kol ve bacak kolay gelir” söyleminden hareketle, varolan sistem istediği modelde insanı üretmek için bireyleri belirli bir kalıba sokmaktadır(Althusser, 1970: 35). Bunları yaparken de ideolojileri doğrultusunda oluşturulan kitle iletişim araçlarından dolayısıyla da onun gücünden yararlanılmaktadır. Gramsci’ye göre; toplum sürekliliğini bir güç ve hegemonya karışımıyla sürdürmektedir. Bu durumda bazı kurumlar ve gruplar (örneğin polis, ordu, ajanlar, vb.) gücü şiddet içeren biçimde kullanarak, sosyal sınırların devamını sağlamaktadırlar. Diğer yandan bazı kurumlar da (din, eğitim ve medya gibi) hegemonyayı ya da belirli tip bir sosyal düzenin ideolojik yönlendirilmesini kurumsallaştırarak bir rıza gösterme durumu yaratmaktadırlar (belirli tip sosyal düzen derken; liberal kapitalizm, faşizm, beyaz egemenliği, demokratik sosyalizm, komünizm vb.). Hegemonya teorisi böylece hem yürürlükte olan yönlendirici güçleri, hem de bu güce ulaşan ayırıcı politik unsurların bunu başarabilme yollarını içerirken, var olan hegemonyayı aşabilen karşı kuvvetlerin, grupların ve fikirlerin betimini de kapsamaktadır(Taşkaya, 2009: 123). Böylece hegemonya teorisinin, belirli durum ve kuvvetlerin tarihi sosyo-kültürel özelliklerini gözeten bir analize ve kültürün nasıl geniş sosyal ve politik niyetlere hizmet ettiğini açığa kavuşturan kültürel araştırmalara ihtiyacı vardır(Hall, 1980: 129). Kültürel araştırmalara duyulan bu ihtiyaç kitle iletişim araçlarının; televizyon şovları, gazete-dergi makaleleri ve filmlerden yani toplumsal yaşam hakkında önemli bilgi kaynaklarının elde edildiği alanlardan oluşmaktadır. Ancak çoğunluk “toplumsal gerçeği doğru” yansıtmamaktadır. Örneğin: Psikiyatrik tedavi betimleyen dört yüz filmde ancak beş tanesi bunu doğru biçimde yapmaktadır(Neuman, 2008a:12). Ayrıca, medya tarafından sosyal yardım alanların çoğunun siyah olduğu- ki gerçekte çoğunluğu

beyazdır- akıl hastası insanların çoğunun şiddet gösterdiği ve tehlikeli olduğu- oysa ki gerçekte küçük bir yüzdesi böyledir- ya da yaşlı insanların çoğunun bunak olduğu ve huzur evlerinde yaşadığı- oysa küçük bir azınlığı böyledir- gösterilmektedir. Elbette medyanın görsel etkisi tartışılmaz. İnsanlar, görsel imgelerle diğer yalan söyleme biçimlerine göre daha kolaylıkla yanlış yönlendirebilmektedirler. Gösterilen filmler, televizyonlarda yer alan öyküler hatta anlatımların içinde yer alan basmakalıp tipler dahi insanlar üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır (Neuman, 2008a: 6).

2.2.1. Medyada Kadın Temsili

Kitle iletişim araçlarının iktidarın egemen alanlarından biri olduğu ve medyanın “toplumsal gerçek” yaklaşımında var olanı doğru yansıtır, yansıtmadığı ikileminden hareketle, Türk toplumundaki kadın ve bedenine atfedilen değerleri medya metinlerinin kadın temsili açısından tartışmak oldukça önemlidir.

Türkiye’deki tarihsel süreçte; 1929 yılında Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği bir güzellik yarışmasında Balıkhane Nazırı Mehmet Teyfik Bey’in torunu Feriha Tevfik seçilmiştir. 1933 yılında da Kerime Halis dünya güzeli seçildiğinde, bu kez Cumhuriyet gazetesi renkli bir baskı yapmıştır. Buradaki kadın portresi popüler kültür de, Cumhuriyet döneminin yeni kadın imgesinde gazete de ilk temsil edilen ve ilk nesnelleştirilen kadındır(Özkan: 2006).

Türkiye’de her on yılda bir değer değişimi yaşandığından, 1940’larda kadın modası erkeğe benzerlik üzerinden kurulmuştur. Kısa saçlar, ala garson kesimli elbiseler, dize kadar kısalan etek boyları, asker kostümleri, bahriyeli kıyafetleri

giyilmekte hatta kravat takılmaktadır. Kalçasız düz göğüslü kadınlar öne çıkarılmaktadır. 1950’lerde büyük bir göç dalgasıyla birlikte, arabesk kültürü artmakta ve yeni bir kadın tiplmesi doğmaktadır. 1960’larda öğrenci olayları nedeniyle, Batıdan da esinlenen bohem kültürle birlikte kadınlar yine erkeğe benzemektedir. 1970’lerde ideolojik temsillerle birlikte yazılı basında devrimci sol kadın tiplmesi baskın olmaktadır. 1980’lerde ise, liberal dönüşüm ve kamusal alanlardaki göreceli artışla beraber gündeme “Papatyalar” gelmektedir. Belli cemaatlerin kadınları temsil imkânı bulmaktadırlar. 80’ler biraz daha çeşitlenmenin yaşandığı bir dönemdir. 1990’lar ise, kadının tam anlamıyla tüketimin nesnesi haline getirildiği bir dönemdir. Kadın olma bilinci, siyasi talepler bir tarafa itilmiş, dergiler, gazeteler ve televizyonlar aracılığıyla kadına hedeflenmiş bir tüketim dönemi başlatılmıştır. 1990’lar depolitizasyon sürecinin yerleştiği, toplumsal katılım paylarının azaldığı bir dönem olduğundan, rengârenk bir ülke inşa edilmektedir. Bu durum, reklâm panolarında, reklâmlarda büyük bir artış yaşanmasına neden olmuştur. Kamusal alanın genişlemesi beklenirken, bu yeri reklâm dünyası almıştır. Bu da tüketici davranışını belirli hale getirdiğinden, kadın ve cinsellik tüketimin birincil unsuru olarak kurgulanmıştır(Özkan: 2006).

Cinsellik, kadın bedeni üzerinden yürütülen cinsel söylemlerle ya da imajlarla gerçekleştirilerek bedeni nesnelleştirmekte, izlenen/bakılan/tüketilen bir metaya dönüştürmektedir. 2000’li yıllar ise, bin yıl yani millenium olarak tanımlanan bir uzay dönemini işaret etmektedir. Bu dönemin kadını ise, uzay çağının giyim, kuşam ve yaşam tarzını yansıtmaktadır. Metalik makyajlar, abartılı parlak giysiler en önemlisi de estetik, güzellik ve sağlık üzerinden yürütülen kadına yönelik söylemlerin yine kadın bedeni üzerinden yapılarak bedenin kullanımına ilişkin oluşturulmasıdır.

Toplumsal yönde bedene artan ilgi nedeniyle, medya aracılığıyla popüler kültür tarafından dayatılan “kusursuz beden” yaratma çabasındaki anlayış toplumun birçok kesiminde kabul görmesinden dolayı sürdürmektedir. Ancak ne yazık ki seçilen rol modeller yine kadın manken, fotomodel ve sanatçılardan oluşmakta, onları ön plana çıkartarak da hem sunumu yapanı hem de sunumu alanı meşrulaştırarak, yani “kadını kadına sunma” eylemiyle beğeni kazandırtarak, metalaştırmaktadır. Yazılı basının gazete haberlerindeki kadın sunumu görüldüğü gibi, her on yılda bir yaşanan kültürel ve ideolojik değişimlerin paralelinde dönemsel olarak iktidar yapılarının söylemleri doğrultusunda kadın bedeni üzerinden “temsil” edilmektedir. Bu temsil bedeninin nesnelleştirilmesine dayanan ideolojik bir söylem olarak açıklanmalıdır.

İdeolojinin toplumsal yaşamdaki fikir, inanç ve değerleri üreten genel maddi bir süreç olduğunu ileri süren Eagleton’a göre, “ideoloji veya kültür, belirli bir toplumdaki bütün anlamlandırma pratiklerini ve simgesel süreçleri kapsayan bir kompleksin tamamına karşılık gelmektedir” ifadesinde belirttiği gibi temsil iktidar yapıları tarafından şekillenmektedir(Eagleton, 1996, akt. Taşkaya, 2009: 123). Diğer taraftan görsel basının en etkili iletişim kaynaklarından televizyonun; gündelik yaşamın bir parçası haline gelmesinin yadsınamaz etkisiyle, kadın içerikli programlarla ve kadını hedef alan reklam kuşaklarıyla donatılması da kitle iletişim araçlarındaki kadın haberlerinin, “kadın temsili” üzerinden sunulmasının açık bir göstergesidir. Bunun için günümüz yayın kuşaklarının sabahtan başlayıp, akşam haber bültenleri saatine kadar devam eden birçok yayın kanalındaki kadın içerikli programlarına bakmak yeterlidir. Bu programlarda izlediğimiz ya göbek atıp, halay çeken “eğlenen” hiçbir şey umurlarında olmayan kadınlar ya da başına gelenleri

ağlayarak anlatan “mağdur”, “zavallı”, “şiddet” gören kadınlardır. Televizyon programlarının yayın içeriklerini incelediğimizde, kadın anlaşılamayan, sorgulanan, öznelleştirilmeye çalışılan, kimlikleştirilen, giydirilen, estetikleştirilen, cinselliği kullanılan, şiddet gören, öldürülen, töre kurbanı olan, tabu olarak sunulan nesnelleştirilendir. Aslında yapılan ya toplumsal anlamda yaşanan aile içi sorunların bile dejenere edilerek deşifre edilmesi “kadının çözüm ona (özel) problemlerine çözüm bulmaya” ya da kadının değişen yeni yaşam alışkanlıkları karşısında sağlık, estetik, güzellik gibi kavramlarla bedenen mükemmel, kusursuz fiziki özelliklere sahip olmasına yöneliktir.

Öte yandan tüketim ve cinsel özgürlük başta olmak üzere “model” olarak sunulan bakımlı, gösterişli, bedenini sergileyen, gösteri dünyasından kadınlar medya tarafından estetikle birlikte olmazsa olmaz olarak sunulmaktadır. Görselliğin kadın için öneminin defalarca vurgulanması, bedenin cinsiyetiyle özdeşleştirilmekte böylelikle kadın bir obje haline getirilmektedir. Bu nokta da kadın bedeni yine nesnelleştirilerek, görsel medyada da sunulmaktadır. Günümüz televizyon kanallarından örneklersek, “Sabahın Sedası, Seda Sayan”, “Serap Ezgü ile Biz bize”, “Deryalı Günler, Derya Baykal”, “Arım, Balım, Peteğim Petek Dinçöz” gibi birçok kadın içerikli program, kadının baştan yaratılmasına yönelik fiziksel müdahalelerden bahsetmektedir. Televizyon kanallarının tüm olanaklarının seferber edilmesiyle, kadınların güzelliklerine güzellik katmaktadırlar. Elbette günümüzde plastik cerrahinin gelişmesi, bu cerrahilere talebin artması gibi çok farklı nitelikte faktörlerinde bu katkıda payı büyüktür.

Kadın; gazetelerin manşetlerinde ve üçüncü sayfa haberlerinde yer alırken ya töre cinayetine kurban edilerek “namus” ları temizlenmekte ya da “kader kurbanı” zavallılar olarak sunulmaktadır. Haber bültenlerinde fiziksel veya sözel şiddet nedeniyle, haberin öznesi olarak gösterilen kadınların gerçek hayatta da özne konumunda olmadığı göstergeleri yine medya metinlerinin içerik sunumlarında mevcuttur. Dolayısıyla incelemelerin göstergesi; ezilen, mağdur, şiddet gören kadın profilini çizmeye ve kadını değersizleştirmeye yöneliktir. Bu bağlamda kadın üzerinden yapılan medya söylemlerinin çoğunlukla, kadın ve bedenine yönelik haberlere, manşetlere ve içeriklere yer vererek, cinsellik politikasını oluşturduğu ve kadını nesnelleştirdiği vurgulanmalıdır. Bu haberler yapılırken kadın, bırakın gerçek hayatta özne konumunda olmayı bireysel varlığı olmayan eş, anne, magazin malzemesi, konu mankeni ve cinsel nesne olarak kurgulanmakta hatta tamamen yok sayılarak sunulmaktadır. Görüldüğü gibi, kadının “temsil”i gerek sözel, gerekse yazılı kültürde çok net olmamakla birlikte görsel kültüre de yeteri kadar aktarılamayarak var olan temsil de bir temsil sorununa dönüşmektedir. Dönüşümün en temel etkilerinden biri de iktidar yapılarının devletin ideolojik aygıtları olan kitle iletişim araçlarını kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmeleri diğeri de kadınların görmezden gelinerek, ya yanlış temsil edildiği ya da mevcut yapıların ideolojileri doğrultusunda temsil edildiğine dayanmaktadır.

Medyanın kadın temsili boyutunu, onların yazdıkları ve gösterdikleri sunumlarla tartıştığımız içeriğin diğeri tarafını oluşturan okuyucu ya da izleyicinin bu konudaki talebini belirlemekte konunun iki yönlü etkileşimi açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla dünyanın en çok televizyon izlenen ülkelerinden biri olan Türkiye’de izleyicilerin kadın programlarına bakış açılarını belirlemek amacıyla

yapılan akademik bir araştırmaya da değinilecektir. Araştırma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Radyo Televizyon Yayıncılığı Bölümü tarafından 1995 yılından beri yürütölen televizyon izleyici araştırmalarının 2009 yılı sonuçlarını içermektedir. İzleyicilerin televizyonla karşılıklı konumları, televizyon izleme davranışları, Televizyonun yaşamsal etkileri ve televizyon izleyicilerinin toplumsal yapıdaki yeri konusunda veriler sağlayan çalışma, Türkiye'nin sosyo-költürel görüntüsünü de ortaya koymaktadır. Türkiye'nin her yöresinden 31 ilde yaşayan 1411 değişik özelliklere sahip yaşları 9 ile 73 arasında değişen televizyon izleyicisiyle görüşölen araştırmanın verilerine göre; *“televizyonda en çok hangi program türünü izlersiniz?”* sorusuna karşılık 1105 izleyici “haber izlerim”, 128 izleyici “dizi izlerim” diyerek yanıt vermiştir. Televizyon izleyicilerinin program tercihlerini belirlemenin yanı sıra istemedikleri programları saptamayı amaçlayan araştırma da izleyicilere, *“yayından kaldırılmasını istediğiniz program nedir?”* sorusu sorulmuş; bu soruya karşılık 587 izleyicinin “kadın veya evlilik programları” diyerek yanıt verdiği belirlenmiştir. Her türlü konunun işlendiği televizyon yayınlarında izleyicilerin en çok görmek istedikleri konuyu belirlemek amacıyla sorulan *“televizyonda en çok hangi konuyu görmek istersiniz?”* sorusu, 519 izleyici tarafından “költür”, 453 izleyici tarafından “politika” biçiminde yanıtlanmıştır(Polatlı, 2009). Aslında araştırmanın içeriği, genel olarak daha geniş bir çerçeveden oluşmaktadır. Ancak en çok izlenmek istenen programın “haber” programları, yayından kaldırılmak istenen programların “kadın ve evlilik konulu” programlar şeklinde saptanması konumuzla ilgili olduğundan araştırmanın çarpıcı sonuçlarından biridir. En çok hangi konunun izlenmek istendiğine dair verilen yanıtın politika ve költür olması toplumsal anlamda bireylerin kişisel tercihlerinin aslında hiç de sanıldığı gibi olmadığının açık bir göstergesidir.

Bu araştırmalar çerçevesinde gelinen gerçek nokta, toplumsal duyarlılık anlamında televizyon izleme tercihlerinin kadın ve kadına verilen rollerle ilintili programların yeteri kadar izlenmediğini, izlense de aslında az bir kesimi içerdığını göstermektedir. Medyada temsilin kadın odaklı sunumlar olmadan gerçekleşmeyeceğini bilmekle birlikte iktidar temelli medya tarafından istediği şekilde nasıl haber yapıldığını popüler kültür çerçevesinde inceledik. Dolayısıyla kadın medyanın vazgeçilmezi olduğundan konuyu iletişim bilimlerinin feminizm ile ilişkisi açısından ele alarak tartışmamızda kaçınılmazdır.

2.2.1.1. İletişim ve Feminizm

İletişim araştırmalarında erkek egemen söylemi ortaya çıkaran ve eleştiren “feminizm” açısından konuyu ele almam, Amerika Birleşik Devletlerinde, iletişim çalışmalarıyla feminist kuram arasındaki ilişkiyi irdeleyen P.A.Treichler ve E.Wartella (1986) tarafından konunun incelenmesine dayanmaktadır. Onlara göre, bu iki alanın birbirini besleyeceği öne sürülmekte, iletişim çalışmalarının ampirik/pozitivist ve eleştirel/yorumcu metodoloji ve bulguları ile feminist kuram ve araştırmaların ilgi alanlarına hitap ettiği belirtilmektedirler. Üç alandan oluşan çalışmanın birincisi; iletişim araçlarında cinsel farklılığın çeşitli temsillerinin kataloglanması ve çözümlenmesi, ikincisi; iletişim endüstrisindeki mevcut pratikleri yaratmak ve sürdürmek üzere ideoloji ile ekonominin nasıl kesiştiğinin araştırılması, üçüncüsü ise; çok sayıda verilerin toplanması ve çözümlenmesi olarak tanımlanmaktadır(Mutlu, 1998: 129-130).

Feminist kuram ve araştırmaların iletişim çalışmalarına sunduklarını dört madde de toplayarak açıklayan araştırmacılara göre; iktidar ilişkilerinin daha gelişkin

ve anlamlı çözümlenmesi, cinsel farklılığın toplumsal ve kültürel farklılığını açıklamaya çalışan bir toplumsal kuram, toplumsal cinsiyet farklılıklarının sınıf, yaş, ırk ve etniklik farklılıklarına bağlayan canlı deneyimlere bağlılık ve toplumsal değişme için açık ve belirli bir gündem olmalıdır(Mutlu, 1998: 130).

İletişim çalışmaları ile feminist kuramın birbiriyle ilişkilendirilmesini iktidar, cinsel farklılığın toplumsal kuram, toplumsal cinsiyet ve toplumsal değişimdeki açık gündemin belirlenmesiyle netleştiren bu yaklaşım, çözümlenmeyi de cinsiyet farklılığındaki temsilin kataloglanmasını temel alarak sağlamaktadır. İletişim ile feminizm ilişkisindeki bu katkıların Türkiye’deki iletişim çalışmalarına yansımaları “Medyada Kadınların Temsil Biçimleri Araştırması” ile ele alınarak örneklendirilecektir.

Toplumsal anlamda kültürel olgularla kadın sorgulamamızda, Medya İzleme Grubunun (MEDİZ) televizyon programlarından TRT’de yayınlanan “Çeyiz Şov” programına yönelik tespitleri kadın temsili açısından oldukça önemlidir. Medya İzleme Grubunun temsilcisi ve aynı zamanda TRT’de yönetmen olan Nuran Bayer, bu programın kadınlara dönük ayrımcı yaklaşımın somut bir göstergesi olduğunu belirterek, toplumda kadınların hâlâ alınıp, satılır, çeyizleriyle var olan insanlar olarak algılandığını, genç kadınların bu tür bir algı içine sokuldukları eleştirisinde bulunmaktadır. Bayer, TRT’de feminist bakış açılarını karşı dışlayıcı bir tutum olduğunu hatta bazı üst kademe yönetici ve sanatçıların “ben feminist değilim” şeklinde olaya yaklaştığını da vurgulamaktadır(Bayer, 2008).

Kadınlar tarafından oluşturulan feminist bir medya izleme grubu olan MEDİZ’in “Medyada Kadınların Temsil Biçimleri Araştırması” sonuçlarına göre;

Akşam, Birgün, Cumhuriyet, Hürriyet, Posta, Radikal, Sabah, Vakit, Yeni Şafak, Zaman gazetelerinin baş sayfalarındaki kadın haberleri incelendiğinde, kadınları temsil oranının sadece yüzde 21’lerde olduğu görülmektedir. Ortalama 5 haberden sadece 1’inde kadına yer verilse de, gazeteler muhafazakârlaştıkça bu oran yüzde 10’dan yüzde 1’e kadar düşmektedir. Kadınlara ilişkin haberlerin yüzde 52’sini yaşam, magazin haberleri oluştururken, bu oran ekonomiye ilişkin haberlerde yüzde 6’ya, eğitime ilişkin haberlerde de yüzde 2’ye kadar düşmektedir. Haber kaynaklarının yüzde 18’ini, köşe yazarlarının da sadece yüzde 12’sini kadınlar oluşturmaktadır. Kanal D, Kanal 7, NTV, SHOW TV, TRT 1’den oluşan televizyon araştırmalarında ise; yaygın ve genel televizyon kanallarında siyasi tartışma programı yapan kadın yüzde 0 iken, ana haber bültenleri yönetim kadrolarının sadece yüzde 16’sının kadın olduğu tespit edilmektedir. Ana haber bültenleri yorumcularının (anchor “man”) yine yüzde 0’ı kadın, ana haber bültenlerinde dış seslerin ise sadece yüzde 25’i kadından oluşmaktadır. Tüm medyada kadınların hak mücadeleleri ve eylemlerinin yer alma oranına da yer verilen araştırmada bu oran ise, sadece yüzde 3’ler de kalmaktadır(Bayer, 2008). Araştırmanın sonuçlarına göre, medya erkeklerin egemenliği altındadır. Medya da çalışan kadınlara karar mekanizmalarında, ülke siyasetine katkıda bulunan yorumlarda, gündem belirleyen “ciddi” metin ve programlarda neredeyse hiç yer verilmemektedir. Türkiye’deki yaygın günlük gazetelerin genel yayın yönetmenlerinin tamamının da erkek olduğu belirtilmektedir (Bayer, 2008).

Sonuç olarak, kitle iletişim araçlarının önemi ve etkisi kesinlikle yadsınamaz. Ancak iletişim bilimleri ile feminizm ilişkisinde, cinsiyet farklılığının çözümlenerek, kadın-erkek eşitliğinin kazandırılması için medyanın özellikle kadını temsil

edebilecek özelliklere sahip örnekleri daha ön plana çıkartarak, sunması kaçınılmazdır. Medya kadınıyla ilgili normları toplumsal değer yargılarından bağımsız olarak yaratmamakta daha ziyade kadını basmakalıp imgeler içerisinde defalarca göstermek suretiyle bu normları pekiştirerek oluşturmaktadır. Medya içeriğinde yer alan kadınlara ilişkin temsillerin bir toplumdaki kadınıyla ilgili tanımlardan bağımsız olduğu da düşünülemez. Ancak erkek egemen medyanın tekelindeki kitle iletişim araçları yine erkek egemen iktidarla yönetilen toplumsal, sosyal, yasal, kültürel, ekonomik ve siyasi düzendeki egemen sınıflardan oluştuğu için, kadın kendi temsilini yine kendisi yaparken bunu da varlığını özne konumuna getirerek sağlayabilir. Medyanın iktidar söylemleriyle şekillenmesi, iktidar-beden ilişkisinde M. Foucault'nun beden çözümleri iktidar-özne, iktidar-beden kavramlarıyla ele alınarak, diğer bölümde tartışılmaktadır.

3. MİCHEL FOUCAULT, İKTİDAR VE BEDEN

Michel Foucault çalışmalarının hepsinde; insan bedeninin önemli bir rol aldığı çeşitli faaliyet ve davranışlarda, insanların ne düşündükleri ve nasıl hareket ettiklerini araştırmıştır. Foucault'nun beden kuramının gelişmesine büyük katkı sağlayan alandaki çalışmalarının çoğu, bedenlerin nasıl düzenlendiği, disipline edildiği ve iktidarın bedenler üzerinde nasıl kodlandığı üzerinde durmaktadır.

3.1. Michel Foucault ve İktidar

İktidarı tarihsel özgünlüğü içinde, Ortaçağdan itibaren “monarşi aygıtlarıyla devlet”i hükümdar-teba ilişkilerine bağlı, büyük iktidar kurumları olarak tanımlayan Foucault, bu kurumların kendi hiyerarşileri içinde iktidar biçimleri oluşturarak, hukuklar üzeri hukuk ilkesine sahip olan sistemi üç ilke özelliğiyle ilişkilendirmektedir. Bunlar; “üniter bir bütün olarak yapılanmak, istencini yasayla özdeşleştirmek, yasaklama ve yaptırım mekanizmaları yoluyla hareket etmek” tir(Foucault, 2010: 68).

XVIII. ya da XIX.'daki hukuku da sadece mutlakıyetçi hükümdarların değil, aynı zamanda tüm monarşi sisteminin dışa vuruş şekli olarak tanımlamaktadır. Çağ ve amaç farklılıkları olsa da işin özünde, monarşinin siyasal düşünce ve çözümleme alanında iktidar temsiline musallat olduğunu belirtmektedir. İktidar kuramına verilen önemin hukuk ve şiddet, yasa ve yasa dışılık, istenç ve özgürlük ile özellikle devlet ve egemenliğin (hükümdarın kişiliğinin değil de kolektif bir varlık olarak) sorgulanmasından kaynaklandığını belirterek, hukuksal monarşiden hareket

etmektedir. Böylelikle de çok yeni iktidar mekanizmalarının monarşinin içine girdiğini ifade etmektedir(Foucault, 2010: 69-70).

XVIII.'i yüzyıldan itibaren iktidar mekanizmalarının canlı bedenler olarak insanların belli bir ölçüde sorumluluğunu aldığını ancak hukukun egemenliğini yitirmesi nedeniyle de, temsil işlevini daha az yerine getirebildiğini belirtmektedir. Ayrıca iktidarla cinsellik ilişkileri üzerine olan çözümlemelere de değinerek, bunun da hukuksal temsil olduğunu vurgulamaktadır. İktidar çözümlemesine ulaşabilmek için ise, bağlı kalınan yasa-iktidar ve egemenlik-iktidar imgesinden ancak yasanın ve egemenliğin kurumsal ayrıcalığı ile kurtulabileceğini belirtmektedir(2010: 70).

İktidar kuramından çok iktidar ilişkileri ile iktidarı çözümlmeyi sağlayan araçların belirlenmesinin özel alan oluşturduğu ile ilgili araştırma yapan Foucault, belli bir hukuksal-söylemsel iktidar temsili olmadan bu durumun gerçekleştirilemeyeceğini açıklamaktadır. Konuyu iktidar ile cinsellik arasındaki ilişkilerle tartışırken; iktidarın cinsellik üzerindeki yaptırımlarını iktidarı yasa koyucu, uyruk olarak kurulan-uyruklaştırılanı ise, özne olarak itaat eden konumunda tanımlayarak yapmaktadır(2010: 67).

Foucault iktidarı özgül bir tarihsel biçimden ve hukuksal monarşiden hareketle, çağ ve amaç farklılıkları olsa da, monarşinin iktidar temsilini bırakmayarak, günümüzde yapılan çözümlmelerinde hukuksal bir temsil olduğunu vurgulayarak açıklamaktadır. Bu görüşünü “iktidar kuramından, hukuk ve şiddet, yasa ve yasa dışılık, istenç ve özgürlük, özellikle de devlet ve egemenlik (bu egemenlik artık hükümdarın değil de kolektif bir varlık çerçevesinden sorgulansa da)

sorununa verilen önem bundan kaynaklanır” şeklinde ifade etmektedir(Foucault, 2010: 69).

İktidarı; devletin egemenliği, yasanın biçimi ya da bir egemenliğin bütünsel birliği olarak çözümlemenin yanlışlığına dikkat çekerek, bunun ancak iktidarın nihai biçimleriyle açıklanabileceğini belirtmektedir. Belli bir iktidar biçiminden söz edebilmek için, belli kişilerin başkaları üzerinde iktidar uyguladığı savıyla, iktidar ancak ilişkiler üzerinden ve ilişkiler vasıtasıyla kurulabilmektedir. Foucault’ya göre; “Yalnızca birilerinin başkalarına uyguladığı iktidar vardır”(2000: 73). İktidarı uygulandığı alandaki güç ilişkileri ile konumlandırmanın da stratejilerle açıklanabileceğini, iktidarın her yerde olmasını her şeyi kapsadığından değil, her yerden geldiğinden dolayı sürekli, tekrara dayalı, yeniden üreten her şeyiyle “belli bir toplumda karmaşık stratejik duruma verilen ad” olarak tanımlamaktadır(2010: 72).

İktidar bir “yönetim” sorunudur. Bu bağlamda yönetmek, kişilerin eylem alanını yapılandırmaktır. İktidara özgü ilişki kipi ne sözleşmede ne de mücadelede aranmalı, bu ilişki, özel bir eylem kipinde yani yönetimde aranmalıdır. Diğer tüm eylem kipleri ancak iktidarın araçları olabilir(2000: 74). İktidar mekanizmalarının da siyaset ya da savaş olarak ifade ettiği güç ilişkileri içinde çözümlenmeye çalışılması gerektiğini belirterek, böylelikle siyasal düşüncenin hükümdar-yasa sisteminden kurtulabileceği bir stratejiden bahsetmektedir.

İktidar yapılarının cinsellik söylemlerinin de, cinsellik üzerinde etki yapan çoğul ve hareketli iktidar bağıntılarıyla oluştuğunu ve dört kuralla meydana geldiğine vurgu yapar. İçkinlik, kesintisiz değişkenlik, çifte koşullanma ve söylemlerin taktik

çok değerliliği olarak açıkladığı bu kuralların yöntemin gerekleri olmadığını ifade ederek, tedbirli olmak adına saptanan hükümler şeklinde değerlendirilmesi gerektiğini açıklar(Foucault, 2010: 75). İktidar, kendisini geliştiren, dönüştüren, örgütleyen ve bağlama göre değişen süreçlerle donatan bir olgudur. Asli ve temel bir iktidar ilişkisinden söz edemeyiz. Birçok farklı iktidar biçim vardır. Bu biçimleri bazen kesişirler, bazen birbiriyle çatışır, birbirlerini engeller, sınırlandırır ve pekiştirirler(2000: 79).

3.1.1. İktidar, Beden ve Özne

İktidar ve özne arasındaki ilişkiyi politik bir öznellik kuramı ortaya koyarak değerlendiren Foucault, sabit, kendi içinde tutarlı, bireysel bir ‘özne’ kavrayışını eleştirerek öznenin bir inşa olduğunu, öznelliğin yaşam boyunca sürdürülen bütün toplumlarda mevcut olan iktidar ve itaat ilişkileri ile oluşturulduğu belirtmektedir. Öznelliğin iktidar oyunlarının veya ilişkilerinin bir sonucu olduğunu yani sabit, bireysel, özerk bir öznellik düşüncesinin insanları belli kategoriler içerisinde tanımlamak, sınırlandırmak ve kapatmak için kurgulanmış bir şey olduğunu ileri sürmektedir. Böylece öznellik toplumsal iktidar ilişkileri tarafından insanlara dışarıdan empoze edilen, bir kurgu olarak tutarsız, çelişik ve sürekli yeniden üretilen bir deneyim süreci olduğunu göstermektedir. Özneleşme sürecinde beden , iktidar rejimleri tarafından tabi kılınan ana öğedir, o bir özne olarak imlenir ve yaratılır(Foucault, 2000: 63)

Foucault'nun bu yöndeki düşüncesi temel alınarak, iktidar ve beden arasındaki diyalektikten “nesnelleşmiş bedene” yöneldiğimizde, ona göre; beden “disipline edilmiş, oldukça *normalleştirilmiş* bir beden tasavvurudur” ve düzeltilmiş

olan beden bir şekliyle bilinç olarak da yönlendirilebilir hale gelmektedir. Böylelikle bedenın denetiminden, bilincin denetimine atlanmaktadır. Bedeni söylemlerin etkisiyle kurumsal-yönetmel pratiklerin sonucu olarak ele alan Foucault'ya göre; "bilgi ve iktidar sayesinde bedenın yönetmel yordamlar aracılığıyla üretilmesi ve düzenlenmesi" söz konusudur. Bu ifadesini de, cinsel ve tıbbi söylemlerle tıp, eğitim, hapishane gibi disiplinler kurumları analiz ederek gerçekleştirmektedir (Foucault, 2000: 64).

Foucault'nun 1975 yılında "Surveiller et Punir" "Uysallaştırılmış Bedenler" adlı Gallimard Yayınevi tarafından çıkarılan beden sosyolojisi kitabı, Batı felsefesi ve sosyolojisinde hem üzerinde çok konuşulması hem de kaynak oluşturması bakımından önemlidir. Kitabında ruhu bedenın hapishanesinde tutulan bir tutsak metaforuyla göstererek, "hapishaneler ve tımarhaneleri de tıpkı okullar ve garnizon gibi bedenleri uysallaştırmak üzere kapalı alanlarda tutmaya mahkûm etmişlerdir" ifadesiyle açıklamaktadır. Hapishane sistemi ve devlet eliyle cezalandırmanın gelişimine dair Foucault'nun analizi, disiplin öznesi olarak beden üzerinde odaklanmaktadır(2000: 64-65). Kritik biçimde beden, gözetim sistemlerince ya fiili gözetim ya da gerçekleştiği hayal edilen gözetim yoluyla biçimlendirilerek bu şekilde disipline edilmektedir.

Bedenın sosyal yönüne vurgu yapan, bedenın sosyal olarak inşa edildiği yolundaki görüşlere katkı sağlayan Foucault'ya göre, beden biyolojik varoluşun ötesinde güç, iktidar ilişkilerinin merkezinde bir konuma sahip olarak tanımlanmaktadır(Foucault, 2000: 74). Bedenın toplumsal çözümlemesini zevk, bilgi

ve iktidar olmak üzere üç ana eksen den oluşmasını toplumsal mücadele alanında konumlandırarak açıklamaktadır:

“Böylece cinselliğin yükümlülüğünü üstlenen iktidar bedenlere dokunmayı bir görev bilir, onları gözleriyle okşar, belirli bölgelerini yoğunlaştırır, yüzeyleri elektrikleştirir, karışıklık anlarını dramlaştırır. Cinsel bedeni belinden kavrar, burada söz konusu olan kuşkusuz etkinliklerin artırılması ve denetlenen alanın genişletilmesidir”(Foucault, 2000: 74)

Foucault'nun çalışmaları, sosyal inşacı görüşün (social construction) şekillenmesinde oldukça etkilidir. Bedenin tamamen biyolojik bir varlık olduğu fikrine karşı çıkan görüşe göre, beden toplum tarafından şekillendirilip, sınırlandırılmakta hatta yeniden yaratılmaktadır. Sosyal ortamlarda var olan sosyal güçlerin bedenlere nasıl uzandıklarını ve onları ne şekilde etkilediklerini farklı görüşlerle savunan yaklaşım; bedene atfedilen niteliklerin, anlamların ve bedensel sınırlamaların hepsini de sosyal ürünler olarak tanımlamakta ve sosyal olanın bedeni biçimlendirdiği temel görüşüne dayanmaktadır(Nazlı, 2009: 64). Foucault'nun güç, iktidar, söylem merkezli çalışmaları sosyal inşacı görüşün beden çözümlemelerinde önemli bir katkı sağlamaktadır.

Foucault'nun iktidar yaklaşımına göre değerlendirdiğimizde, beden daima egemenlik mücadelelerinin çatışma alanı olmuştur. Burada iktidarı salt kurumlaşmış bir erk olarak değil gündelik yaşamın her hücresinde cereyan eden bir süreç olarak değerlendirmek gerekir. Bu nedenle kimlikler de sabit özsel kategoriler değil, zaman içinde yaratılan ve iktidarla geliştirdikleri ilişkilerce belirlenen olgulardır.

“Kadın bedeni” üzerinden iktidar ilişkilerinin tarihsel seyrine baktığımız zaman iktidarın baskısı ile yüzleşiriz. Mahrem kavramı bu baskının en somut göstergelerinden birine dönüşmekte, çıplaklık ise iki uçlu bir anlam taşımaktadır: Bir ucu kışkırtıcı bir özgürlüğe diğer ucu da aslında baskının görünür kılınarak devamını meşrulaştırmaktadır. Foucault’nun alan yaklaşımında tüm toplum için geçerli ve cinselliğin tek tür dışavurumuna uygulanabilen tek, bütünsel bir strateji olmadığı yönündeki görüşü cinsellik politikaları temellidir. XVIII. yüzyıldan itibaren cinselliğe ilişkin özel bilgi ve iktidar tertibatlarını geliştiren dört büyük bütün ayırt ettiği savında kadın bedeninin histerikleşmesini de bunlardan biri olarak ele almaktadır(Foucault, 2010: 79).

Kadın bedeninin, “bütünüyle cinsellikle dolup, taşan bir beden olarak çözümlendiğini (yani nitelenip, saf dışı bırakıldığını); bu bedenin kendisine ilişkin patolojinin etkisiyle tıbbi uygulama alanıyla bütünleştirildiğini (düzenli doğurganlığını sağlamak zorunda olduğu) toplumsal bünye, (esas ve işlevsel ögesi olmak zorunda kaldığı) ile düzlemi ve (ürettiği ve biyolojik-ahlaksal bir sorumluluk çerçevesinde eğitimi boyunca güvence vermek zorunda olduğu) çocukların yaşamıyla organik bir iletişime sokulduğunu: Ana (ve onun negatif görüntüsü olan “asabi kadın”) bu histerikleşmenin en görünür biçimini oluşturduğunu” ifade etmektedir(2010: 80). Bu yaklaşımın ele alınması, iktidarın yarattığı öznellik biçimleriyle birlikte beden üzerindeki etkisinin de ne denli büyük olduğunu ortaya koymayı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Foucault’da orijinal olan iktidarın bir hükmeden hükmedilen ilişkisi olmayıp, her kişinin birer özne olarak hem iktidarı uygulayan hem de iktidarın uygulandığı taraf olduğunu belirtmesidir. Toplumda yaşayan her birey, aynı

anda birbirlerinin ya da başkalarının eylemleri üzerinde fiili ya da potansiyel olarak eylemde bulunurlar. Öznelliklerini de ancak bu iktidar ilişkileri içerisinde kurmaları nedeniyle, bu ilişkiler dışında da bir öznellikten bahsedilememektedir.

4. TÜRKİYE’ DE KADIN, MODERNLEŞME VE CUMHURİYET DÖNEMİ

Türkiye’de kadını anlayabilmemiz için öncelikle tarihsel süreçte yaşanan değişimleri, kadına olan yansımalarıyla bilmemiz gerekmektedir. Kadının toplumdaki konumunun, sosyal ve kültürel açıdan o toplumun değer sistemi ve iktidar yapısıyla alakalı olduğunu şimdiye kadar tartıştığımız söylemlerde dile getirdim. Osmanlı’da dine dayalı şeriat düzeniyle hüküm süren monarşiye dayalı iktidar, Cumhuriyet rejiminde ulus-devlet iktidar biçimine dönüşse de, günümüze dek var olan egemenlik özünde yine erkek egemenliği yani ataerkillikle açıklanabilmektedir.

Türkiye de, geleneksel ve dinsel motivasyonlarla belirlenen davranış kalıplarının aynı zamanda halkın kültür dağarcığında kadına verdiği değeri gösterdiğini kadın bedeni bölümünde ele aldım. Kadının erkek erkinde ikinci konumda adlandırıldığını, bedeninin cinsellikle özdeşleştirilip, tehdit olarak algılandığını, yerinin de ev ve aile sınırlarının çizildiği özel alanla belirlenerek, meşrulaştırıldığını da belirttim. Bu meşrulaştırma, geleneksel yapının modernleşme süreci içerisinde değişime uğrasa da, Türkiye’de kadının dönemsel olarak yaşadığı değişimler geleneksellik, modernleşme ve Cumhuriyet rejimi arasındaki ikilemlerle sosyal, kültürel, dinsel ve hukuksal alanda kadının toplumsal konumunun tanımlanması, sorgulanması ve geçirdiği aşamalarla önemli bir sürecin değerlendirilmesi olarak incelemeyi gerektirmektedir.

4.1. Modernleşme Döneminde Kadın ve Bedeni

Türkiye’de 19. yüzyıl sonları ile 20.yüzyıl başlarında batılılaşma yanlısı yerli seçkinler tarafından batılı bir modernlik anlayışına sahip, milliyetçi bir proje geliştirilmiştir. Bu proje laik Türk ideolojisi için ulusal bir kimlik yaratmayı hedefleyerek, kadını da kendi ideolojik tartışma ve ideallerinin merkezine yerleştirmektedir(Yeğenoğlu, 2003: 163). Modernleşme taraftarlarının kadınlara karşı tutumu geleneksel tavırların azaltılmasına yönelik, “evrensellik” gereği olarak tanımlanan bir düşünce yapısından oluşmaktadır. Ancak gerçekte modernleşme sürecinde kadın ne kadar evrenselleşebilmiş ya da kadınlarla olan ilişkilerde bu ne kadar eyleme dönüştürülebilmiştir, tartışılır. Geleneksel eski düzenin modern bir ulus devletine dönüştürülmesi, kurucuların bu iki düzen arasında kesin bir ayırım görmesi nedeniyle ciddi bir değişimi gerektirmiştir(Sirman, 2000: 98).

Türkiye’deki modernleşme süreci, medeni tavırları sahiplenenlerle sahiplenmeyenler arasındaki iktidar mücadelesi tarafından şekillenerek, Batılı değer ve yaşam tarzı (alafanga) ile geleneksel tarz (alaturka) arasına kesin bir sınır çizilip, birine sürekli olumlu diğerine ise olumsuz anlam yüklemiştir(Parla, 1990: 51). Yüklenen anlamlar, modernleşme taraftarlarının Batılılaşmaya karşı olan tutumlarında önemli etkenler arasında yer alan sınıf kökeni farklılıklarını da içermektedir. Memur kökenli insanlar “devleti kurtarmaya” yönelirken, alt sınıf kökenliler de bir çeşit “cemaatçi popülizm” ile hareket etmişlerdir(Mardin, 2009: 71). Dönem bir taraftan modernleşme sürecindeki ulus devlet ideolojisine gönderme yaparken, diğer taraftan da geleneksellik ile ataerkilliği hatta İslam’ın değer yargılarını işaret etmektedir.

19.yüzyıldan başlayıp, 20.yüzyılda hız kazanan kadınlara yönelik reformlarda çeşitli toplumsal düzenlemelerin öngörüldüğü üç düşünce akımının varlığı görülür. Bunlar; Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük'tür. Batıcı akımcılar; kadının kurtuluşunu eğitimle ilişkilendirirken, İslamcı akımcılar ise; Batıcıların antisentezini temsil edip, hümanist ahlakını eleştirerek görüşlerini dile getirmektedirler. Türkçülük akımı da; Orta Asya'nın özgür göçebelerini kadın özgürlüğü ile ilişkilendirerek, bunun eski Türk geleneklerinin bir ögesi olduğunu ileri sürmektedir(Kadıoğlu, 1998: 92). Dolayısıyla kadın sorunları dönemsel olarak, egemen düşünce akımları çerçevesinde tartışılarak, kadınlara geleneksellikle modernlik arasında denge kurmak gibi bir görev yüklemekteydiler.

Bu akımların her üçünün de birleştiği ortak görüş; bir taraftan büyük toplumsal proje içerisindeki kadınlara nesne olarak bakmaları diğer taraftan da kadını kamusal alana taşımaya teşvik etseler de kadının alanını ancak aile içindeki sınırlarla tanımlamalarına dayanmaktadır. Jayawardena'ya göre; "...modernleşmekte olan bir toplumun gereksinmelerinden temellenen kadın hakları ve katılım talepleri, dini ve milliyetçi geleneklere atıfla meşrulaştırılmaktaydı"(Jayawardena, 1986: 33).

Toplumsal değişme ve gelişmesini tamamen Batı uygarlığına özgü, akılcı ve pozitivist bir açıdan ele alan modernleşme, Batılı toplum bilimciler tarafından, bütün gelişmekte olan toplumların, Batı toplumlarına benzer aşamalardan geçecekleri anlayışından hareketle oluşturulmuş bir kavramdır(Kongar, 2002: 132).

Bu nedenle de, Batı dışı ülkeler ancak bu ruhu oluşturan aşamalardan geçerse, gelişmenin sağlanabileceği kabul edilmektedir. Bir değişme ve gelişme kuramı olan modernleşme kuramı, toplumların modern ekonomik gelişme aşamasına ulaşmaları

için, kültürel ve toplumsal bir değişim sürecine ihtiyaç duydukları yönünde bir inanca dayanmaktadır. Modernleşme farklı bağlamları olmakla birlikte siyasal, kültürel, toplumsal ve ekonomik gelişmelerle tanımlanan; dört ana düzeydeki modernleşmeden oluşmaktadır. Yapısal değişimin ancak bu modernleşme aşamalarından geçmesiyle gerçekleşebileceği vurgulanmaktadır. Siyasi partiler, parlamentolar, oy hakkı gibi katılımcılığı ve karar vermeyi destekleyen kurumları içeren “siyasal modernleşme” aslında siyasal alanda geleneksel yapıdan kopuşu ve modern demokrasinin gelişmesini ifade etmektedir. Modern devletin halka dayanan bir iktidar anlayışıyla demokratik bir devlet ve ulus olabileceğini açıklasa da, “iktidarın ancak akla uygun ve onun yasalarınca belirlenmiş olması gereklidir” görüşünü savunmaktadır(Jeanniere, 2000: 100). Artan okuma yazma oranı, kentleşme süreci ve giderek geleneksel otoriterliğin zayıflaması gibi öğelerden oluşan “toplumsal modernleşme” ile genellikle laikleşme ve ulusalcı ideolojiye bağlılıkla üretilen toplumsal kuralların akılcılığıyla oluşan “kültürel modernleşme”dir(2000: 100). Siyasal, toplumsal ve kültürel modernleşmenin etkilerini Türkiye’de kadının modernleşme süreci içindeki değişiminin simgesel olup, olmadığını ele alarak incelemem, kadına bakış açısını değerlendirmek bakımından önemlidir.

Referans alınan batılı kültürel dönüşüm olan medenileşme, kültürel normlar ve kodlarla hatta kültürün oluşturulması kadar bunların kimler tarafından sosyal dolaşıma sokulduğu yani kime hizmet ettiğini bilmek açısından da önemlidir. Modernleşme sürecinin “modernliği” de beraberinde getirmesiyle oluşan dönüm noktasında yaşanan toplumsal değişimlerin bir sonucu olarak, kadınların “özel hayat”ın ortaya çıkışı, ev kadınlığının dönüşümü, meslek kadınlarının kamusal

alanda var olmaları, yaşadıkları çatışmalar, giyim ve moda, sosyal statünün kültürel işaretleri, tüketim normları ahlak, sağlık hatta çocuk yetiştirme alanlarındaki etkileri, Kemalizm'in sosyal ve kültürel etkileri olarak tanımlanmaktadır(Durakbaşı, 1998: 29).

İktidar yapılarının güç ilişkilerinden bir diğeri olan modernleşme, iktidarın beden üzerinde gündelik hayattaki varlığını arttırarak, kadın bedenine yeni anlamlar yüklemekte böylece toplumsal açıdan kadını yeniden konumlandırmaktadır. Modernleşmeyle birlikte “modern beden” olarak tanımlanmaya başlayan bedeni günümüzde tartışan Fransız post yapısalıcılardan Helene Cixous “The Laugh of Medusa” Medusa'nın Gülüşü adlı eserinde kadınlara : “Bedenini yaz ve kendi dilini ortaya dök” ifadesiyle “kadınsı dil” ile ataerkilliğin sınırlarının sonuna kadar zorlanması gerektiğini belirtmektedir. Kelimelerin kabuklarının kırılmasının da kadının varlığını meşrulaştırmasına yardımcı olacağını dile getirmektedir(Cixous, 1997: 347).

Modern kadın, modern bedeniyle eskisinden daha fazla kamusal alanda yer almaya başlayarak, gündelik hayatta da daha görünür hale gelmiştir. Toplumsal yaşam içinde daha “görünür” hale gelen bedenin “algılanan” niteliğini de değişerek toplumsal normlar, yasal kurallar, kültürel ve ekonomik faktörlerle ilintili olarak kimi zaman bir temsil niteliği kimi zamanda bir kimlik kazanması tekrar anlamlandırılmasına neden olmuştur. Goffman'ın “ciddi sonuçlar” olarak tanımladığı bu anlamlandırmanın toplumsal işaretleri, gündelik hayattaki deneyimlerimizin benzer biçimde kullanılmasıyla da alakalıdır. “Kadınlar gündelik hayatlarında sürekli olarak hareketlerine, bakışlarına (beden dilleri), konuşmalarına (sözel iletişim

öğeleri) ve hatta tonlamalarına (dil-ötesi öğeler) dikkat etmek, sınırlandırmak ve geri çekilmek zorunda kalırlar”(Yanıkaya, 2009: 48).

Kadın bedeninin gündelik hayat içinde her gün okunan bir metne dönüştürülmesine yönelik bu anlamlandırma, modernleşmenin tüketim kültürünün istekleri doğrultusunda yeni tüketim alışkanlıkları kazandırması nedeniyle de kadın bedenini yine cinsellikle özdeşleştirmektedir. Bu kez dolaylı olarak cinsellikle ilişkili olan ya da olmayan estetik, güzellik, sağlık hatta bedeninin kullanımına dahi müdahale ettiği söylemlerle kadın bedenini yine bakılan/seyredilen/izlenen konumunda nesnelleştirerek gerçekleştirmektedir.

Süreç içerisinde kamusal ve özel alanda kadının toplumsal konumunu incelediğimizde, gerçekten kadın özel alan olarak belirlenen ev hayatından, kamusal alana geçerek, eğitim seviyesini yükselterek ve en önemlisi meslek edinerek, bireysel ve toplumsal rolünün değişimlerine bağlı olarak, özgürlük, eşitlik kavramlarının ortaya çıktığını gösterse de, gerçekten “özgür” ve “eşit” olarak tanımlanmış ya da bu haklara tam anlamıyla sahip olabilmiş midir tartışmasını getirmektedir.

1950 ve 1960’lı yıllardaki toplumbilimin “modernleşme kuramı”na göre; kadının hem ailede hem de toplumdaki genel konumunun geleneksellikten modernliğe geçişle birlikte evrimleşeceği ve daha eşitlikçi bir düzene varılacağı sanısı yaygındır(Kandiyoti, 2007: 9). Türk modernleşmesinde kadınlara bir yandan Batılılaşma ve modernleşmenin taşıyıcısı rolü verilerek, bu durum kadınların kurtuluşuyla özdeşleştirilmiş, diğer yandan ise bu rol erkekler tarafından kesin sınırlamalara tabi tutularak, dinsel ve geleneksel değerlerle belirlenmiştir. Türkiye’de

geleneksel ile modern arasındaki kopuşun yarattığı travma simgesel alanda cinsiyet kimliklerinin oluşumunu da belirlemiştir.

Modernleşmeyle birlikte kadının toplumsal statü ve rollerinde tabidir ki bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim kadının gerek özel alan gerekse kamusal alan da “yeni bir kimlik” kazanmasıyla ekonomik ve siyasal kimliklerin ötesinde sosyo-kültürel etkenlerle oluşan ve Türk toplumunda kadının statüsünü ortaya koyan bir kimlikleşmedir. Göle’ye göre; Türk modernleşmesinin cinsiyet kimlik politikalarının yeni bir biçimde incelenmesi, modernleşmenin egemenlik ve dışlanmışlık alanlarını keşfetmemize olanak sağlamaktadır(Göle, 2004: 24). Yeni koşulların zorladığı bir kimlik arayışında olan modern kesim değişimden kaynaklanan aidiyet boşluğu ve geleneksel otoritenin eksikliği durumunda kendi denetiminde bir kadın imgesi yaratma işine girişmiştir. Modernliğin toplumsal değişimi kadını Batı ile özdeşleştirerek, bu kez de kentsel kadın imgesini yaratmaktadır. Bu gelişme de “kentsel – kırsal” kadın tanımlamalarını ve farklılıklarını getirmekte; ayrıca bunlara ilişkin toplumsal cinsiyet değerlendirmelerini de kendi içinde barındırmaktadır. Modern kesim ile toplumun geri kalanı arasındaki değer sistemi farklılığı kadınları Batılı ya da Müslüman olmak gibi radikal bir seçimle yüz yüze bırakmıştır. Modern kesimin erkek unsurları geleneksel mutlak otoriteye karşı çıkarken, kadınlarla bir işbirliği içine girse de modernleşmenin aslında yeni toplumda cisimleşecek kendi iktidarlarını talep etmektedir. Berktaş’ın deyimiyle, modernleşme kendi ötekisi olacak kadının kimliğini belli kalıplar içinde tutmak ve ehliileştirmek için çaba harcayacaktır(Berktaş, 2003: 141). Aynı zamanda modern düşünce erkeği özne konumunda değerlendirirken, kadını da nesne olarak tanımlayarak ötekileştirmekte, hatta kadını erkekten sonra adlandırmaktadır. Kadınlar için özneleşme mücadelesi

öyle kolay kazanılan bir mücadele değil, tarihten beri görmezden gelinen kadının toplumdaki belki de en büyük zorluğu kendini tanımlayabilmek ve özerk bir kimlik edinebilmek şeklinde açıklanmalıdır. Modernleşme toplumda birçok alanda değişimi beraberinde getirirse de, kadın toplumumuzda hala özel alanla, evle sınırlı tutulmakta, böylelikle toplumsal düzendeki kadın ve erkeğin yeri “doğal” olarak gösterilip, benimsenerek meşrulaştırılmaktadır.

Elbette kadının sorgulanması bir kronolojik sıralamayla tarihsel literatürde yerini alırken, Türkiye’de modernleşme süreci içerisinde modern ulus devletin kuruluşuyla oluşturulan kadın kimliği, modern kadın imgesiyle tartışılmalıdır. Dolayısıyla kadın modernleşme sürecinde bir evrimleşme geçirse bile, hiçbir zaman özgür ve eşit olamamış, özerk bir kimlik edinememiş, nesnelleştirmekten kurtulamamıştır. Modernleşme ve Cumhuriyet dönemi birbiriyle paralellik gösteren bir süreçten ve iç içe yaşanan olgulardan oluştuğu için, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte yaşanan etkiler, toplumsal anlamda reform yaratan gelişmeler ve değişikliklerle kendini gösterse de dönem yine rejimin yarattığı yeni kadın imgesinde değerlendirilmelidir. Dolayısıyla Cumhuriyet tarihinde kadın, kadın kimlikleri, rolleri ve statüleriyle incelenerek, günümüze kadar oluşturduğu gelişim süreçleriyle ortaya konmalıdır.

4.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Bedeni

Türkiye’de 1913–1918 yılları arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin tek parti yönetimi ile toplumu laikleştirme ve modernleşme çalışmalarına başlanması

Türk milliyetçiliğinin “zafer dönemi” olarak tanımlanmasına nedendir. Bu durum 1922 yılında Ulusal Egemenlik hareketiyle de hız kazanmaktadır(Zürcher, 2001: 16).

Türkiye’de yasal düzeyde kadının tanınması ise, Cumhuriyetin ilanı(1923) birlikte resmi olarak başlamaktadır. Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen reformlar, modernleşme ve laikleşme çabalarını güçlendirirken, Batılılaşma düşüncesi de yaygınlaşmış ve laik modernleşme, Cumhuriyetin resmi ideolojisi haline gelmiştir. Cumhuriyet reformları kadın “hak ve özgürlükleri” açısından, kadın ve erkeğin yasal olarak eşit yurttaşlar olma hakkına sahip olmalarını hedefleyen önemli bir dönemece işaret etmektedir. Özellikle orta sınıfların kültürel şekillenişleri ve politik seçimlerinde Kemalist modernleşmenin etkisinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile gerçekleştirilen reformlar, ülkenin yönetiminde Atatürk’ün fiilen etkili olduğu döneme işaret ettiğinden “Kemalist reformlar” olarak da tanımlanmaktadır. Bu reformlar tarihsel sıralamasıyla:

- 1924 Eğitim ve Öğretim Hakkı
- 1925 Kılık Kıyafet Kanunu
- 1926 Medeni Kanunun Kabulü
- 1930 Seçme Hakkı
- 1933 Muhtar Seçilme Hakkı
- 1934 Seçme ve Seçilme Hakkı

gibi radikal ve yenilikçi bir oluşum sergilemektedir(Kırkpınar, 1998: 13-24).

Bu süreç Türkiye toplumu için genelde zorlayıcı, kültürel bir devrim niteliği taşıdığından, “zor bir dönem” olarak tanımlanmaktadır. Türk toplumunun Batıya

yönelmesini zorlayan siyasal otoritenin amacı; sosyal, siyasal ve hukuksal alandaki dönüşümlerle kadınlara tanınan hak ve özgürlükler sayesinde kadın-erkek eşitliğinin getirilmesini sağlamaktır. Bu dönüşüm Türk kadınına batılı hem cinsleri ile eşit haklara ve konuma getirebilmeyi hedefleyerek, kadınların toplumsal yaşama aktif olarak katılmalarını sadece zihinsel olarak değil, bireysel anlamda da uygulayarak, kolektif biçimde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Ancak toplumun kültürel ve ekonomik geriliği, eğitim, sağlık, beslenme konularının ilkel düzeylerde olması nedeniyle, Atatürk sorunları tek tek gidip, özellikle yerlerinde tespit etmeye çalışmıştır(Kırkpınar, 1998: 16). Dolayısıyla bu tespitlerle birlikte Atatürk'ün eğitime verdiği önem doğrultusunda Cumhuriyet ideolojisinin anlayışı da eğitim sistemindeki ders kitaplarına yansıtılarak, haklarını elde etmiş ve meslek sahibi eğitilmiş kadını göstermeyi amaçlamışlardır(Çetin, 2003: 48). Kemalist ideolojinin cinsiyet politikası, kadının kamusal alanda görünürlüğü üzerine kurgulandığından, cinsiyetler arası tecridin kaldırılması için ilk reformlar, modern ideolojinin en önemli kurumsal ayağı olan eğitimle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır(Göle, 2004: 48). Aynı dönemde tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte, eğitimde mutlak surette eşitlik sağlanmasını sık sık vurgulayan Atatürk, Eskişehir- İzmit gezisindeki bir konuşmasında: “Kadınlarımızı da erkeklerimiz gibi aynı derece-i tahsilden geçirmeliyiz. Erkeklerle lazım olan kısımlarla beraber kadınlıklarını da öğretmeliyiz” ifadesiyle kız çocuklarının eğitimine verdiği önemi vurgulasa da asıl olan kadınlıklarının öğretilmesine yönelik açıklamasıdır (Kırkpınar, 1998: 17) Dolayısıyla kadın tahsil ile eğitilecek ama kadın olarak kendisine atfedilen görev ve sorumluluklarını unutmayarak, yine kadınlıklarını yerine getirecektir.

Kadının sadece kamusal alana katılımını sağlayacak yeni sosyal düzenlemeler değil, Medeni Kanunun (1926) kabulüyle kadının yeni bir kimlik kazanması ile özel alandaki ilişkilerinde de kadını koruyacak düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemeler Medeni Kanunun kabulüyle “Türk kadını medeni haklarını tekrar kazanmış ve Türk ailesinin hakiki temelleri yeniden kurulmuş oldu” ifadesiyle açıklanmıştır(Kırkpınar, 1998: 22).

Medeni Kanunun yurttaşlık haklarını içeren ilk kadın hareketinde, yeni bir kanun hazırlamaya dahi gerek görülmeden, Avrupa’daki İsviçre Medeni Kanunu (aile kanunu) kabul edilmiştir. Kadına toplumda eşit haklar sağlamayı içeren kanun da; çok eşlilik yasaklanmış, kızların evlenme yaşına sınır getirilmiş, evlilik için resmi nikâh zorunlu kılınmış, erkeğin tek taraflı boşanma hakkı (şeriat yasasında var olduğu üzere) kaldırılarak bu hak iki tarafa da verilmiş, geleneksel miras hukuku lağvedilip, onun yerine kadın ve erkeğe eşitlik getiren düzenlemeler yapılmıştır (Çaha, 1996: 110–113). Kadın haklarıyla ilgili yapılan hukuki düzenlemelerin yanı sıra Türk kadınının iş hayatında gerçek yerlerini almaları konusunda da etkili çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanıyan yeni Belediye Kanunu’nun 1930 yılında kabul edilmesi, çalışma hayatında 1936 yılındaki İş Kanunu ile erkek, kadın ve çocukların çalışma koşullarının belirlenmesinden oluşan çalışmalar, siyasal ve ekonomik alanlara özgü yeni düzenlemelerin getirilmesiyle gerçekleşmiştir. Kadının siyasal ve ekonomik kimliklerden öte, Türk toplumundaki statüsünü ortaya koyan en önemli faktörlerden bir diğeri de sosyo-kültürel etkilerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni devletin modernliğindeki yeni kadın imgeleri “kadın bir pilot”, “batılı giysiler içinde bisiklet süren bir kadın” görünüşleriyle resmedilerek, liberal, demokratik ve laik bir toplum

yaratmayı hedefleyen, yüzü Batı'ya dönük Türk modernleşme projesini anlatmıştır(Kırkpınar, 1998: 24-27).

Kemalist dönemin kadın meselesine yaklaşımının önceki dönemlerden farkı, Batılı yaşam tarzı ile ilk kez açıkça kadının toplumsal görevlerinin ev içi geleneksel rollerinden daha üstün olarak değerlendirilmesi ve meslek sahibi, eğitilmiş kadının, geleneksel ev kadınına göre üstün, saygın bir statüyle ödüllendirilmesidir. (Durakbaşı, 1998: 44-50). Dolayısıyla kadının toplum içindeki etkinliği arttıkça, zamanla toplumsal rollerinde önemini arttırmaya başlayacaktır. Ancak dönemsel olarak kadının sosyal statüsünde bir takım düzenlemeler yeterince yapılamadığından, kadın-erkek eşitliğinde kadının daha eşit konuma gelmesi gereken statüsü daha da geri planda kalmıştır. Ayrıca Cumhuriyet dönemi ideolojisinde tepeden tırnağa tüm özellikleriyle tek tip bir kadın imajının yaratılmaya çalışılması bu olumsuz etkenlerden bir tanesi olarak da kabul edilmelidir. “Elbiselerinin boyu ve rengi aynı, giyecekleri giysilerin rengi adeta kanunla belirlenmiş, saçına resmi çerçevede biçim verilmiş bir kadın tipi oluşturulmuştur”(Çaha, 1996: 58). Bu nedenle, Cumhuriyet rejiminin bütün yeniliğine karşın toplumda var olan cinsiyet kalıplarının ve ilişkilerinin köktenci bir sorgulamayla sarsılmamış olması, halkın kültür dağarcığında toplumsal açıdan Türk kadınına verdiği değerle ilintilidir. Aynı zamanda toplumsal statünün belirlenmesinde de etken olan bu değerler, erkek egemen iktidarla ataerkilliğin gelenekler ve dinsel motivasyonlar çerçevesinde gelişen davranış kalıplarıyla belirlenerek devam ettirildiğini göstermektedir(Berktaş,1998: 2). Ataerkilli erkek egemen toplum kadınına “ad koyma” hakkını hep sıkı sıkıya elinde tutmaya çalışmıştır. Erkek erki kadını, aile içinde, özel alanda tanımlarken, özellikle

daha sonraki dönemlerde gelişen siyasi yapı Cumhuriyetin kamusal alandaki kadını tanımamıştır(Berktaş,1998:1-3).

Bir taraftan çağdaş, kamusal alanda varlık gösteren kadın yurttaşı yaratırken, diğer yandan kadının eski geleneksel rollerine annelik, ev kadını gibi devamından yana bir tavır sergilenmiştir. Eşitlikçi ifadelerin dışında kadının en büyük görevinin analık olduğu vurgulanarak, gelecekteki erkek kuşakların böylece daha iyi yetiştirileceği hatta bunun gerekliliği açıklanmıştır.

Geleneksel ideoloji “kadın için aile ve çocuğun her şeyden önce olduğunu” kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet açısından kategorize edilmiş, erkeğe ya da kadına özgü nitelenen işler geleneksel kültürle belirlenerek, kadının toplumsal üretim de “ev kadınlığı” statüsü korunmuş ve zorunlu durumlarda dâhil edilmiştir(Arat, 1992: 45).

Cumhuriyet ideolojisi modern olma sürecinde “modern, çağdaş kadın” imgesine önemli ölçüde vurgu yapmıştır. Verilen haklar eşliğinde bir kimliğin geliştirilerek, özgün kadın kimliğinin yaratılması, Kemalist reformların kadına bilinçlenme ve değişimde bulunabilme olanakları verdiği açık bir göstergesidir. Ancak Müslüman bir toplumda yer alan Kemalist hareket, aynı zamanda kadınların örtünme, eve kapatılma, çok eşlilik yoluyla İslam tarafından ezilen gruplar olduklarını da bilmektedir. İslam’ın kadını kamusal alanda görünmez kılan uygulamalarının tersine örtünün terk edilmesi, zorunlu eğitim, seçme ve seçilme hakkının tanınması, medeni hukukun kabulü gibi yapılan reformlar, elbette kadının kamusal alanda görünürlüğünü sağlamıştır. Kamusal yaşamda görünürlük kazanan,

erkeklerle bir arada bulunan Müslüman kadınların bir o kadar da iffetli, erişilmez kadınlar olduklarını ve yeni toplumsal hayatı tehdit etmediklerini de ispat etmek zorundadırlar(Göle, 2004: 108–109). Çünkü yeni ulus devlet içerisindeki kadınlar yurttaş olarak kamusal alana girmiş olduklarından, bu durum erkeklerin zihinlerinde hep derin korkulara sebep olmuştur. Kadını cinsel nesne sayan, aile ve topluluk şerefini zedeleme derecesinde ona önem veren geleneksel, dinsel, ataerkil durumun ötesinde, kadının kamusal alana çıkmasına izin veren yeni toplumsal yapıda bile bu korku devam etmiştir. Artık kamusal alandaki kadınla hatta onların sebep olduğu düşünülen korkularla baş etmenin yolu, bir yandan kadınları kamusal alanda cinsiyetsizleştirmek; diğer yandan ise ailenin ve toplumun “anası” rolünü benimsetmektir(Berktaş, 1996: 3). Laikleşmeyi sağlamanın temel gerekleri olarak değerlendirilen bu çabalar, Kemalist ideolojinin Doğu ile Batı karşısında aldığı çelişkili tavır nedeniyle ideal kadın tipinin oluşumuna da damgasını vurmuştur. İdeal kadın tipinin ideolojik, sembolik yapının merkezinde yer alarak Kemalist reformlarla yaratılması, kadınları Batılılaşmanın öncüleri, laikliğin taşıyıcıları ve yaşanan kültürel değişimin aktif şahitleri konumunda göstermeyi amaçlamıştır(Göle, 2004: 30). Kemalist kadın tipine, bir yandan geleneksel Anadolu kadınına özgü varsayılan fedakârlık ve tevazu unsurları yüklenerek, modernleşme projesinin milliyetçi değerleri simgelenmiş, diğer yandan da geleneksellikten sıyrılmış Batılı değerlerin taşıyıcısı rolü biçilmiştir. Artık Cumhuriyet kadını kültürler arası farklılıklara rağmen, Cumhuriyet öncesi dönemden yalnızca dış görünüşü ile değil, toplumsal statüsü, kültürel yapısı hatta kişilik tanımlaması gibi tanık olunan çok yönlü bir değişikliğin beraberinde büyük ölçüde bir farklılığı göstermektedir(Kırkpınar, 1998: 14).

Sonuç olarak; Cumhuriyet rejimi bir taraftan kadın-erkek eşitliği çerçevesinde kadına hak ve özgürlüklerini tanıyarak, kamusal alana taşımış, onun yeni bir kimlik kazanmasını sağlamış olsa da diğer taraftan geleneksel yapının ataerkilliği ile kadını tekrar özel alana hapsetmek isteyerek, tanınan hak ve özgürlükleri bu şekilde elinden almaya çalışmıştır. Kemalist reformlar, Türk kadınının toplumsal konumunu belirginleştiren, yücelten nitelikteki içerikleriyle kadın-erkek eşitliğini sağlamaya çalıştığını göstererek, kadınların kamusal alanda çeşitli şekillerde rol almasını sağlamakla birlikte genel anlamda devlet destekli oluşları nedeniyle Türk kadınına verdiği hak ve özgürlükler hiç bir zaman gerçek bir özgürleşme niteliği taşımamış ancak simgesel olarak gerçekleşmiştir. Çünkü kadın, erkek egemen iktidar tarafından “aile şeref ve namusu” gibi ahlaki kodlarla denetlenmeye devam etmiş, kadınlık görevleri ise daha iyi anne ve eş olmasıyla bağdaştırılarak, yaşamsal sınırları da yine özel alanla belirlenerek, sınırlandırılmıştır. Türkiye’deki Modernleşme ve Cumhuriyet rejimi gerek ‘modern kadın’ gerekse ‘ideal kadın’ imgesinde kadına yeni bir kimlik kazandırarak, görünürlüğünü sağlasa bile dönem kendi içinde her zaman tartışmalı ve zor bir süreçten geçmiştir. Görünürlüğü sağlanan kadının toplumsal cinsiyet kategorileri ile cinsiyet politikalarının irdelenmesi noktasında feminizm açısından ele alınarak, kadın ve bedeni üzerinden araştırılmasını gerektirmektedir.

5. FEMİNİZM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Feminizm; bir teori olduğu gibi aynı zamanda “hak eşitliğini, insanlık şerefini ve kadınların karar verme özgürlüğünü” içeren politik bir harekettir. Kadınlara karşı cinsiyet hiyerarşisine yönelik baskının sona ermesi ile toplumsal cinsiyet tutumlarının aynı değerde olmasını savunan feminizm, bu görüşler çerçevesinde kadınların toplumsal değişimini amaçlamaktadır.

5.1. Feminizm

“Bedenimiz bizimdir” sloganının temelinde yatan Feminist düşüncenin tarihselliğinde; 1792 yılında feminizm öncülerinden Mary Wollestonecraft’un Fransız devlet adamı Talleyrand’a ithaf ederek, altı haftada yazdığı “Kadın Haklarının Bir Savunusu” (A Vindication of the Rights of Women) adlı kitabı İnsan Hakları Bildirgesi’ni temel almakta, görüş ve düşünceleriyle de Fransız devriminin görev ve amacına hizmet etmektedir:

“Kadının ufkunu genişleterek güçlendirin aklını; körü körüne itaat sona erecektir; ancak, iktidar her zaman körü körüne itaate ihtiyaç duyduğundandır ki zorbalar ve şehvet düşkünleri, haklı olarak karanlıkta tutmaya çalışırlar kadını; çünkü bunlardan birincisinin tek istediği bir köledir, ikincisinin istediği ise elinde tutacağı bir oyuncak” (Wollestonecraft, akt. Wikipedi: 2006).

ifadeleriyle aynı zamanda kadınların birey olarak tanımlanan erkek kimliği altında görmezden gelindiğini savunarak, kamu hayatında yer almamalarını eleştirmektedir. Dolayısıyla Wollestonecraft’un savı, kadınların görünmez kılınmasını iktidar ve

erkek erkinin itaatindeki varlığıyla sorgulayarak kamusal alandan uzaklaştırılmasını özel alanda sınırlanan eş/anne/ev işçiliğiyle açıklamaktadır. Toplumda “eşitlik” konusunda özellikle kadınların karşılaştığı sorunların ele alınması, böylelikle bedene yansıyan feminizme farklı bakış açılarının kazandırılmasına neden olmuştur.

“Feminizm” kelimesi, 1837 yılında Fransız diline sözlüklerde “kadınların hakları ve toplumdaki rollerinin genişletilmesini savunan bir öğretisi” tanımıyla girmektedir(Tanilli, 2001: 113). Batıda I. Dünya Savaşı öncesi birinci dalga feminist hareketten söz edilir. İlk dalga feministleri; daha fazla eğitim, çalışma hayatına girme, sosyal hayata katılma, kadının aile içindeki konumunun yükselmesi gibi taleplerini dile getirmekteydiler. İkinci dalga feminist hareket ise; haklı olarak cinsiyet farklılığına, kadınların ve diğer grupların özgül çıkarlarına dikkat çekerek, farklılık ile heterojenlik üzerine vurgu yapmaktadır. Kadının dişil, erkeğin eril biyolojik özelliklerinin yanında, cinsler arasında kadın ve erkek bedeninin nasıl markalaştırıldığı da “farklılık” kavramını getirmektedir. Buradaki farklılığın ana konusu; biyolojik gerçeklerden çok kültürün bedenleri markalayıp, içinde yaşadıkları ve kendilerini oluşturdukları tarzla ilgili oluşuyla açıklanabilir(Tekeli, 1998: 337-338). Farklılık, bedenlerin sadece toplumsal açıdan bazı ayrıcalıklı özelliklere sahip ya da bunlardan yoksun olarak oluşturuldukları sürece fark edildikleri işleme biçimiyle ilgilidir(1998: 338).

1960’ların sonunda yeni feminizm ortaya çıkana kadar toplumsal cinsiyete yönelik kapsamlı bir ilgi uyanmamış; ilginin uyanmasından sonra ise, görüşlerin merkezini Simone de Beauvoir’ın “kadınlara hükmedilmesi sentezi” oluşturmuştur. Onun temsil ettiği eşitlikçi liberal feminizme göre; “Kadınların kurtuluşu rahimlerinde

başlar” savı kadının özgürleşmesi, dişiliğinin (biyolojisinin, doğasının) getirdiği esareten kurtulmasıyla eşdeğerdir(Tanilli, 2001: 116). Wollestonecraft’un savunduğu kamusal alan görüşü gibi, kadınların cinsel kimliklerinden arınmalarının ev dışına çıkmaları ile paralel gelişeceğini belirten Beauvoir’a göre; kadın özel alandan yani ev içi yaşamdan, kamusal alana yani ev dışı yaşama, çalışma hayatına çıkarak hem kadınlığından kurtulacak hem de insanlık mertebesine ulaşacaktır(2001: 116). Görüş aynı zamanda, yeni feminist harekette var olan toplumsal cinsiyet kalıplarının sorgulanmasını da sağladığından, kadınlar eşit haklara sahip olma mücadelesi ile ataerkil sisteme meydan okumaya başlamışlardır. Dolayısıyla feminist araştırmaların merkezinde; kadınların özgürleşmesi ve ikincil cins olarak adlandırılan mevcut konumlarının değişmesine yönelik gerek kamusal alan gerekse özel alanda görünürlük sağlamalarına dayalı çalışmalar yer almaya başlamıştır.

Yeni dalga feminizm, felsefesini ve programını 1988 tarihli “Feminist Manifesto” ile ortaya koymuştur. Feminist Manifesto’ya göre; “kadınların bedenine, emeğine ve kimliğine el konmuştur”, “patriarkal ilişkileri kuran, sürdüren tüm kurumlara ve erkek egemen söylemlere, devlet, aile, eğitim sistemi, kitle haberleşme araçları, kapitalist sistem, ekonomi v.b. savaş açılmalıdır” söylemiyle gerçekleştirerek, dile getirmiştir. Bu tahlil diğer bütün ideolojilerden ayrı, otonom bir teori (patriarka teorisi) ve otonom bir örgütlenme gerektirmektedir(Tekeli, 1998: 341).

Yeni dalga feminizmde Toffler: “ Kadınlar vücutlarını, politikacıların, papazların, doktorların hatta kocalarının değil kendilerinin yönetmeye hak ve yetkileri olduğunda ısrar ediyorlar” cümlesi ile yukarıdaki diğer ifade cinsellikle özdeşleştirilen bedenin, kadının kendisi dışında siyasi, dinsel, tıbbi olarak da herkes

tarafından sahiplenilmesine vurgu yaparak, bedenın kadına ait ve tüm tasarruf hakkının kendisinde olması gerekmesine rağmen; devlet, din, tıp, erkek erki gibi sosyal veya egemen gruplara ait olduğunu açıklamaktadır(Toffler, 1981: 300). Bu bağlamda kadın bedeninin iktidar yapılarının isteği doğrultusunda şekillenmesi ancak bedenın mülkiyet hakkı ile bağdaştırılarak, nesnelleştirilmesinin açık bir göstergesidir.

Yeni dalga feminist kuram, bedenın maddesellekle tanımlanmasını kadınlara yönelik bir maddi şiddet olarak yorumlamaktadır. Bedenlerin maddeselliğinin dekonstrüksiyonu terimi “kadınların bedenlerinin maddeselliğini (materiality) cinselliğin maddeselliğinin hesaba katılmadan söylemleştirelmesi ile endişe verici bir duruma neden olacağı” şeklinde açıklamaktadır. Konuyla ilgili kuramcılardan Monique Witting, M. Foucault’un düzenleyici bir işleve sahip “kurgusal birlik” adını verdiği “cinsiyet”i ele alarak, “cinsiyet öznel bir maddeselliği betimlemez, bedenlerin maddeselliğinin anlaşırılığını düzenleyip, üretir” cümlesiyle tanımlamaktadır. Onlara göre, cinsiyet kategorisi üreme amaçlı, cinselliğe zorlayıcı düzeni korumak için bedenlere bir ikilik ve tek biçimlilik (uniformity) dayatmaktadır. Bedenlerin cinsiyet kategorisine uygun bir biçimde söylemsel olarak düzenlenmesini ve üretilmesini de “maddi şiddet” şeklinde yorumlamaktadırlar (Butler , 2001a: 30-31).

Feminizmin genel çerçevesinden Türkiye’de feminizmi incelediğimizde; 1910–1920 yılları arasında yaşanan ilk dönemin kadın hareketi olaylarını, eylemlerini ve taleplerini içerdiği görülür. İkinci dönem ise, 1980’lerden günümüze dek uzanan kapsamlı ve tartışmalı bir süreci kapsamaktadır. İlk dönem Türk

feminizmi yalnız Cumhuriyetin kuruluşu döneminde değil, Türk Ulusçuluğunun geçmiş dönemlerinden itibaren de ideolojik açıdan kadının kurtuluşunu geniş bir toplumsal devrimin ön koşulları olarak görmektedir. Dolayısıyla feminizm; milliyetçilik, Pantürkçülük, liberalizm ya da İslam gibi ideolojilerle iç içe geçmiştir. Bu ideolojiler kimlik anlamında “Müslüman” kadın kimliğini öne çıkarmışlardır. İlk dalga feministleri daha fazla eğitim, çalışma, sosyal hayata katılma ve en önemlisi kadının aile içindeki konumunun yükseltilmesini talep etmekteydiler. Bunun içinde önce medeni hakların kazanılması gerekmiştir(Kadıoğlu, 1998: 92-93).

Cumhuriyet rejiminde medeni kanunla kazanılan kadın haklarını Cumhuriyet dönemi içerisinde ele almıştım. Ancak feminist söylem de yer alan kadınların Cumhuriyetin medeni ve siyasi hakları ile davayı kazandıklarını düşünmeleri Türkiye’de cins eşitliğinin sağlandığı yanılgısını yaşamalarına neden olmuştur. Cumhuriyet erkeğinin imgesindeki “yeni kadın” topluma katkıları olabilecek toplumsal bir varlık olarak tanımlanmaktadır: “Kadınlar erkeklerin malı, mülkü, eğlencesi, süsü değil, akıl ve zekâlarıyla topluma faydalı olabilecek insanlardır” görüşünün vurgulanması Türkiye’de “modern kadın” ideolojisini belirlemiştir(Durakbaşı, 1998: 36). Bu bağlamda kadın/dişi özellikleri ve doğayla özdeşleştirilen kontrol edilemeyen bedensel özellikleriyle tanımlanırken, erkek öznesi ise, akılla özdeşleştirilerek, Batı düşünce tarihinde “kadın”, “erkek”in ötekisi olarak tanımlanmıştır(1998 : 36).

Ataerkil düzen; cinsiyetçi yapı ve işleyişlerini özellikle özel yaşam denilen alanda sürdürerek, devam ettirdiğini ve bitirmediğini, 1970’lerde yükselen yeni dalga feminist harekette de göstermektedir. Ancak, Yeni dalga feministleri milliyetçi olmadıkları gibi, kendilerini Müslüman kimlikle de tanımlamamakta, devlet iktidarı

konusuna ise genellikle eleştirel ve kuşkucu yaklaşmaktadırlar. 1980 dönemi siyasi koşullarının olumsuzluğu da yeni dalga feminist hareketin etkinliğini daha geç gerçekleştirmesine neden olan olumsuz koşullardan biridir. Her iki dalga feminist harekette de kadınlar, iyi eğitilmiş, kentli ve orta sınıf kadınlardan oluşmaktadır. Dönem içinde; güç ilişkisinde bulunan kadınların dayanışmaları ve sorumlulukları paylaştıkları görülse bile, içlerinden bir lider dahi çıkaramadıkları bilinmektedir. Lider konusunda sosyal kontrol mekanizmalarının kınama, alay etme, küçümseme gibi kişiliğe ve baskıya yönelik eylemlerde bulunması bu anlamda oldukça etkindir. Örneğin; Halide Edip Adivar sürgüne gönderilmiş, Sabiha Sertel mahkeme kararıyla susturulmuş, 1980 darbesinden sonra da İlerici Kadınlar Derneği'nin (İKD) lider kadrosunun yurt dışına çıkışı engellenmiştir(Tekeli, 1998: 339-340).

Feminizm; bir teori olduğu gibi aynı zamanda hak eşitliğini, insanlık şerefini ve kadınların karar verme özgürlüğünü içeren politik bir harekettir. Kadınlara karşı cinsiyet hiyerarşisine yönelik baskının sona ermesi ile toplumsal cinsiyet tutumlarının aynı değerde olmasını savunan feminizm, bu görüşler çerçevesinde kadınların toplumsal değişimini amaçlamaktadır.

Feminist kuram ise; çoğunlukla hem feminist çıkar ve amaçları söyleme dâhil eden hem de siyasi açıdan *temsil* edilmesi hedeflenen *özneyi* oluşturan, kadınlar kategorisi üzerinden anlaşılan bir *kimlik* bulunduğunu varsaymaktadır(Butler, 2008: 43). Oysaki siyaset ve kimlik tartışmalı terimlerdir. Kadınların yaşamlarında ya yanlış temsil edildikleri ya da hiç temsil edilemedikleri yaygın kültürel bir durum olarak kabul edildiğinden, asıl gerekli olan kadınların siyasi görünürliğini teşvik

etmek hatta bu görünürlüğü sağlamak açısından ya kadınları tümüyle ya da yeterince temsil eden bir dilin geliştirilmesidir.

Temsil, “bir yandan kadınlara siyasi özneler olarak görünürlük ve meşruiyet sağlamayı hedefleyen siyasi süreç içindeki anahtar terim görevini görür; öte yandan kadınlar kategorisine dair bazı varsayılan hakikatleri ya açığa çıkardığı ya da çarpıttığı söylenen bir dilin normatif işlevi” olarak tanımlanmaktadır(Butler, 2008: 43).

Feminizm kadını “özne” olarak temsil edebilecek, özgürleşmesinin geçerliliğinin de bu şekilde sorgulanabileceğine dair yaklaşımları içermektedir. Siyasi ve dilsel “temsil” alanları, özneleri oluşturup, biçimlendiren kriteri baştan belirlemektedir. Diğer bir söylemle, temsile kavuşabilmek için öncelikle özne olmanın gerekleri yerine getirilmelidir. Sonuçta temsil yalnızca özne olarak tanınabilene bahşedilmektedir. Dolayısıyla özne olabilmek için temsil kategorilerinin yerine getirilmesi gerekmektedir(Butler, 2008: 44).

Foucault, hukuki iktidar sistemlerinin sonrasında temsil ettikleri özneleri ürettiklerine işaret eder. Bu nedenle, iktidar yapılarındaki sistemlerce özneler düzenlenir, tabii olmaları nedeniyle de, bu yapıların gereklerine uygun şekillerde biçimlendirilir, tanımlanır ve yeniden üretilirler(Foucault, 2010). Butler’ın analizine göre; kadınları feminizmin ”öznesi” olarak temsil eden söylem, “dil ve politikanın hukuki oluşumuyla bir temsiliyet politikasının ürünü ve sonucu” olarak açıklanabilir. Dolayısıyla “feminist özne, kurtuluşunu kolaylaştıracağı düşünülen siyasi sistemin ta kendisi tarafından söylemsel olarak kurulmuştur” (Butler, 2008: 45).

Yeni feminist hareket, var olan toplumsal cinsiyet kalıplarını, yani kültürel olarak belirlenen kadınlık ve erkeklik kimlikleri ile rollerini derinlemesine bir sorgulamaya tabii tutarak, ataerkil değerlere ve kalıp yargılara karşı önemli bir ideolojik meydan okumaya cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını tartışarak başlatmıştır.

5.2. Toplumsal Cinsiyet

Kadının yasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak tanımlanmasının önünü açan “toplumsal cinsiyet”, kültür tarafından belirlenen ve bedenle özdeşleştirilen bir kavram olduğundan “kadın ve bedeni” üzerine yansımalarının incelemesi gerekmektedir. Bu noktada asıl önemli olan, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi tanımlamaktır. İlk olarak “biyoloji kaderdir” formülüne karşı çıkma niyetiyle, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında bir ayrım oluşturulmuştur. Yapılan ayrım cinsiyetin sabit olup, görüldüğü biyolojik katılığı ne olursa olsun, toplumsal cinsiyetin kültürel olarak kurulduğu argümanına hizmet etmektedir. Bu nedenle “toplumsal cinsiyet ne cinsiyetin doğal bir sonucudur, ne de görünüşte cinsiyet kadar sabittir” fikrini benimsemektedir(Butler, 2001b: 109). Foucault göre; “Bu cinsiyet mefhumunu kuran....cinselliğin konuşlandırılma tarzıdır” (akt.Butler, 2008: 43).

Geleneksel olarak, cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin (ve cinsel davranış ile cinsel kimliğin) basit ve açık bir şekilde birlikte gittiği ve kadınların dişi veya dişil (ve geleneksel olarak erkeklere ilgi duyduğu) varsayılırken, erkeklerin er ve eril oldukları (ve geleneksel olarak kadınlara ilgi duyduğu) varsayılmaktadır. Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramlarının anlam karmaşasına netlik kazandırmak açısından

baktığımızda; cinsiyet doğaldır. Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, insan icadıdır. Cinsiyet biyolojiktir. Toplumsal cinsiyet eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara vs. işaret eder. Cinsiyet değişmez, her yerde aynıdır. Toplumsal cinsiyet değişkendir, zamana, kültüre, hatta aileye göre değişir. Cinsiyet değiştirilemez. Toplumsal cinsiyet değiştirilebilir(Bhasin, 2003: 2-3).

Bu bağlamda cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasında vurgulanmaya çalışılan ilişkileri incelediğimizde, Mac Kinnon'a göre;

Cinsiyetler arası eşitsizlik kişinin niteliği olarak durağanlaştırıldığında toplumsal cinsiyet biçimini alır; kişiler arasında bir ilişki olarak hareket ederken ise, cinsellik biçimini alır. Toplumsal cinsiyet, erkekler ile kadınlar arasındaki eşitsizliğin cinselleştirilmesinin katılmış halidir(MacKinnon, 1987: 6-7).

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin cinselleştirilmesi olarak da yorumlanan toplumsal cinsiyet, bu konuda farklı görüşlerden de oluşmaktadır. Bir taraftan kadın ve erkek arasında doğuştan var olan biyolojik farklılıklar dışında toplumsal farklılıklar olarak tanımlanmakta diğer taraftan da her toplumun kendi yapısı içerisinde belirlenen farklılıklarla yine aynı toplumun kültürel özelliklerine göre şekillenmektedir. Eğer toplumsal cinsiyet, cinsiyetli bedenün üstlendiği kültürel anlamlar bütünüyse, cinsiyetli bedenler ile kültürel olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyetler arasında bir süreklilikten bahsetmek söz konusu değildir(Butler, 2008: 50-53). Erkek ve kadın arasındaki kültürel farklılaşmayı ifade eden toplumsal cinsiyet kategorisi, ideolojik, gündelik söylem ve pratiklerle de tanımlanmaktadır. Bu nedenle geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının kadın ve bedeni üzerindeki baskı ve sınırlamalarını da sorgulamak gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet tanımlamasında,

kadın bedeninin cinsellikle özdeşleştirilmesi ve toplumsal cinsiyetlendirilmesi ikili karşıtlık ayrımlarının olumsuz tarafının dışıl olanla bağdaştırılmasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu ilişkilendirme McDowell'a (1999) göre; "eril/dışıl, kamu/özel, dışarı/sı/içerisi, iş/ev, iş/boş vakit, üretim/tüketim, bağımsızlık/bağımlılık, iktidar/iktidar yoksunluğu" şeklinde ifade edilmektedir(Yanıkkaya, 2009: 47). Kadının ikinciliğine hatta tüm olumsuz tarafların kadınlara atfedilmesine dayanan bu görüş, toplumsal cinsiyet açısından kadınların toplum içindeki konumunu ve bedenini incelemeyi gerektirmektedir.

Toplumsal cinsiyet; toplumun verdiği roller, görev ve sorumluluklar, toplumun bireyi nasıl gördüğü, algıladığı ve beklentileri olarak da tanımlanmaktadır. Kadın ve erkek arasında köken bakımından biyolojik nitelikte olmayan farklılıklarla, onların yüklendikleri rollerin ve ilişkilerin sosyal olarak yapılandırılması da olan toplumsal cinsiyet, kişinin kültürel toplumsal rolü, ruhsal-içsel tanımlaması ve onların *temsil* edilmesi anlamında kullanılmaktadır. Cinsiyeti doğa belirlerken, toplumsal cinsiyeti kültür belirlemekte ve toplumsal cinsiyet hakkındaki anlayışlar, bunlarla bağlantılı olan cinsel tutum ve eğilimlerle birlikte çok erken yaşlarda oluşmaktadır(Üner, 2008). Kişinin doğumundan itibaren etkili olmaya başlayan toplumsal cinsiyet, çok küçük yaşlardan itibaren toplum tarafından önceden belirlenmiş kurallarla, kişilerin sosyal olarak yapması ya da yapmaması gereken davranışlarını belirleyerek, eğitmekte ve sizin tutumunuzu oluşturmayı sağlamaktadır. Yaşam içerisinde neyi, nerede, nasıl, ne zaman yapmanızla ilgili davranış kalıplarından oluşan bu tutumu kazandığınızın farkında da değilsinizdir. Dolayısıyla sistem içerisinde egemen olan yaptırım bunun kendiliğinden oluşmasını sağlamaktadır. "Genel olarak toplumsal cinsiyet (gender), kadın ve erkekler için

toplumsal olarak oluşturulmuş roller ve öğrenilmiş davranış beklentilerini işaret etmek için kullanılan bir kavramdır”(Ecevit, 2003: 83).

Kadın ve erkeğin yaşam biçimi, toplumdaki varoluşla birlikte şekillenmeye başlamaktadır. Bu toplumsal süreç aynı zamanda toplumsal cinsiyetteki bedensel yatkınlıkları, yerleşik alışkanlıklarınızı yani habitusunuzu belirleyerek, beden kullanımının farklılıklarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda kadın ya da erkek toplum tarafından uygun görülen davranış kalıplarını benimseyerek, -giyim-kuşam, yaşam tarzı, yeme alışkanlıkları, kadın-erkek ilişkileri gibi- kendi cinslerine uygun sanılan eylemlerle bunu şekillendirmektedir. Toplum içinde kadın ve erkekler arasındaki günlük yaşam pratiklerinde; konuşma, yürüme, yemek yeme gibi eylemlerde, bedenin kullanma biçiminde farklılıklar göstermesi, cinsiyet ile beden arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır(Işık, 1998: 141). Kadın ya da erkek bu davranış kalıpları tutumunuzu belirlediğinden edindiğiniz “toplumsallaştırılma” sizin kadın olarak rollerinizin neler olduğunun da sınırlarını çizmektedir. Kadınlardan beklenen kendi cinsiyet kalıplarına uygun davranışlardır. Özel alanda, ev, aile yaşamındaki tutum ve davranışları ile kamusal alandaki tutum ve davranışlarının farklı olmasının gerekliliğini zaten “edinilmiş rol” ile farkında olmadan yerine getirmektedir. Bu roller genç kız, anne, eş, kadın, meslek sahibi ise, doktor, öğretmen v.b. olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyetin kimlikleşmesinde ise, kişiler; genç veya yaşlı, hasta veya sağlıklı, evli veya bekâr, çocuklu veya çocuksuz olarak adlandırılmaktadır. Çalışmanın göstergesi toplumsal cinsiyet tanımlamasının sadece kadın ve erkek olmak üzerine değil, içinde birçok kavramı barındıran bir içerikten oluştuğudur.

Sonuç olarak, kadının statü ve rollerinde değişim yaşansa da günümüz toplumlarındaki birçok gelişmenin köklü geleneksel toplumsal cinsiyet değerlerini ortadan kaldırmadığı hatta onlara yeni biçimler ve görüntüler vererek yeniden ürettiği görülmektedir. Aslında her zaman ve koşulda gerek özel alan gerekse kamusal alanda varolan bu yapay ayrımlar, aynı sistemin bir parçası olarak toplumsal cinsiyeti ve cinsiyet ayrımına dayalı bir bütünlüğü oluşturmaktadır. Kadın söz konusu olduğunda hangi kavramla tartışsanız, tartışın tanımlamalar aynı anlamlandırma ile bağdaştırılmaktadır. Kadın; ikincil olan, bedeni cinsellikle özdeşleştirilen, nesnelleştirilen, varlığı sorgulanan, sınırları iktidar yapıları ya da bu yapıların egemen olan güç ilişkileriyle belirlenen ve temsil edilendir.

Araştırmanın içeriğinde tartışmanın geldiği bu noktadan hareketle; kadınların da söz hakkı olduğunu düşünerek, onlara sorduğum sorular neticesinde kendi bakış açılarından aldığım yanıtlarla kadın ve bedeni, tartışma bölümünde ele alarak inceleyeceğim. Ancak tartışmaya geçmeden önce, kadın ve beden çalışmamda video kamerayı seçme nedenim tamamen temsile dayalı bir ideolojik duruşu simgelediğinden özellikle tezin araştırma yöntemi, toplumsal araştırmaların içerikleri ve video kamera kullanımının araştırmadaki önemini vurgulamak açısından, yöntem ve kamera bölümünde teknik ve yasal çerçeve de çalışma bağlamında tartışılacaktır.

6. YÖNTEM VE KAMERA

Tez araştırmamın metodolojisini belirlerken yaptığım literatür taramaları esnasında, konum birebir “insan odaklı” olduğundan ve “video kamera” kullanarak gerçekleştirdiğim çalışmalardan olduğu için, daha hassas davranmam gerektiğini düşünerek, toplumsal araştırma yöntemlerinin çerçevesinde konuyu ele almaya karar verdim. Yöntemsel olarak araştırma metotlarını ise, nitel araştırma içeriğiyle yöntem ve kamera alt başlıkları ile inceleyeceğim bölümde bir taraftan teknik ve araştırmayı anlatırken, diğer taraftan röportajların yapılış şekline yer vererek, feminist araştırma yönünden tartışmaktayım.

6.1. Yöntem ve Toplumsal Araştırma

Toplumsal araştırma; “araştırmacıların toplumsal dünya hakkında bilimsel temelli bilgi üretmek için sistematik biçimde uyguladığı yöntem ve yöntembilimlerin bir toplamı” olarak tanımlanmaktadır(Neuman, 2007a: 2). İnsanlar için, insanlar hakkında ve insanlar tarafından yürütölen bu araştırmalar, otorite, gelenek, sağduyu, medya mitleri, kişisel deneyim ve alternatiflerden oluşmaktadır. Araştırmaların iki yönlü işlediğini dikkate alarak, konuyu araştırmacı ve katılımcı açısından incelemenin daha uygun olduğunu düşünödüm. Öncelikle araştırmacının yapmaması gerekenleri bilmesi ile bu doğrultuda hareket etmesi, çalışma açısından daha verimli sonuçların alınmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla özellikle kişisel deneyim araştırmalarında; birbirini destekleyen hatta başka alanlarda ortaya çıkmasına sebep olabilecek dört hatadan kaçınmak gerektiği ile başlamak istiyorum. Bu hatalardan birincisi; eldeki veriler ya da ampirik gözlemlere dayanarak gerekendirilebilecek

olanın çok ötesine geçen “aşırı genelleme”, ikincisi; tarafsız ve dengeli bir biçimde gözlem yapmak yerine, önceden varolan düşünceleri destekleyecek biçimde gözlemler yapmak olan “seçici gözlem”, üçüncüsü; bilimsel standartların gerektirdiği kanıt miktarı ya da derinliğine ulaşmadan bir yargıya varmak, bir karar almak ve soruşturmayı bitirmeye dayalı “erken bitirme”, dördüncüsü ise; tarafsız, eşit bir değerlendirme yapmak yerine kişi, yer ya da nesnelerin önceden varolan saygınlığının değerlendirmelerimizi etkilemesine izin verme olarak tanımlanan “hale etkisi”dir(Neuman, 2007a: 9).

Ayrıca toplumsal araştırmanın bir araştırma katılımcısına çeşitli biçimlerde zarar verebileceğini dikkate alarak, hareket etmemiz gerekmektedir. Fiziksel, psikolojik ve yasal zarar olmak üzere üç zarardan kaçınmamız riskleri önlememize yardımcı olacaktır. Fiziksel zararın; en açık etik ilkesi araştırmacıların insanlar üzerinde fiziksel zarara yol açmamaya dayalı olmasıdır. Sağlık sorunları olan kişileri elimine ederek; kalp, tansiyon, şeker hastalığı gibi ya da alanda kullanılan ekipmanların, mobilyaların tehlikeli olmamasını sağlamak gerekliliği ile, fiziksel zarar riskini en aza indirgeyerek çalışılmalıdır. Psikolojik zarar ise; taciz, stres ya da özgüven kaybı nedeniyle; araştırmacıların insanları stresli, utanç verici, kaygıya neden olan veya hoş olmayan durumlara sokabilmeleridir. İnsanların gerçek hayatta nasıl tepki verdiklerini, özneleri gerçekçi psikolojik rahatsızlık veya stres yaratan durumlara sokarak öğrenen araştırmacıların bu davranışı etik bir ikilem yaratmaktadır. Dolayısıyla bazı araştırmacılar, alınan önlemlerin ve kazanılan bilgilerin, öznelerin yaşadığı stres ve potansiyel psikolojik zarardan daha önemli olduğunu söylerken, diğer araştırmacılar ise; aşırı stres ve kalıcı zarar riskinin çok büyük olduğunu inanmaktadırlar(Neuman, 2007a: 196–197). Yasal zarar ise özellikle

tutuklanma riski taşıyan araştırmaları kapsamaktadır. Eğer araştırmaya katılmak tutuklanma riskini arttırır, bireyler araştırmaya güvenmeyecek ve gelecekteki araştırmalara katılmak istemeyeceklerdir. Aslında araştırmacılar, belirli araştırma türlerini yürütmeden önce yasal yaptırımdan muafiyeti sağlayabilmektedirler. Örneğin, Amerika Adalet Bakanlığı suç davranışını inceleyen araştırmacılar için yazılı feragat belgeleri kullanmaktadır(Neuman, 2007a: 199). Tüm bunların genelinde; araştırmamı gerçekleştirirken hata yapma olasılıklarını değerlendirip, zarar vermeme ilkelerine bağlı kalarak uygulamaya çalıştım.

Bir araştırmacı olarak, nasıl bir yol izlemem gerektiğini takiben, yöntemim nitel bir yaklaşım olmakla birlikte alandaki metodolojik tanımlamasını tartışarak ve kavramsal çerçeveyi inceleyerek, değerlendirmelerle sonuca ulaşmak istedim. Nitel araştırmacılar da asıl önemli nokta başkalarını bilgilendirme olduğundan, dar alanda belli bir soru üzerinde yoğunlaşmak doğru değildir. Bir bakış açısı benimsenerek, kuramsal-felsefi paradigma hakkında sorgulayıcı, toplumsal benliğin kabul edilmesiyle açık uçlu bir metotla çalışma tasarlanır. Veriler toplanıp, analiz edilir ve yorumlanır(Neuman, 2007a: 22). Niteliksel tanımlama çerçevesinde yapılan çalışmalar üç farklı kategoride toplanmaktadır. Birincisi; “amaçlı-tasarıma bağlı genel çalışmalar” kapsamında belgesel film niteliğinde, Cumhuriyetin ilk kuşakları, Türkiye iktisat tarihi, Ege gibi filmlerden oluşmaktadır. İkincisi; “amaçlı-tasarıma bağlı noktasal çalışmalar” olan yine belgesel filmlerdir. Darbe günü radyoevi, Meme kanserli kadınlar gibi. Üçüncüsü ise; “bağımsız tekil çalışmalar”dan oluşan, biyografiler, göç, travesti-transseksüel olmak gibi, konu içerikli araştırmalardır (Sakızlı, 2006: 288-289).

Bu tanımlamalara bağılı olarak, tez çalışmam niteliksel bağımsız tekil bir çalışma olmakta birlikte aynı zamanda kamera kullanımı ile gerçekleştirildiğinden konu gerek teknik gerekse etik anlamda kamera ve video kaydı açısından da incelenmektedir.

6.2. Yöntem, Kamera ve Video Kaydı

Bir kimlik ve yeniden üretim mekanizması olarak tanımlanan kameranın görüşü; toplumsal ya da özel alanda duruşu, hangi amaç için kullanılacağı, nasıl bir mesaj vermek istediğı ile paralellik taşıdığından oldukça önemlidir. Görüntüden yansıyan ışığı mercek veya objektiften yararlanarak bir düzlemde toplayan, o düzleme konulan film (film kameraları için) veya ışığa duyarlı elektronik devre elemanları yardımıyla ışık enerjisini, elektrik enerjisine çevirdikten sonra bir çıkış sinyali veren, gerekirse manyetik banda kaydeden (elektronik kameralar için) cihaza “kamera”¹ denmektedir. İngilizce’de fotoğraf makineleri için kullanılan “camera” kelimesi, Türkçe “alıcı” olarak tanımlanıp, kullanılması gerekmesine rağmen, yine “kamera” olarak ifade edilmektedir(Asistan, 2007).

Tarihçe olarak incelediğimizde, 1950’lerin sonunda üretilen video kamera işlevsel olarak, sanatçılar tarafından sanat çalışmalarının farklı biçimlerinde(video-heykel,

¹Günümüzde de yüksek teknolojik gelişmeye sahip video kameraların varlığı kullanım kolaylığının yanı sıra, hem maliyetten hem de zamandan büyük kazançlar sağlamaktadır. Negatif film üzerine kayıt yapan, film formatlarına uygun olarak “8 mm, 16 mm ya da 35 mm” kamera olarak tanımlanan film kameraları ve kayıt için kullanılan bantların adıyla tanımlanan video kameralar olmak üzere iki türdür(Asistan, 2007). “Video aygıtları” terimiyle de video kamera kastedilmekle birlikte, video kameranın yanı sıra video oynatıcılar/kaydediciler, video montaj üniteleri ve bunların çevre birimlerinde oluşan objektifler, aküler, filtreler, kamera sehпасı/üç ayak(tripod) gibi çok sayıda aygıttan da söz edilmektedir(Balay & Ocak, 2006: 265).

video-yerleştirme, vb.) kullanılmıştır. Bu çalışmalar, hem toplumsal eleştiriyi hem de sanatın kendisine yönelik eleştiriyi ön plana çıkartmışlardır. 1970’li yıllarda ise; sosyal ve siyasal olayların belgelenmesi ve siyasal düzene eleştiri üretmenin aracı haline getirilerek, video kullanımı sokağa yönelmiştir. 1980’li yıllarda ise, özellikle feminist sanatçılar tarafından, kadının toplumsal cinsiyeti ile ilgili konumunu açığa çıkarmak açısından, kadın ve bedeni üzerine egemen olan erkek bakış açısını kırmaya, medyanın görsel-işitsel erkek egemen rejimlerini hatta videonun kendisini sorgulamaya yönelik bir hal almıştır. 1990 ve 2000’li yıllarından itibaren de, dijital teknolojiye sahip video kameraların varlığı belgesel film ve video film üretiminde profesyonellerle birlikte farklı insanlar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Video çalışmaları video aygıtlarının kullanımıyla; sanatçıların ürettikleri eserlerle birlikte sosyal bilimcilerin sözlü tarih çalışmalarıyla gerçekleştirilen belgesel filmlerden oluşmaktadır. Son dönemlerde ise, bu çalışmalar sosyal bilimcilerle, belgesel sinemacıların ortak bir ekip oluşturmasıyla gerçekleştirilmektedir(Balay & Ocak, 2006: 265). Bu aşamada sözlü tarih ve belgesel sinemacıların en önemli kullanım aracı ise “video kaydı”dır.

Belgesel sinema başlangıcından bu yana Dziga Vertov’un “sinema-göz”ü, Jean Rouch’un-Chris Marker’ın “sinema-gerçek”iyle doğrudan sinema örneklerini kapsamaktadır. Gerçek ve gerçeklik kavramına göre; duruş, hayat-zaman-insan/özne’ye bakış önemli kavramlar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda belgesel sinemacılar sözlü tarih eğitimini bir söyleşi tavrı olarak değerlendirmektedirler(Sakızlı, 2006: 287).

Belgesel sinema ile birlikte sinema dışı disiplinlerle, bilim disiplinleri arasındaki bağın başlangıç noktası ise “danışmanlık”tır. Çalışmalar; dönemsel tahlillerle birlikte kronolojik ve öznelerinde dâhil olduğu grupları ve nedensellikleri araştırmaktadır. Ensest, tecavüz, sokak çocukları, meme kanserli kadınlar gibi duyarlı konuların işlendiği araştırmalar da, öznelerle (kişilerle) ilişki biçimlerinin belirlenmesi daha da özen istemektedir. Konuların özellikleri ve “mahremiyet” olgusu nedeniyle yaşanmışlıklar kimi zaman tamamen doğrularla anlatılırken, kimi zaman da yalan üzerine kurulabilmektedir. “Yalan” doğru çözümlenirse çarpıcı doğrularla da yüz yüze kalınabilmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda; nesnel bilgi, öznel bilgi, çözümlenmeler, duygular, kavramlar ve ayrıntılarla araştırmanın verileri oluşturulmaktadır(Sakızlı, 2006: 290).

Görsel ve işitsel unsurlar kişilerin kendilerini ifade etmelerinin temel araçları olduğunda “video kamera” kullanımının gerekliliği kaçınılmazdır. Araştırmada kullanılacak materyal video kamera ise, yerine getirilmesi gereken ana aşamalar; hazırlık, çekim ve çekim sonrasıdır. Hazırlık aşamasında araştırma; “ön tanıma” (kimlik tanımlaması, soru oluşturma, ilişki kurma gibi) basamaklardan oluşmakla birlikte olguyu, özneyi, olayı anlamanın da alanıdır. Ancak çalışmanın asıl hareket noktası toplumsal kimliği, kültürel kodları ve duygularıyla “*insanı algılama*”dır. Çekim ise; çalışma biçimi, ışık ve kamera üslubu, devamlılık, yoğunlaşma kontrolü, söyleşi, aktüel çekimlerin kodlanması olarak tanımlanmaktadır. Çekim sonrası ise, çekimlerin alt formatlara zaman-kodlu aktarılması, ayrıntılı-tanımlı deşifre işlemleri, söyleşilerin çözümlenmesi ve raporlama aşamalarından oluşmaktadır(Sakızlı, 2006: 287-288).

Bölümde; metodolojik olarak araştırmanın çerçevesini çizdiğime inanarak, çalışmamın hangi aşamalardan geçtiğini de bilimsel tanımlamaların içeriğinde inceleyerek, aktarıyorum. Araştırmaya tez konusu belirlendikten sonra, literatür taramalarıyla bu konuda yapılan çalışmaların verilerini toplayarak başladım. Konuyla ilgili kitap, makale, gazete ve dergi yazılarını, yapılan tez araştırmalarını, internet verilerindeki kaynakları okudum. Amacımın, Türkiye’de yaşayan kadınların sosyal, siyasal, dinsel, ekonomik ve kültürel konjonktür de “kadın olma” ve bedenleri üzerinde yaşadıklarını, kadınların farkında olmalarıyla değerlendirerek, aile yapısının, sosyal koşulların, kültürün, eğitimin etkisini de belirleyerek, elde edilen veriler doğrultusunda “kadının kendine bakış açısını” ortaya koymaya çalışmak ve toplumsal konumunu tartışmak olduğunu giriş bölümünden itibaren sürekli vurgulayarak belirtiyorum. Türkiye’de kadına bakış açısının toplumsal ve ideolojik olarak iktidar söylemleri ile ataerkil yapı, İslam dini, Doğulu kültür öğeleri, geleneksel ve modern kavramlarının ikilemleri üzerinden kadına “ad koyma” çabasıyla yapıldığını, bu adlandırmanın da cinsellik, estetik, meta, nesne, öteki gibi değerlerle kadını özdeşleştirerek, erkekten sonra gelen ikinci bir varlık olarak tanımlanmasına neden olduğunu da gördük. Varolan adlandırmaların dışında, aslında kadınında bir *kimlik* sahibi olduğunu ve *özne* konumunu savunduğumdan tezimi de, söyleşiyi gerçekleştirdiğim kadınların bu konudaki görüşlerine yer vererek, *kadın ve bedenine* kamera aracılığı ile onları *temsil* ederek, elbette *özne* konumunda yanıt aradığımı da tekrar belirtmek istiyorum.

Tezin ana eksenini “video kamera”yı kullanarak, gönüllü, kentsel, orta sınıf, hemşire, sekreter, öğretmen, ev hanımı gibi meslek gruplarındaki kadınlarla “kadın ve beden” algısı bağlamında, sohbet ederek, yaptığım röportajlarla gerçekleştirdim.

Araştırmanın örneklemini, Türkiye’de yaşayan İstanbul ilinde ikamet etmekte olan altı kadından oluşturdum. Görüşmeciler; 16–65 yaş aralıklarında, biri 16 yaş, biri 26 yaş, biri 30 yaş, biri 40 yaş, biri 56, diğeri 65 yaşında olmak üzere, iki kişi lisansüstü mezunu, bir kişi lisans mezunu, bir kişi lise öğrencisi, diğeri iki kişi ise, ortaokul mezunudur. Araştırmada görüşmecilerin altı kişi olması, sayısal bir istatistik niteliği taşımamakla birlikte kadınları temsil eden bir grubun özelliklerini yansıtmaktadır. Verileri, sosyo-demografik ve mesleki özellikleri değerlendirerek, “kadın, kadın bedeni, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve medyanın kadına bakış açısını” içeren toplam on bir röportaj sorusu ile elde ettim.

Veri toplama araçları olarak tanımlayacağım bu bölümde; ilk aşamada bir anket geliştirerek, soruları hazırladığımı ifade etmeliyim. Çalışmanın genel çerçevesini kadınlara sorduğum “*Bedeniniz size ne anlam ifade ediyor ya da siz taşıdığınız bu bedene ne kadar sahipsiniz?*” sorusuna yanıt arayarak, katılımcıların cevapları doğrultusunda tartıştığım röportaj içerisinde; Türkiye’de kadın olmayı nasıl tanımlarsınız? (Aidiyet, kimlik, temsil bağlamında kadın), Kadın bedeni nedir?, Bekar ya da evli kadının ev yaşamını anlatır mısınız?, Bedeninizi nasıl algılıyorsunuz?, Sizce medyada kadın bedeni nasıl sunulmaktadır? gibi toplam on bir farklı soruya yer vererek söyleşilerimi gerçekleştirdim.

Görüşme planı çerçevesinde; seçilecek kişilerin kadın meslek gruplarındaki kentsel, orta sınıf kadınlar üzerinden yapılmasına karar verirken, onları seçme amacım tabii ki bir temsile dayalıydı. Türkiye’de kadını incelerken özellikle Cumhuriyet dönemindeki yeni kadın imgesinde Türkiye’nin modern yüzünü temsil edenler okumuş, eğitilmiş, kent soylu ve orta sınıftan oluşan aynı zamanda toplumsal

anlamda bir statüye de sahip feminist görüşlü kadınlardı. Elbette seçimim o temsile dayalı bir tercihi yansıtmaktadır. Ayrıca katılımcıların tanıdığım şahıslardan oluşması, diyaloglarda ve röportajlar esnasında birbirimizi tanımaktan ötürü güven duygusuna dayalı samimi, gerçekçi yanıtların alınmasını sağlamıştır.

Yöntemsel olarak “söyleşi” kişinin kendini doğrudan ifade etmenin dilini kurması bakımından; güven duygusu, özenli davranış, soruların tarafsız olması, önu açık anlatı ortamının sağlanması gibi birçok unsurdan oluşmaktadır. Kişilerle yapılan söyleşiler aynı zamanda bir “yüzleşme” halini de oluşturduğundan, bu hal ruhsal duruma neden olmakta ve öznenin kendisini kendi diliyle açıklamasına olanak vermektedir. Öznenin anlatımına bağlı olarak, kendi durduğu yerden olaylara duygusal bakışı, mesafesi, anlatımındaki söylem özellikle ayrıntılar çözümleme konusu olabilmektedir (Sakızlı, 2006: 289)

Araştırma metodolojisini belirlerken öncelikli olarak sadece “ses kayıt cihazı” mı yoksa “video kamera” kullanımını tercih edilmeli konusunda ciddi bir ikilem yaşadım. İlk görüşmeleri de ses kaydı ile gerçekleştirdim. Çalışma alanımın işlem aşamasında ise; önce kişilerle tek tek, yüz yüze görüşerek, tez konusunu, hangi amaçla böyle bir araştırma yapmak istediğimi, nerede, ne şekilde kullanacağımı detaylı bir şekilde izah ederek başladım. Bu şekilde davranma nedenim, çalışmanın dezavantajını oluşturan; yanıtlayıcıların çoğunlukla kendilerinden ne beklendiğine dair net bir fikrinin bulunmamasına ya da doğrudan yarar sağlamayacak bilgiler için onların zaman ve mahremiyetine tecavüz olarak algılanabilmeyi engellemeye yönelikti. Böyle olmakla birlikte yine de bu tip araştırmaların yüz yüze görüşmelerde en fazla yanıtlanma oranıyla belli bir avantaja sahip olduğu da bilinmektedir

(Neuman, 2007b: 436). Bu nedenle özneler ile birebir önceden bilgilendirme amaçlı görüşmeyi tercih ederek, konuyla ilgili net fikirlerinin olmasına ve mahremiyetlerine özen göstermeye dikkat ettim. Görüşmeci yanlılığını en aza indirmek amacıyla; görünüşüme, ses tonuma, soruları ifade etme biçimime dikkat ederek, yanıtlayıcıların etkilenmemesine özen göstermeye çalıştım. Daha sonra ise konuya katılıp, katılmamak istediklerini sordum. Olumlu ve “evet” yanıtı aldıktan sonra, araştırma da kullanılacak aracın kayıt cihazı olacağını ifade ederek, röportaj sorularıyla ilgili bilgilendirdim. Ancak ilk olarak ses kayıt cihazıyla gerçekleştirdiğim görüşmeleri çözümlerken; işitsel olarak tekrar tekrar dinlediğimde sesin titremesi, dil sürçmeleri, konuşma sırasındaki duraksamalar hatta sessizlikleri de gözlemlendikten sonra görüşme sırasında konuşmanın salt konuşma dili ve sesteki yani sadece ağızdan çıkan sözcüklerden oluşmadığına dikkat ettim. Dolayısıyla görselliği yansıtan beden duruşunun, yüz ifadelerinin, bakışların, mimiklerin eksikliğini de fark ederek, video kamera kullanımıyla yapılacak söyleşi çekimleri ile elde edilebileceğim sonuçları düşündüm. Video kamera kullanımının hem görsel, hem de işitsel fonksiyonları nedeniyle yapılan araştırmanın amacına uygun bir şekilde hizmet edip, “insanı algılama”da daha verimli sonuçlar sağlayacağını düşündüğümden, tez araştırmamı “video kamera” kaydıyla gerçekleştireceğim çekimlerden oluşmasına karar verdim.

Video kamera çalışmamı üç ana aşama da gerçekleştirdim. Bu aşamalar; ön hazırlık, kişilerle görüşme ve değerlendirme(arşivleme) dir. Araştırmamı, ön hazırlık aşamasından yani röportaj sorularını belirledikten sonra, özneleri (kişileri) bilgilendirmeye başladım. Çalışması esnasında en önem verdiğim konulardan bir tanesi görüşülecek kişilerin görüşmenin video kamera ile kaydedilmesini onayladıktan sonra gerçekleştirmek olmuştur. “Bilgilendirerek alınan onay” olarak

tanımlanan kendi iradesiyle onay alma ilkesinde; “insanlar araştırma prosedürü hakkında bazı şeyleri öğrendikten sonra katılmayı kabul ettiklerine dair yazılı bir sözleşmeyi okuyup, imzalayarak, bilgilendirilerek onay verdiğinde katılımcılar kendi haklarını ve neye dahil olduklarının öğrenebilirler” şeklinde ifade edilmektedir (Neuman, 2007a: 201).

Video kamera kullanılarak yapılan çekim çalışmaları; psiko-drama ya da sosyal drama ortamı yaratmaktadır. Bu nedenle söyleşiler, soru-cevap biçiminde kişileri yönlendirecek şekilde yürütülmemelidir, “özne”nin içinden geldiği gibi konuşmasına ortam hazırlanmalıdır(Sakızlı, 2006: 289). Söyleşilerde konu sapmalarında bile belli bir noktaya kadar müdahale edilmemelidir, yapılan çalışmanın içeriği çerçevesinde belirli noktalarda derinlik sağlayacak yönlendirmeler yapılmalıdır. Kişilerle yapılan söyleşilerde özellikle ideolojik ya da ahlaki içselleştirmenin yarattığı zihinsel sapmalar, hafıza boşluğu gibi olgular ya da öznelerin yaşadıklarının yarattığı altüst oluşlar “gerçeklik” kavramının üzerinin örtülmesine neden olabilir. Özellikle sözlü tarih çalışmalarında bu durum bir “anlatı iletişimi ve dili” sorunsalına neden olmaktadır(2006: 289). Çalışmamı soru-cevap şeklinde hazırlamış olmama rağmen, söyleşi esnasında konunun içeriğine bağlı kalarak kimi zaman sadece bir-iki soru sorarak devam etmekle birlikte kimi zaman da soru içerisinde soru üreterek yanıtları almaya çalıştım. Bunu tercih etme sebebim ise, tamamen katılımcıların tutum ve davranışlarına bağlı olarak gelişen yanıtlamalarına yönelik bir “anlatı dili”nin oluşmasından kaynaklandı. Araştırma da “kamera” kullanmak istememin görselliğe dayalı olduğunu daha öncede belirttim. Katılımcıların sohbet esnasında kullandıkları sözel dilin yanında anlatmak istediklerini ifade ederken, gösterdikleri fiziksel tepkileri de gözlemleyebilmek ve

sözel olmayan kodları çözümleyebilmekte elbette seçimimdeki etkili kriterlerden bir diğeridir.

Video kameranın kullanılmasıyla ilgili en yaygın eleştiri, görüşme yapılırken kameranın ve bu kamerayı kullanan kişi veya ekip üyelerinin neden olduğu “yabancılaştırma etkisi”dir(Balay & Ocak, 2006: 267). Eleştiri iki biçimde anlaşılabilir; öncelikle görüşmenin video aygıtlarını kuran, kullanan kişi ya da kişilerin varlığıyla ortamın “samimi” olmayacağıdır. Diğer bir noktada video kameranın varlığı ile kameranın kullanılma biçimden kaynaklanan “teşhir” anlayışıdır. Kişiler ve toplum üzerinde olumsuz etkilere sebep olan bu anlayış, araştırmanın gelişimini ve içeriğini de etkilemektedir(2006: 267). Ancak çalışmamı kişileri teşhir etme anlayışından uzak, tamamen verilere dayalı samimi bir ortamda karşılıklı güven duygusuyla çekim yaparak gerçekleştirdiğimden ve kaset okumalarında da sadece varolan veriler üzerinden değerlendirme yaptığımdan böyle bir kaygı yaşamadım. Tüm olumsuzlukları en aza indirmek, yapılan araştırmanın amacına ulaşmasını sağlamak açısından; video kamera kullanımında basit bir kameranın görüşme öncesi genel bir kadrajda sabitlenerek, tüm görüşmenin kaydedilmesi tercih edilmelidir. Profesyonel bir tutum ve davranış sergilenmesini gerektiren bu durumda çekimi yapan araştırmacı, davranışları ve ortamdaki tavırlarıyla televizyonun teşhir etkisini ortadan kaldırmaktadır(Balay & Ocak, 2006: 267). Bu noktada kamerayla çekime başlamadan önce, çekim yapacağım ortamın sessiz, sakin, dış etkenlerden uzak ve sadece görüşeceğim kişiyle baş başa kalınacak şekilde olmasına özen gösterdim. Çekim sırasında, kişilerin konuşmak istemedikleri konular olduğunda, onların bu tutumlarına saygı göstererek, video

kaydıyla görüşme ilkelerine, kişilerin özel yaşamlarına saygılı davranarak, mahremiyetlerine sadık kalarak etik değerlerle davrandım.

Bu tip araştırmaların diğer bir boyutu da; 1980 yılında yapılan araştırma verilerinin değerlendirilmesine bağlı olarak, görüşmecinin nötr/tarafsız olduğu iddia edile gelen pozisyonunun mümkün olmadığının tartışılmasıdır(Balay & Ocak, 2006: 265). Özalp'e göre; görsel anlatım yoluyla yapılan çalışmanın konusu/kışileri, bu çalışmalarda kullanılan kaydetme teknolojileri ve teknikleriyle de ilişkili olmalıdır. Çünkü video aygıtları araştırma konularına her aşamada farklı görme-duyma-düşünme ve kavrama biçimleri getirmektedir(Özalp, 2008: 16-18).

Bu bölümde ayrıca görsel materyalin içerik analizi incelenecektir. Araştırmacılar; fotoğraf, resim, heykel, binalar, giysiler, videolar ve filmler gibi görsel "metinleri" incelemek için içerik analizi kullanmaktadırlar. Görsel "metni" analiz etmek zordur, çünkü mesajları ya da duygusal içeriği dolaylı olarak imgeler, semboller ve metaforlar aracılığıyla iletmede, çoğunlukla da birden çok anlam düzeyinde karışık mesajlar içermektedirler. Bu aşamalardan sonra farklı söyleşilerin ortak değerlendirme çalışması sürdürölmektedir. Söyleşi çözömlenme de "kavramsal anlamlandırma" önemlidir(Neuman, 2008b: 472).

Video kamerayla oluşturulan araştırma filmi de, tıpkı belgesel sinema filmleri gibi "görsel ve tınısal okuma"lardan oluşmaktadır. Metinsel çözömlenme işlemleri sadece sözel kodlarla değil, ses vurgulamaları, yüz ifadeleri, jestler, bakışlar gibi sözel olmayan kodlarla da yapılmaktadır. Metin kadar, görsel ve işitsel okumalarda çözömlenmeyi ve anlama ulaşmayı sağlamakta önemlidir. Kadın ve bedeni üzerinden

yapılan toplumsal çözümleme çalışmasının okumalarından bir tanesini de “duygular” oluşturmaktadır. Bu noktada dönemsel tahlili de göz ardı etmemek gerektiğinden, film biçimlenmesi analitik çözümlemeyle de gerçekleşmektedir. Bilinçli bir düşünme sistematığı kritik ve analitik olma amacıyla temel başlangıç noktasını oluşturduğundan sahip olunan bilgiyi analiz etmek çok önemlidir. Verilerden bir sentez oluşturmak gerekmekte sonra da bunları değerlendirip, bir neticeye ulaşmak mümkün olmaktadır(Sakızlı, 2006: 287-288).

Araştırmanın asıl tartışmalı bölümlerinden bir tanesi de; kurgu(montaj)’dur. Özalp’e göre; “Kurgu; resim, ses ve müziği birleştirerek, film denilen görsel-işitsel ürünü ortaya çıkarma sürecidir”(Özalp, 2008: 141). Farklı biçimlerde yapılsa da, her kurgunun temelleri aynıdır. Farklı teknikler kullanılsa dahi aynı süreçlerden geçmek zorundadır. Film kurgusunda asıl önemli nokta, kurgu sistemidir. Filmin istediğiniz çekimlerini istediğiniz zaman birbirine ekleyebilme, çekimlerin yerini ve uzunluğunu değiştirebilme olanağı sağlayan çok esnek bir sisteme sahiptir. Görüntüleri keserek, istediğiniz yere koyabilir, kısaltabilir ya da uzatabilirsiniz. Kesme ve yapıştırmanın özgürlüğüyle de filmin istenen bölümünde ne yapmak istiyorsanız onu yapabilir, ne mesaj vermek istiyorsanız da onu üretebilirsiniz. Dolayısıyla bu noktada asıl sorun “ham malzemedен kurgulanarak üretilen film mi yoksa kurgulanmadan olduğu gibi kameranın kayıt ettiklerini mi sunmak daha doğrudur” ikilemini akla getirmektedir. Diğer önemli noktalardan bir tanesi de, “görsel-işitsel kayıtların bütünü mü yoksa bu malzemedeki parçaların kurgulanarak üretildiği filmin mi araştırma konusu olarak değerlendirileceğidir”(Özalp, 2008: 139-143).

Kadınların söz haklarıyla düşüncelerini ifade ettikleri bu araştırma da, çekim hataları olmasına hatta söyleşi esnasında cep telefonu çalmasına, dış sesler konuşmayı bölmesine, konuşma esnasında duraksamalar, tekrarlamalar, susmalar olmasına rağmen, video kamera kullanımı ile gerçekleştirdiğim çekimlerin sonucunda elde ettiğim tüm verileri, kurgulamadan kullanmaya karar verdim. Böylesi bir yaklaşımı tercih etme sebepim ise, konunun özüne sadık kalarak, röportaj yaptığım kişilerin gerçek duygu, düşünce ve yaşamsal deneyimlerine müdahale etmeden aktarmakla gerçek ve gerçeklik kavramlarını da saptırmadan “kadını algılamak” fikrinden doğmuştur.

Araştırmanın yasal haklarını sözlü tarih çalışmaları ve telif hakları sorunu açılarından incelediğimizde, yazılı bir metin çıkaran kişi ya da kişilerin hak sahipliğinin iki yönünden; görüşme yapılan ve görüşme yapan kişi veya kişilerden söz edilmektedir. Hak sahipliği kapsamı; yeniden üretim, yayım, uyarlama (dramatize etme), radyo ve televizyon yayımı ve halka gösterim(public performance) aşamalarından oluşmaktadır. Ses kaydı, fotoğraf, müzik, drama, film senaryosu, video teyp(orijinal kayıt), radyo ve televizyon yayınlarını kapsayan hak sahipliği; direkt kasetin çoğaltılması, halka gösterim (public performance), radyo ve televizyon yayımıyla da gerçekleştirilmektedir(Douglas, 1998:145-147).

Yasal sorun yaşamamak için, görüşme yapılan kişi ile bu çalışmanın hangi koşullarda kullanılacağına dair yazılı bir belgenin imzalanması gerekmektedir. Koşulların bilinmesi hem görüşme yapılan kişinin rahatlamasını sağlamakta hem de oluşan güven ortamıyla daha samimi yanıtlar alınmaktadır. Formlar, görüşmeyi yapan ve görüşme yapılan kişi ya da kişiler tarafından imzalanmaktadır. Bu formlar

bilgi toplayanlara ya da temsil ettikleri kuruma açıkça telif hakkı vermektedir. Görüşme yapılan kişi verdiği bilginin en başta öngörülenden farklı bir bağlamda kullanılması durumunda şikayetçi olabilmektedir(Thompson, 1999:198).

Sonuç olarak; video kamera kullanımında malzemenin içeriğini ve biçimini belirlerken, erişilebilirlik, taranabilirlik olanaklarını da göz önünde bulundurarak, başka araştırmacıların çalışmalarına katkı sağlayabilmesini de değerlendirdim. Araştırma aşamalarında kimlerle çalışma yaptığımı, yapılan çalışmalarda kullandığım teknoloji ve genel içerik hakkında bilgiye ulaşılmasını sağlamak amacıyla, video kaset kaydıyla gerçekleştirerek ürettiğim görsel-işitsel veri kasetlerini tek tek adlandırarak, tarihleri ile birlikte kayıt ettim. Elde ettiğim enformasyonları da araştırmanın kavramsalı çerçevesinde topladım.

Türkiye’de kadın ve bedenini; Foucault’nun iktidar-beden-özne kavramlarıyla birlikte iktidar söylemleri, toplumsal yapı ve medyanın bakış açıları ile *temsil* çerçevesinde tartıştığımız araştırmamda kadınların da söz hakkı olduğunu düşündüğümünden konuyu genel anlamda onlara sorduğum “*Bedeniniz size ne anlam ifade ediyor ya da siz taşıdığınız bu bedene ne kadar sahipsiniz?*” sorusuyla yanıt aradığımı giriş bölümünden beri söylüyorum. Dolayısıyla kadınların yanıtladığı sorular neticesinde kendi bakış açılarını içeren söyleşilere yer vererek, inceleyeceğim konuya tartışma bölümü ile devam ediyorum.

7. TARTIŞMA

Bedenin tüm tasarruf haklarının bireyde ve bireye ait olduğu ya da devlet, din, hukuk gibi sosyal kurumlara ait olduğu tartışmasındaki ikilem temel olarak bir iktidar sorunundan kaynaklanmaktadır(Demez, 2009a: 9). Kadının toplum içindeki konumu ve algılanışı gündelik yaşam pratikleri içerisinde sıradan gözükse bile aslında ideolojik bir yapılanma olan iktidar veya iktidar yapısındaki güç ilişkileri tarafından şekillenmektedir.

Tezin birinci bölümünden itibaren “kadın ve beden” algısı bağlamındaki kavramlar ve yaklaşımlar çerçevesinde ele aldığım konuları, “video kamera” kaydı ile gönüllü kentsel, orta sınıf, kadın meslek gruplarındaki kadınlara söz hakkı vererek, onların söyleşileri ile değerlendirip, tartışacağımı belirtiyorum. Görüşme planında; bu kadınları seçme amacımın bir temsile dayandığını özellikle Cumhuriyet döneminin yeni kadın imgesinde Türkiye’nin modern yüzünü temsil eden okumuş, eğitilmiş, kent soylu, orta sınıftan oluşan ve toplumsal anlamda belli bir statüye sahip feminist görüşlü kadınlar oldukları için tercih ettiğimi de açıkladım. Dolayısıyla seçimim o temsile dayalı feminist bir tercihi yansıtmakla birlikte, Türkiye’de değer yargılarının her on yılda bir değişmesini dikkate alarak yaptığımdan görüştüğüm kadınların aralarındaki yaş farkları ortalama on yıldır. “*Bedeniniz size ne anlam ifade ediyor ya da siz taşıdığınız bu bedene ne kadar sahipsiniz?*” sorusuna “kadın, kadın bedeni, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve medyanın kadına bakış açısı”nı içeren toplam on bir röportaj sorusuyla yanıt aradığımı da tezin girişinden itibaren belirtiyorum. Ancak katılımcıların her birine birbirinden bağımsız ortamlarda sorular sormama rağmen, her kadının aynı cümleleri ya da benzer ifadeleri kullanarak

soruları yanıtlamaları nedeniyle tartışma bölümünde; gönüllü görüşmecilerin her biri on yıllık yaş farkına sahip olsa da, aslında kendilerini anlatma da dönemlerin radikal bir farklılık göstermediği, etken olanın yaşadıklarını nasıl anlamlandırarak, aktardıkları oldu. Dolayısıyla bölüm alt başlıklarını kadınların söyleşideki ifadeleri doğrultusunda oluşturarak, inceledim.

Türkiye’de kadının konumuna görsel verilerin analizleri ile yanıt aranan içerikte bir taraftan görüşmelerin sözel kodlarına yer vermekte diğer taraftan da sözel olmayan kodlarla (beden dilinin) nasıl anlamlandırıldığına değinerek, tartışmaktayım. Tüm söyleşilerin konuşmalarını dil ve ifade yanlışlarını aynen koruyarak, değiştirmeden bölümlerde aktarmakla birlikte söyleşi listesini de ilk görüşme yaptığım tarih sıralamasıyla oluşturdum.

7.1. Kadın Olmak Zor...

Söyleşilerin hepsinin başlangıç sorusu Türkiye’de kadın olmayı anlatmalarına yönelik bir içerikten oluşuyordu. Çalışmamdaki ilk gözlemim, tüm görüşmecilerin aslında kendilerine hiçbir zaman “kadın olmak” üzerine düşünmediklerini gösteren tutum ve davranışlar içerisinde bulduklarıyla ilgilidir. Sözel olmayan kodlarla açıklayacağım bu durum, görüşmecilerin soruları önceden bilmelerine rağmen genellikle yanıtlarken duraksamaları, sessiz kalmaları, bir süre bekledikten hatta ara verdikten sonra yanıtlamaları, başlarını önlerine eğmeleri ya da gözlerini kaçırarak konuşmaları gibi beden dilinin en belirgin işaretlerini taşımaktaydı.

Kamerayla video kaydına karar vermeden önce, ses kayıt cihazıyla yaptığım görüşmede yaşadıklarımı burada aktarmam gerektiğini düşünüyorum. Ses kaydıyla

gerçekleştirdiğim ilk görüşmem 56 yaşında ortaokul mezunu evli, anne, anneanne ve sonradan çalışan bir kadın olan Hatice'yledir. Kendisine konuyu daha önce detaylı bir şekilde anlattığım için, hangi amaçla böyle bir söyleşi de bulunmak istediğimi zaten biliyordu. Onayını da aldıktan sonra randevulaştık. Görüşme yerimiz onların çalışma ofisinde akşam iş bitimini takiben kendisinin uygun olduğu bir zaman aralığında gerçekleşti. Ofislerinde bir süre sohbet edip, oturduktan sonra “hazır olduğunu” ifade ettiğinde baş başa kalabileceğimiz bir odaya geçtik. İkimiz karşılıklı oturuyorduk. Kendisine daha önceden gösterdiğim ve içeriğini anlattığım soruları tekrarladım. Söyleşiye “evet başlayabiliriz” dedikten sonra, ses kayıt cihazını açtım. Önce derin bir sessizlik oldu. Bir süre bekledim. Hafif gülümsedi. Sonra ses kayıt cihazını kapattım. “Biraz beklememi” söyledi. Bekledim. Arada konuştuk. İstemiyorsa görüşmeyi iptal edebileceğimizi ifade ettim. “Hayır” dedi. “Tekrar başlayım” dediğinde bu kez soruyu sorup, bekledim. Bir dakika deyip, derin bir nefes aldı ve sesi titremeye başladı. Gözlerime derin bir şekilde baktı. İnanın o bakışıyla çok şey ifade ediyordu. Tekrar ses kayıt cihazını kapattım. Özür diledi. Bu kez “konuşacağım” dedi. Yine derinden bir nefes aldı. İlk önce gülümsemeye başladı, yine sesi titredi. Durdu. Bekledim. Başını önüne eğdi. Bir süre daha bekledik. Hafifçe başını kaldırdığında, gözlerinden yaşlar süzölmeye başladı. Bu kez sesi daha fazla titriyordu. Kayıt cihazı açıktı. Kapattım. Hıçkırarak ağlamaya başladı. Tabii ki görüşmeyi iptal ettik. Bana “biraz zaman tanı sonra tekrar konuşuruz” dedi. Konuşamadığı ve anlatamadığı için çok üzgündü. Ben de onun yaşadıkları için üzgündüm.

Kendisine ilk sorduğum soru , “Türkiye’de kadın olmayı anlatır mısınız?” idi. Anlatmadı, anlatamadı. “Sonra konuşalım” dedi ve ekledi. “Nereden başlasam ki?

Kadın olmak çok zor...” (Hatice, EK 3, Söyleşi 1). Anlamlı, derin gözlerimin içine tekrar bakarak gözlerinden yaşlar süzüldü. Hatice’nin bir kadın olarak yaşadıklarını dile getirememesi; belki küçük yaşta yetim kalmasına, belki daha kendisi çocukken kendisinden on yaş büyük evlat sahibi bir erkekle evlendirilmesine, belki şiddet görmesine, belki aldatılmasına, belki meslek sahibi ve ekonomik özgürlüğü olmadan senelerce eşine bağımlı kalmasına, belki de şartlar ne olursa olsun evinde çocuklarını yetiştirerek, kadınlık görevlerini yerine getirmesine bağlıdır. Asıl acı olan günümüz Türkiye’inde kadının hala kendini sözcüklerle dahi ifade edememesi, yaşadıklarını konuşamaması, susmasıdır.

Bu söyleşi; ancak eşinin yanında çalışma hayatını tanımış, senelerce erkeğin buyruğunda kendisine belirlenen özel alanda yaşamak zorunda kalmış, erkek erkinin egemenliğindeki yaşadıklarını dahi anlatamayan, konuşamayan kadını temsil etmektedir. Goffman’ın “ciddi sonuçlar” olarak tanımladığı toplumsal normlar, yasal kurallar, kültürel ve ekonomik faktörlerle ilintili olarak kadınların beden diline yönelik anlamlandırması gündelik hayattaki deneyimlerimizde toplumsal işaretlerin benzer biçimde kullanılmasıyla da alakalıdır. Bu düşünceden hareketle; “Kadınlar gündelik hayatlarında sürekli olarak hareketlerine, bakışlarına (beden dilleri), konuşmalarına (sözel iletişim öğeleri) ve hatta tonlamalarına (dil-ötesi öğeler) dikkat etmek, sınırlandırmak ve geri çekilmek zorunda kalırlar”(Yanikkaya, 2009).

Daha sonra ses kaydıyla iki röportaj daha gerçekleştirdim. Ses kayıtlarını tekrar tekrar dinleyerek, deşifre ettim Ama diğer görüşmeleri de video kamera kaydıyla yaptığım için hiç birisini ayrıca kullanmıyorum. Görüşmelerime kamera kaydıyla gerçekleştirdiğim söyleşilerle devam ediyorum.

Dilek; 26 yaşında, lisans mezunu, evli, çalışan kadın görüşmecidir. “Türkiye de kadın olmayı nasıl anlatacağına” yönelik ilk sorunun yanıtı “Türkiye de kadın olmanın bende herkes gibi zor olduğunu düşünüyorum, kadın deyince aklıma iki tip örnek geliyor. Birisi önüne sunulan şartlar doğrultusunda yaşamış, küçük yaşta çalışmaya başlamış, küçük yaşta evlenip, anne olmuş ve hayatın ona sunduğu kısıtlı şeylerle yaşayan, baskı gören, eziyet gören ve hayatı fedakarlıklarla dolu bir kadın veya yine eğitim almış, ailesindeki empati duygusu güçlü ve demokratik bir aile yapısına sahip olan kadınlarımızda var. Bunlar daha güçlü olan gruplar” cümleleriyle kadınların iki sınıfa ayrıldığını belirterek, kendisini de güçlü olan şanslı grupta gördüğünü ifade etmektedir(Dilek, EK 3, Söyleşi 6). Kadının sınıfsal farklılığına vurgu yapması, bir taraftan ailesi tarafından küçük yaşta evlilikle sınırları özel alanla belirlenen kadını, diğer taraftan yine ailesi tarafından eğitim ve iş hayatına katılımı kamusal alana taşınan kadını işaret etmektedir. Kadının güçlü konumunu şanslı olarak atfettiği ikinci grupla tanımlasa da ifadenin özü yine kadının ve yaşamının biri ya da birileri tarafından yönetildiğini açıkça belirtmektedir.

Zuhal; 30 yaşında, yüksek lisans mezunu, evli, anne ve çalışan kadın görüşmecidir. İlk sorum yine; “Türk toplumunda kadın olmanın ne anlama geldiği ve ne ifade ettiğidir?”. “Türk toplumunda kadın olmak zor. Çünkü herkesin yetişme tarzı ve bölgesel farklılıkları çok fazla diyerek, Akdenizli olmasının avantajını yetişkinliğin de bir bayan olarak, gerçekten çok serbest büyümesiyle ve bunun da babasının tutumundan kaynaklandığını belirterek, “Babam Türk toplumunun yapısını bildiği için evlendiğimde yaşayacağım zorlukları ön görerek bana bir serbestlik tanıdı. İyi ki o günleri yaşamışım ve iyi ki babam bana bu özgürlüğü tanımış diyorum” cümleleriyle ifade etmektedir. Bu söyleşi de, kültürel farklılıkların önemini

belirtmekle birlikte baba figürünün yine kadın üzerindeki yaptırım gücünü ve etkisini vurgulamaktadır. Ayrıca çalışan bir bayan olmanın getirdiği sorumlulukla beraber eve gittiğinizde “kimse sizin bütün gün yorulmuş olacağınızı hesap etmiyor ve sizden farklı şeyler bekler hale geliyorlar. O ataerkil yapının verdiği bir kadınlık yükünüz var.Yani hiç çalışmayan bir bayanmış gibi evdeki yükümlülüklerinizi devam ettirmenizi bekliyorlar. Yine aynı şekilde çalışmanızı da bekliyorlar. O yüzden kadın olmak artık Türkiye’de bence çok zorlaştı” diyerek, kamusal alanda çalışan bir bayan olsanız bile özel alandaki ev içi yaşamınızda erkek erkinin egemenliğini sürdürdüğünü ve sınırlarınızın çizildiğini vurgulayarak, kadınlığında bir yük olduğunu belirtmektedir(Zuhal, EK 3, Söyleşi 5).

Zarif; 41 yaşında, yüksek lisans mezunu, boşanmış, anne ve çalışan kadın görüşmecidir. Türkiye’de kadın olmak ile ilgili düşüncelerini paylaşmasını istediğimde, “Kadın olmak, bir kere zor, zor bir anlamı var. Türkiye’de kadın olmak aslında her şeyi yüklenmek gibi. Çalışmak, çocuk bakmak, ev işi yapmak bütün yani neredeyse ailenin hani maddi, maddi olmasa bile geri kalan bütün sorumluluklarını üstlenmek” olarak ifade etmektedir. “Kendim olarak algıladığımda kadın olmak. Ben kadın olarak neredeyim Türkiye’de diye düşündüğümde, kadın olarak var mıyım? diyerek öncelikle insan olarak burada mıyım?” diye düşünmek gerektiğini, “Çünkü Türkiye’de sadece kadınlara yüklenen anlam değil insanlara yüklenen anlamında çok farklı olduğunu bunun yanında kadın olarak var olmak çok daha zor” diyerek, Türkiye’deki kadının kendi yerini oluşturmasının büyük bir süreçten geçtiğini ve kendisinin var olduğunu ispat etmesi gerektiğini, “Kadın olarak var. Ayaklarının üstünde duruyor, bir şeyler yapabiliyor ve bu bir kadın denmesi için, çok kadının hem akıllı olması hem işte maddi imkânlarının olması sosyal çevresini oluşturması

gerekiyor” diye bir takım kriterlerin varlığına bağlamaktadır. “Sosyal konum olarak aklı başındaysa yani akıllıysa, zekiye, çalışıyorsa, parası varsa, destekleniyorsa, politikalarda ona göre düzenlenmişse kadın iyi bir ortamda kendini ispat edebiliyor” diyerek kadının varlığının oluşabileceğini belirten bu söylem; ilk önce kadının varlığını sorgulayarak, kadın olmanın eğitilmiş olsa dahi fedakârlık, sorumluluk gibi görevleri yüklenmek olduğunu Atatürk’ün de vurguladığı, “Kadınlarımızı da erkeklerimiz gibi aynı derece-i tahsilden geçirmeliyiz. Erkeklerle lazım olan kısımlarla beraber kadınlıklarını da öğretmeliyiz” ifadesindeki yaklaşımla “kadınlık görevlerini” açıklamaktadır(Zarif, EK 3, Söyleşi 4).

Belkıs; 65 yaşında ortaokul mezunu, eşi hayatta olmayan, anne, babaanne bir dönem çalışmış ancak şu an ev hanımı olan kadın görüşmecidir. “Türkiye de kadın olmayı nasıl değerlendirirsiniz?” soruma “Kadını eğer ki hiç okumamış eğitimi yoksa 3. sınıf olarak görüyorum. Birazcık okumuş kültür sahibi olan birazcık okuyup da bir yerlere gelmiş olan insanlarda kendi ayaklarının üzerinde duran bayanlar diyelim diye düşünerek söylemek istiyorum. Ama bir de elit tabaka var zengin olan. Anne babanın parasıyla bir yerlere gelmiş. Nerede neyi harcayacağını bilmeyen. İsteddiği şekilde bu parayla okumuş veya mesleğini yapmayan baba zenginliğiyle yaşayan hanımlar var. Onlarda bence 1. sınıf diye nitelendiriyorum. 2. sınıf olanlarda kendi imkânlarıyla okuyanlar, çalışanlar diyelim. 3.sınıf olarak da köyde, kentte hala tarlada bağda çalışan bir bayan olarak ezilen bir nesil var. Bir de baskı var” cümleleriyle kadını değerlendirerek, sınıflandırmaktadır(Belkıs, EK 3, Söyleşi 2). Bu söylemde; kadının sınıfsal farklılığını kentsel ve varsıl olma ile ilişkilendirerek, para ve eğitimin önemini belirtmekte, kırsal alan kadının da baskı altında tutularak daha fazla ezildiğini ifade etmektedir.

Türkiye’de kadının ifade ettiği anlam; tüm görüşmecilerin kadın olmanın zorluğuna dair aynı fikirde olmaları nedeni ile tezin en kritik cevabını oluşturmaktadır. Dolayısıyla görüşmecilerin hiç birisi birbirleriyle daha önce bu konuyla ilgili hiç konuşmamış, tamamen kendi düşünceleri doğrultusunda ve bağımsız bir şekilde yanıtlarını vermişlerdir. Onların ifadelerine göre; zorlukların ortak noktası kadının cinsiyetinde önce varlığını ispat etmesine dayanmaktadır. Kadının söz hakkı da kültürel etkenlerin yanında aldığı eğitimle ona katkı sağlayarak, kamusal alanda meslek sahibi olmasıyla bağdaştırılmaktadır. Ancak ekonomik özgürlüğün kazanılması kadının gerek toplumsal gerekse kültürel anlamda görünürlüğünü sağlasa bile bu kazanım sürekli bir mücadele ile mümkün olmaktadır. Çünkü Türkiye’deki kadının varlığı iktidar söylemleri olarak tanımladığımız devlet, din, hukuk gibi sosyal kurumların ve geleneksel ataerkil sistemin paralelinde; toplumda bir cins olarak kadınların tabi olması ve boyun eğmesi sonucunu doğuran kurumsal, kültürel düzenleme ve uygulamalarla gelişip, devam ederek şekillenmektedir.

İktidar kuramından çok iktidar ilişkileri ile iktidarı çözümlmeyi sağlayan araçların belirlenmesinin özel alan oluşturduğu tanımlanmasıyla ilgili araştırma yapan Foucault’nun belli bir hukuksal-söylemsel iktidar temsili olmadan bu durumun gerçekleştirilemeyeceğini açıklayan ifadesinden hareketle, kadın olmanın zorluğu iktidarın yaptırım gücünü ortaya koymaktadır. Çünkü kadın dişil özelliklere sahiptir. Dişil olmak cinsellikle özdeşdir. Cinsellik ise, iktidarın tehdit alanlarından birini oluşturmaktadır. Foucault’nun “iktidarın cinsellik üzerindeki yaptırımlarında iktidarı yasa koyucu, uyruk olarak kurulanı-uyruklaştırılanı ise, özne olarak itaat eden

konumunda” tanımlayan savına göre, kuralları belirleyen iktidar ya da egemen sınıftır, kadın ise itaat eden ya da ettirilen konumundadır.

7.2. Kadın ve Kılık Kıyafet

Kadın ve kılık kıyafet bölümü çalışmanın sosyalleşen beden boyutunu görüşmecilerin yanıtları doğrultusunda tartışmaya yöneliktir.

Gözde; 16 yaşında lise ikinci sınıf öğrencisi görüşmecidir. “Toplumda bir genç kız olarak istediğin şekilde hareket edebiliyor musun? Giyim kuşamınla ilgili” soruma “nereye gidersem hangi bölgeye gidersem İstanbul da veya il dışında ona göre farklı kıyafetler götürüyorum. Çünkü herkesin yani insan olarak özellikle de herkesin kadına bakış açısı farklı toplumlarda yani en azından Türkiye de öyle. Bazı yerlerde mesela böyle şort giydiğinde işte ince, kısa elbise, kısa etek giydiğinde hani böyle hiç dikkate almadan normal hani konuşuyorlar falan böyle ama bazıları da böyle dikkatli dikkatli bakıp rahatsız ediyorlar. Gözleriyle konuşmalarıyla.” “O zaman ne düşünüyorsun? Ne hissediyorsun?” diye devam ettiğimde, “Yani hiç bir şey hissedemiyorum bile. İnsan utanıyor böyle sonuçta yani nasıl hala böyle bir insan olabilir falan diye bakıyorsun. Çünkü farklı toplumlara gittiğinde onların öyle olmadığını da görüyorsun” diyerek, ifade etmektedir. Toplumsal anlamda giyim kuşamına dikkat ederek, farklı yerlerde farklı giyim tercihleri uygulasa bile dikkatli ve rahatsız edici bakışlarla karşılaştığını “herkesin kadına bakış açısı farklı toplumlarda” cümlesiyle açıklamaktadır(Gözde, EK 3, Söyleşi 3). Onun utanma duygusu yaşamasına neden olan bu durum, “mahalle baskısı” olarak da

adlandırabileceğimiz toplum tarafından oluşturulan baskıyla davranış eylemlerinin hatta dış görünüşünün dahi nasıl belirlendiğinin açık bir göstergesidir.

Dilek ise; evlenmeden önce gerek istediğini söyleme gerekse istediğini giyme konusunda daha özgür olduğunu “Evlenmeden önce daha rahat ve istediğim şeyleri giyiyordum. İstedğim şeyleri giymekte benim kişisel yönden daha güçlü olmamı ve kendime olan güvenimi daha çok destekliyordu. Mesela istediğim bir şeyi giydiğim için ve vücudumu da beğendiğim için kendimi daha bir özgüveni yerinde hissediyordum ama evlendikten sonra her şeyim kısıtlandı” açıklamasını eşi ile farklı kültürlerde ve eşinin asker olmasına bağlamaktadır. Ancak evlendikten sonra yaşadığı değişimleri de; “Ha yine belli ölçülerde istediğim şeyleri giyebiliyorum ve belli ölçülerde yine karar verme ve söz söyleme hakkına sahibim. Ama evlendikten sonra yaşamımda şöyle bir değişiklik oldu. Daha çok eşime danışarak veya o bana bazı şeyleri danışarak yapması gibi karşılıklı bir fikir alışverişi doğrultusunda yaşamımızı sürdürüyoruz” cümleleriyle ifade etse de kadın deyip, başını öne doğru eğip, gülümseyerek, şaşkın ve ne söyleyeceğini bilmeyen bir yüz ifadesiyle bir süre susması aslında söyledikleriyle çeliştiğinin açık bir göstergesidir(Dilek, EK 3, Söyleşi 6).

Bu söyleşi evli kadın olmanın getirdiği yaşamsal değişimleri, istediğini artık giyememe ya da eşinin istekleri doğrultusunda yapma olarak açıklanabilir. Dolayısıyla kadının bekar, evli veya eşinden ayrılmış olmasının yani medeni halinin önemi aslında onun dişil özelliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu da kadınların hep denetlenmelerine, boyunduruk altına alınmalarına hatta üzerlerinde mülkiyet hakkının iddia edilerek, yaşanmasına neden olmaktadır.

Zuhal ise, “Ben genç kızlık döneminde çok açık kıyafetler kullanıyordum” diyerek, annesi bunu istemezken babasının evlendiğinde bunları kullanamayacağını düşünerek, haklı çıktığını, “Çünkü evlendiğim de gerçekten bu rahatlığı yaşayamadım ben” ifadeleriyle açıklamaktadır. Türk toplumunda kadın olmanın bu anlamda da çok zor... olduğunu, “Çünkü bir namus anlayışı var. Namusu kıyafetinizle özdeşleştiriyorlar. Hareketlerinizle özdeşleştiriyorlar ve tamamen size bir sorumluluk yüklüyorlar. O sorumlulukla artık bütün hareketlerinizi kontrol etmeniz lazım ve kendi adınıza hareket etmiyorsunuz evlendiğiniz zaman. Kadın olmanın verdiği bir ağırlık yükleniyor” cümleleriyle düşüncelerini belirtmektedir. Genç kızlık döneminde çok rahat büyümesini “Toplumsal baskılara benim ailem göğüs gerdi. Onlar bana laf söyletmedi. Ben tepki almadım mı? Çok tepki aldım. Çünkü benim o dönemde kullandığım kıyafetler alışıldık kıyafetler değildi. O toplumsal baskıya, çevremizden gelen baskılara benim annem babam, göğüs gerdiği için ben rahattım” diyerek şanslı olduğunu ifade etmektedir. Kendisinin bir kız çocuğu sahibi olduğunu belirterek, “Benim kızım benim büyüdüğüm kadar rahat büyüemeyecek ne yazık ki” diyerek, eşinin kıyafet konusunda sınırları olduğunu, “Benim kızım büyüdüğünde o sınırlar dâhilinde büyüyecek. Benim kadar serbest büyüemeyecek” açıklamasıyla da farklı bir kültürün insanıyla evlenmesine bağlamaktadır. İlk görev yerinin Doğu Anadolu olduğunu, oradaki kadınların ve genç kızların istedikleri gibi yaşayamadıklarını, “özgür değiller” diyerek belirtmektedir. Üniversite de İç Anadolu da bulunduğunu birçok bölgeden gelen genç kız tanıdığından “En basitinden giyim kıyafet yönünde, aynı giyindiğiniz insanı otobüse binerken, başını bağlarken görüyorsunuz nasıl yani diyorsunuz” ifadesiyle ailesinin onu o şekilde sınırlamasını, aile baskısıyla yaşadıklarını da birazcık özgürlük yakaladıkları anda bu şekilde dışa vurduklarını, “Çünkü çok ciddi bir aile baskısı,

aile baskısı olmasa bile toplumsal bir baskı var” diyerek hem kültürel etkenlerin hem de aile yapılarının kadınların tutum ve davranışlarına yansıma nedenini giyiminizle anlamlandırılan bir namus anlayışıyla bağdaştırarak açıklamaktadır(Zuhal, EK 3, Söyleşi 5).

Zarif, kadınların kıyafet içinde bayağı sorun yaşadıklarını, “Erkekler küçüklüğünden beri çok daha rahat hatta işte organlarıyla erkeklik organlarıyla rahatça dolaşarak gezerken, kız çocukları hep saklanmak, işte hep ayıp ve örtünmek zorunda bırakılıyor ya da öyle olması gerekiyor” diyerek, “yaş ilerledikçe, ergenlik başladıkça, bu kapanma örtünme kadınların ya da kızların daha çok dikkat çektiğini, ergenlik döneminde memeler, kalçalar daha farklı kadın olarak ve kadın beden olarak tam oturmaya başlıyor. Kadını simgeleyen beden ortaya çıkıyor. Ortaya çıktıkça da kapatmak zorunda kalınıyor. İşte omuzların örtünmesi, memelerin örtünmesi, kalçaları örtmek için dizin etek boyunun örtünmesi. Tabii her yerde farklı sorunlar oluyor. En çokta kültür farkından dolayı ya da dinsel inançlardan dolayı daha fazla sorun oluyor. Mesela ben ailem çok kapalı olsaydı eşim mutlaka beni herhalde çarşafa bürürdü” diyerek bir süre başını utanarak önüne eğmiş sonra gülümseyerek, “Allah’tan, Allah’tan kapalı bir toplumdaki gelmemişiz diye hep dua etmişimdir o yüzden ama mahalleden mahalleye, semtlere göre, oturduğun çevreye göre, ilişki de bulunduğu kişilere göre de kapanma değişebiliyor. Toplum yani insan yargısı değişebiliyor. Bizim oturduğumuz yerde diz, dizden daha aşağı da giyinmek zorunda kalıyorsun ya da omuzları örtmek zorundasın. Daha başka yere gittiğimizde mini etekle dolaşabiliyorsun. Aslında sen mini eteklikle, askılıyla daha rahat gezebildiğin halde gezmek durumunda kalıyorsun, kısıtlanıyorsun. Kendini daha rahat hissedebildiğin halde yapamıyorsun. Bu da seni kısıtlıyor, uzun giymek seni sıkıyor

aslında ama giymek zorunda kalıyorsun” cümleleriyle ifade etmektedir. Bu söylem de, kadının giyim tarzının mahalle ya da toplum yani egemen sınıf tarafından nasıl şekillendiğinin açık bir ifadesidir. Kadın dişildir; kılık-kıyafetine çeki düzen vermek, örtünmek zorundadır Kadın cinseldir; bedenini saklamak, utanmak zorundadır. Kadın iyi ki “kapalı bir toplumdaki gelmemişim” diye şükretmek zorundadır(Zarif, EK 3, Söyleşi 4).

Roland Barthes’ın göstergebilimsel yaklaşımla yaptığı beden analizinde belirttiği gibi; toplumsal ve bireysel yanılla beden bir giysi bağlamında okunabileceğini vurgulaması ve giysinin de bir gösteren olduğunu açıklamasından hareketle, kılık-kıyafetin beden kendini ifade biçimlerinden biri olduğunu görmekteyiz. Böylelikle sosyalleşen bedenin; insan gelişiminin toplumsal doğası, toplumsal olarak üretilmesi, toplumsal temsili ve dile getirmelerle birlikte toplum ve kültür arasındaki karmaşık ilişkilerle değerlendirilmesi gerektiği görüşü bedenin aynı zamanda giyinik olmasına da dayanmaktadır. Dolayısıyla bedenin tanınmasını toplum tarafından şekillendirilen, sınırlandırılan ve yeniden yaratılan sosyal yanılla ele almamızın gerekliliği paralelinde, bedenlerimizin toplumsal olarak yapılandırılmalarında, bedenimizi nasıl hissettiğimiz, başkalarının onları nasıl algılayıp, nasıl işledikleri ve davrandıkları da böylelikle önem kazanmaktadır. Bu durumda bir taraftan kısmen kültürün işlevi olarak değerlendirilirken diğer taraftan da iktidar yapılarının güç ilişkileri tarafından nasıl şekillendiğinin en açık göstergelerinden bir tanesidir. Buradaki etkin iktidar yapısı egemen olan sınıfa göre adlandırılmalıdır. Kimi zaman toplumsal yapı, kimi zaman erkek eş ya da baba yani erkek erkenden herhangi birisi olarak tanımlayabileceğimiz yani iktidarı elinde tutan taraf kadınların dış görünüşlerini ve davranış kalıplarını istedikleri şekilde

belirleyerek onların yaşadıkları toplumsal kurallara uymalarını sağlamaktadır. Toplumdaki anlamlandırma pratiklerinden beslenen cinsiyetçiliğin dayandığı bu ideolojinin Timisi'ye göre; “kadını toplumda ikincil ve aşağı konumda gösteren bütün tutum, davranış ve etkinlikler ve bunları yeniden üretmek için bütün kurumsal ve ideolojik olanakların kullanılması” olarak tanımlandığını ataerkil yapıda kadın bölümü incelemelerimizden de biliyoruz(Nazlı, 2009).

7.3. Kadın-Erkek İlişkileri ve Cinsellik

Kadın-erkek ilişkilerini irdeleneceğim çalışmayı görüşmecilerin yanıtları doğrultusunda cinsellik ve kadın boyutuyla tartışacağım. Gözde'ye; “kadın erkek ilişkilerindeki davranış, erkek arkadaşlarıyla ilişkilerin ve cinselliğe bakış açın nedir?” diye sorduğumda “kadın ile erkeğin bir arada bulunmasını muhakkak cinsel bir paylaşımın göstergesi olarak düşünüldüğünü belirtmektedir” “Kadın ve erkek hani birlikte oldu mu illa bir cinsellik mi düşünülüyor demek istiyorsun?” diye sorumu yenilediğimde; “Evet. Evet, sürekli öyle düşünüyorlar hemen. İşte bir şey olduğunda uzun yıllar ilişki içerisinde olduğunda. Böyle...” diyerek yanıtlamıştır. Soruların cinsellikle ilgili kısımlarında ilk ilgimi çeken cevaplamaya geçmeden önce bazen kısa bazen uzun süren sessizliklerin, duraksamaların yaşanmasıdır. Cinselliği kadın ile erkek beraberliğinde evlilik ile birlikte gerçekleşmesi gereken, namus ve namuslu olmayla özdeşleştirerek ifade etmesi ve davranışlarındaki sessiz kalış, başını önüne eğme, gözlerini kaçırarak konuşma gibi beden dilinin fiziksel hareketleri de utanmayla birlikte cinselliği bir tabu olarak değerlendirdiğinin göstergesidir. Söyleşi de bir süre sessizliğin ardından... “Kendisinin bu konuda ne düşündüğünü” sorduğumda, yine bir süre sessizlik oldu ve bekledik. “Yani mesela önceden biri

böyle biriyle cinsel ilişki içerisine girdikten sonra evlendikten sonra başka biriyle girersen o zaman ona çok farklı duygular hissedersin hani bir öncekini hatırlarsın belki de o yüzden pişman olabilirsiniz. Ya da sonra başka biriyle evlendiğinde o kişi sana farklı gözle bakabilir. Sürekli başına kakabilir onu”. Sessizlik... “O yüzden yani ben mesela evlendikten sonra yani evleneceğim kişiyle cinsel ilişkiye girmek isterim. Çünkü toplumun ve evlendiğim kişinin bakış açısı çok farklı olur” diyerek yanıtlamıştır. Tercihin “kendi isteği olup, olmadığını toplumda veya ileride evleneceğim eşim böyle düşünür dediği için mi böyle hareket etmek istiyorsun?” diye tekrarladığımda ise; “Hayır. Tabii ki. Kendim istediğim için yani kendim daha rahat hareket edebilmek için” diye yanıtlaması yine kendi isteğinin dışında rahat hareket edebilmenin toplumsal normlara uymasıyla gerçekleşebileceğinin net bir ifadesidir(Gözde, EK 3, Söyleşi 3).

Zarif ise, “Çocukluk döneminde, kadın ve erkek diye baktığımız da zaten bu toplumda kadın olarak doğduğunda bir sıfır geride doğmuş oluyorsun. İmkânlar açısından, ailenin işte seni desteklemesi açısından, toplumdaki yer açısından. Daha çocukken den kız evlat diye ters bakış, erkek evlat diye daha gülümseyerek bakış. Oğlum oldu diye daha böyle sevinmesi benim dört kızım var” diyerek kendi ailesinden bahsetmektedir. İçselleştirmeyle verdiği yanıtların paralelinde, bir tane erkeğin hep popüler olduğunu “Dört tane kız o bir tane erkeğin yerini bile dolduramıyor” cümlesiyle vurgulamaktadır. Yetiştirdiği pozisyonda, çocukluk döneminde kız çocukların erkek çocuklarla oynarken bile çok rahat olmadığını “bizim ailemiz olmasa bile başka çevredeki başka anneler babalar bile buna çoğu zaman engel olmaya çalışıyorlar. Bu da hani ateşle barut yan yana durmaz taa küçüklükten verilen bir imaj oluyor. Hep farkı vurgulayan şeyler çocukluktan

söyleniyor. Ama sen onu sadece duyuyorsun ve sözel olarak algılıyorsun” cümleleriyle bir taraftan toplumsal anlamda kız ve erkek çocukları arasındaki değer farklılığında “erkek” olmanın önceliğini ve önemini açıklamakta diğer taraftan da yetişme tarzında iki cins arasındaki sınırların nasıl belirlenerek, çizildiğini vurgulamaktadır(Zarif, EK 3, Söyleşi 4).

Türkiye’de, kadın ya da bedeni denildiğinde ilk akla gelenin “kadın cinselliği” olduğunu, cinselliğinde namus paralelinde “bekâret” ile özdeşleştirildiğini kadın bedeni bölümündeki incelemelerimizden biliyoruz. Dolayısıyla sosyal yaşamın cinsiyetlere göre ayrıştırıldığı kültürlerden biri olan ülkemizde, kadın ve erkeğin ateş ile barut olduğuna ve yan yana gelmeleri halinde işlerin hemen cinsel bir içerik kazanacağına inanıldığı savını destekleyen bu söylem ataerkil yapının cinsiyet ayrımındaki baskıcı rolünü bir kez daha açıkça göstermektedir. Çünkü kadın bedeninin erkeği kontrolden çıkarttığı ve erkeklerin kadın bedeninin herhangi bir parçasını gördüğünde dahi aklına gelen ilk şeyin cinsellik olduğu yönündeki düşünce tarzıdır. Aynı görüşmecinin kadın-erkek ilişkilerindeki fikri ise; severek evlendiği için önceleri ilişkilerinin çok güzel olduğu ancak “evlilik uzadıkça, sıkıntılar arttıkça, sıkıntılı olduğunda zaten beden de çok sıkıntılı oluyor” diyerek bunun da cinsel yaşamına yansıdığını ifade etmektedir. İlişkide erkek eşlerin daha istekli olduğunu belirterek, “Çünkü bizim kadar çok yorulmuyorlar. Daha enerjik kalıyorlar. Çalışan bayan olarak hem çalışıyorsun sonra geliyorsun, evde çalışıyorsun. Çocuk bakıyorsun. İşte evin işini yapıyorsun, yemek, bulaşık bilmem ne. Ondan sonra akşam olunca ya da akşam olması da gerçi gerekmiyor ama eşinin ihtiyaçlarını da karşılamak zorundasın. Hani sen isteyince ben hep çok biraz asiyim herhalde ben istemeyince olmasın diye. Genelde ben

istemeyince olmuyordu ama o zamanda tartışıyorduk. O zaman hani sen istemiyorsun tamam olmasın olmuyordu. Sen istemiyorsun o zaman başka biri vardır diye düşünölmeye başlanıyordu. Sen istemiyorsan yani onunla istediği zaman yatmak zorundasın eğer yatmazsan başka sorunlar çıkmış oluyor sonuçta. Ya tamamen kendi bedenine sahip misin? Evet, istersen sahip olabiliyorsun ama bir sürü sorun çıkıyor o zaman. Dediğim gibi tartışıyorsun. Yani sonuçta yapmak istemiyorsun” diyerek tüm samimi duygularıyla yaşadıklarını ifade etse de “şiddette oluyor tabii” şeklindeki yorumuma bir süre sessiz kaldıktan sonra şiddet olduğunu söylemese de tartıştıklarını ve sorun yaşadıklarını tekrarlayarak, belirtmiştir(Zarif, EK 3, Söyleşi 4).

Dolayısıyla bu söylemleri Türkiye'nin ataerkil, geleneksel kültürel yapısının kadın'a yansması, kadın bedeninin denetlenmesinin ilk ve her şeyden önce erkek onuruyla özdeşleştirilmesiyle açıklayabiliriz. Elbette bu noktada erkek iktidarının hükmeden, üstün bir yapısının olduğu, kadının ikincil bir varlık olarak değersizleştirilerek, sadece cinsellikle tanımlanan “nesne” konumuna getirilmesi de kaçınılmazdır. Türkiye gibi kadın cinselliğini denetim altında tutup, diğer yandan erkeklerin erkeklik becerilerini sürekli teşhir etmelerini gerektiren bir kültürde bu çok şaşırtıcı değildir. Egemen olan güç kadını kendi denetiminde tutmak, varolan düzenin kendi çıkarları doğrultusunda devamını sağlamak açısından kadın üzerindeki iktidarını bu şekilde sürdürmektedir. Özellikle kadının davranışı erkeğin “şerefine, namusuna” yönelik bir saygısızlık olarak yorumlanırsa, bu da sözel ya da fiziksel şiddet aracılığıyla kadına boyun eğdirme olasılığına hatta kadın cinayetlerine kadar uzanan ciddi bir soruna dönüşmektir.

7.4. Aile Yapılarında Kadın: Anne-Kız, Baba- Kız, Eş İlişkileri

Aile yapılarında kadın bölümünde; anne-kız, baba-kız, eş ilişkilerini tartışarak, kadının genç kız, anne, eş rollerini görüşmecilerin yanıtları doğrultusunda iktidar ve toplumsal yapı açısından değerlendireceğim.

Gözde'ye anne- kız ve baba-kız ilişkilerinin nasıl olduğunu sorduğumda, “Babam sadece konuşur. Sürekli konuşur. Ve sana söz hakkı vermez. Verdiğinde de uzun saat konuştuğu için saatlerce konuştuğu için evet deyip ya da hani içinden onaylamasan bile yani hemen geçiştirebilirsin” diyerek yanıtlamaktadır. Baba-kız ilişkisinde; babasının sürekli konuştuğunu ve söz hakkı vermediğini vurgulaması bana göre erkek erkinin konuşma eyleminde bile kadınlara karşı-bu kişi kızı dahi olsa- ne kadar etkili olduğunun çarpıcı bir örneğidir. Annesinin ise özellikle okul hayatıyla ilgili konuştuğunu ama arkadaş ilişkileri açısından konuşmadığını bunun içinde aslında bazı şeyleri söylemek veya anlatmak istemediğini, “Büyüyünce anlar diye bekliyor ama oysa ki ben onları bilmiyorum. Anlatması daha iyi de ama anlatmıyor” şeklinde ifade etmektedir. Anne-kız ilişkisinde; annesinin kendisine sadece eğitimi ile ilgili fikir vermesinin yetersizliğini vurgulayarak, bazı şeyleri söylemek istememesini ve kendisiyle ilgili önerilerde bulunmamasını üzgün, kırgın beden dili ifadeleriyle birlikte sözcüklerle de dile getirmesi onun anneyle konuşmaya ve paylaşmaya ne kadar fazla ihtiyacı olduğunun açık bir göstergesidir(Gözde, EK 3, Söyleşi 3).

Dilek ise, “demokratik bir aile yapısının olduğunu, küçük yaştan itibaren fikrinin sorularak, söz hakkının bulunduğunu, istediği eğitimi aldığını ve evlilik kararında dahi ailesinin özgür bıraktığını” söylemektedir. Evliliğinde ise, eşinin çok

kuralları olduğu için çocuk yetiştirirken özellikle kız çocuklarının olması konusunda endişeler taşıdığını “Çünkü kızımız olduğu zaman il dışında bir üniversiteye gitmesini istemiyor. Hâlbuki benle tanıştığında üniversite tercihlerimi beraber yaptık ve kendisinin olduğu şehre Ankara’ya tercih yapmam için beni zorladı. Ama şimdi kızı olduğu zaman başka bir şehirde okumasını istemiyor. Erkek arkadaş durumuna sıcak bakmıyor ve 18 yaşının altında erkek arkadaşı olmamasını istiyor ve ben eşimle çıkarken 17 yaşındaydım. Yani aslında şöyle bir tezatlık da var eşimde. Kendi yaptığı şeyleri kendi çocuğunda görmek istemiyor ve bu durum bende endişe yaratıyor. Giyim konusunda da kısıtlayıcı olduğu için kız çocuğu isteğimi birazcık eşim kısıtlıyor benim ve ama ben yine de evimde bir bayanın daha olmasını istiyorum” cümleleriyle ifade etmektedir. Görüşmeci söyleşi boyunca bekarlık ile evlilik dönemi arasındaki ailevi yaşantısını sıklıkla karşılaştırmış, çelişkileri ve farklılıkları dile getirmiştir. Aslında açıklamaları net bir biçimde, eşinin bir erkek olarak ilişkilerinde flört ettikleri dönemden itibaren yanındaki kadını kontrolü altında tutarak kendi isteklerini yerine getirdiğini, onu yönlendirdiğini göstermektedir. Dilek bu kontrolün hala farkında olmamakla beraber, evlendikten sonra eşinin ona müdahaleleri olduğunu ve “doğmamış bebeği kız olursa onun hayatının kurallarının eşi tarafından şimdiden belirlendiğini” söylemesi en ilgi çekici açıklamadır(Dilek, EK 3, Söyleşi 6).

Belkıs’ın söyleşi devam ederken sıklıkla ailevi baskıdan söz etmesi dikkatimi çektiğinden, bir kadın olarak özgürlük anlayışını sordum. “Özgür olup, olmadığı” ile ilgili düşüncelerini paylaşmasını istediğimde, “Şu an için özgürüm. Ama tam da özgürüz diyemem. Hala daha baskılar var. Ailevi sebeplerden dolayı” diyerek açıklaması kendisine kimden baskı gördüğüne yönelik bir soru sormamla, “Mesela

büyüklerimizden hala görüyoruz. Kardeşlerimizden baskı görüyoruz. Annemizden baskı görüyoruz. Yediğiniz, gezdiğiniz, giydiğiniz her şey sorun oluyor” şeklinde ifade etmektedir. Annesinin 90 yaşında olmasına rağmen “tabii ki çocuklaşmış diyorlar ama ne kadar çocuklaşmış da olsa ben şöyle bir şey tahmin ediyorum. Bunların daha evvel çocukluğumuzda yaptığı baskıları hala bizi çocuk görerek, şu yaşa geldiğim halde hala baskılarını devam ettirerek, bizi kendi himayelerine alarak yaşamak, yaşatmak baskıyla yaşatmak istiyorlar” cümleleriyle açıklamaktadır(Belkıs, EK 3, Söyleşi 2).

Bu söyleşiyi gerçekleştirdiğim görüşmeci 65 yaşında babaanne olmasına rağmen hala baskıdan söz etmektedir. Bekârken ailevi yaşantısında, babasının annesine sözel ve fiziksel şiddette bulunduğunu, bu nedenle de evliliği bir kaçış yolu olarak gördüğünü hatta evden uzaklaşmak için tercih ettiğini kamera kaydı olmadan yaptığımız sohbette gerçekleştirdik. Ailesi özellikle babası sevdiği erkekle evlenmesini istememesine rağmen kendi ifadesiyle “büyük mücadeleler sonucu çok severek” evlenmiş ama evliliğinin daha ertesi günü de bu kez kendisi eşinden bir tokat yemiş. O anda ondan nefret ettiğini, neye uğradığını şaşırıldığını yaşlı gözlerle anlatırken, eşinin kıskanç olmasa da huysuzluklarını, isteklerinin hemen yerine getirilmesini istediğini, “o işten gelmeden evde hazır, temizliği, ütülerini ya da yemekleri yapıp, beklerdim” diyerek yaşadıklarını ifade etmektedir(Belkıs, EK 3, Söyleşi 2). Belkıs’ın evlenmeden önceki aile tanımındaki etkin kişi baba, evlendikten sonraki ise; eşidir.

Aslında tüm görüşmecilerin ortak ifadelerinde baba ya da eşin etkili olduğu, erkeğin söz hakkını ve otoritesini temsil eden ataerkil yapıyı anlattıkları görülmektedir. Çünkü kadın ve erkek arasındaki aile içi güç dağılımında bu durumun

kadının aleyhine olması, hem kadınların toplumdaki ikincil konumunu hem de uğradıkları ayrımcılıkların sınırlarını belirlemektedir. Dolayısıyla aileye ilişkin yasalar kadınların hayatında son derece etkili ve önemli bir rol oynamaktadır.

Söylemlerin içeriği aile yapısındaki kadının çocukluğundan başlayarak, tutum ve davranışlarından kılık-kıyafete, konuşma eylemlerinden isteklerini dile getirmeye, en önemlisi yaşamsal tercihlerine hatta bedeninin mülkiyetine kadar geleneksel kültüre sahip ataerkil yapı tarafından gerek baskı gerek itaat ile nasıl şekillendiğini bir kez daha göstermektedir. Çünkü kadına dişil özellikleri nedeniyle korunması gereken bir varlık olarak bakılmakta, doğduğu gün babanın mülkiyetine giren kız çocuk evlendiğinde, eşinin mülkiyetine geçmektedir. Dolayısıyla kadın hala çağdışı kalmış geleneksel ataerkil yapının etkisiyle erkek soyundan gelen baba, eş, erkek kardeş gibi herhangi birisi tarafından ikincil konumda ve denetim altında tutularak yaşamını sürdürmektedir. Görüldüğü gibi modern ulus devlet iktidar yapısına sahip Türkiye de; geleneksel ile modern arasındaki ikilemden hareketle, geleneksel otoriterliğin giderek zayıflaması ne sadece okuma yazma oranının artması ne de kentleşme sürecinin oluşması ile toplumsal modernleşmeyi sağlayamamaktadır. Asıl olan genellikle laikleşme ve ulusalcı ideolojiye bağlılıkla üretilen toplumsal kuralların akılcılığıyla oluşacak kültürel modernleşmeyi gerçekleştirebilmektir.

7.5. Kadın, Beden ve Temsil

Kadın, beden ve temsil bölümünde, kadınların çocukluktan genç kızlığa geçmesiyle birlikte yaşadıkları bedensel değişiklikleri ve kadın olmanın ifade ettiği

anlamı hem kendi hem de medyadaki beden algıları bağlamında kadın temsili açısından tartışarak, değerlendireceğim.

Gözde'ye ilk sorduğum soru; “Türkiye’de yaşayan bir genç kız olarak, çocukluk döneminden genç kızlığa geçişinde neler hissettiğini ve kendi bedenine bakışı, toplumsal hareketleri, yaşam tarzıyla ilgili fikirlerini” paylaşmasına yönelikti. 5. Sınıfta regl olmaya başladığını belirterek, “bedenimde göğüslerimde büyümeyle koltuk altlarımda tüylenmeyle beraber başlamıştı” diyerek, başını önüne eğip, utangaç bir tavırla devam ederken bir ara sustu. Yüzü kızarıp, gözlerini kaçırdı. Gülümsedi. Karşılıklı gülüşmelerden sonra “ilk böyle saklıyordum mesela yani sonra göğüslerim hemen böyle çıkmasın yani utanıyordum. Sonra giderek böyle şey oldu daha rahat oldum” diye belirtmektedir(Gözde, EK 3, Söyleşi 3).

Bir genç kızın buluğ çağına geçişiyle birlikte bedeninin fiziksel değişim yaşaması onun özellikle diğer kişiler tarafından fark edilmesine neden olmaktadır. Bedeninin gelişimini özellikle göğüslerini saklamaya çalışarak, utandığını vurgulaması çekincelerini ve rahatsızlığını göstermektedir.

Dilek ise, konuşmamız sırasında dönem dönem söylediklerini dile getirirken susmuş ve kamera kaydını kapatmamı istemiştir. Yine bir süre ara verdikten sonra gülümsediğinde, duralım dedikten sonra bir süre daha ara verdik. Tekrar konuşmaya başladığında “Kadın olmanın güzellik ve estetik olduğunu, her kadının bakımlı olması, birazcıkta dış görünüşüne dikkat etmesi gerektiğini, kadın bedeninin güzellik anlamına geldiğini ve televizyonlarda da gördüğümüzü belirtmektedir. Her yerde de güzel vücutlu, güzel yüzlü kadınların her zaman insanların ilgisini topladığını, sadece

erkeklerin değil, kadınlarında ilgisini çekerek, bu kişilerin iletişim yönünün daha güçlü olduğunu böylelikle kendine olan güvenlerinin daha iyi olduğunu ve diğer kadınlarında birazcıkta olsa kendilerine özendiklerini hatta bu durumun diğer insanlara da fayda sağladıklarını, ayrıca eşlerinin daha çok saygı duyduğunu düşünüyorum güzel kadınlara. Çünkü güzel olmaları eşlerinde bir ilgi uyandırıyor ve bu ilgi doğrutusunda evlilikleri veya özel ilişkileri daha iyi seyrediyor ve kadına olan değer daha fazla artmış oluyor ve eşinden saygı ve sevgiyi bu şekilde görebiliyor’’ cümleleriyle ifade etmektedir(Dilek, EK 3, Söyleşi 6).

Medyanın kadın temsili tartışmamızın göstergesi gibi kadının estetik ve güzellikle bağdaştırılması görsel sunumların etkisinin ne kadar güçlü olduğunu hele ki bunu bir kadının cümleleriyle duyuyorsanız daha da etkili bir ifadeyle bizlere vurgulanmaktadır. Kadın-erkek ilişkilerinin de dayandığı nokta bu anlamda; kadın bedeninin estetik ve güzelliğiyle özdeşleştirilmekte dolayısıyla güç ve saygınlıkta sadece fiziksel görünüme indirgenmektedir. Elbette bu düşünce tarzı kadının tamamen dişil ve cinsel özelliklerle algılanmasına böylelikle bedenin de yine nesnelleştirilmesine gönderme yapmaktadır. Evlilikte çocuk sahibi olma kararlarında, kız çocuk istediğini, kendi isteği doğrutusunda yetiştirmek istese de bunun eşi tarafından engellenerek pek mümkün olmadığını belirterek, açıklamaktadır. Eşyle cinsel paylaşımını ise, çocuk isteme konusunda 2 yıl ertelemelerini kendi isteği doğrutusunda ve eşinin korunmasıyla olduğunu söylemesi; aslında kadının da tercihlerini istediği takdirde uygulayabileceğinin net bir örneğidir.

Zuhal ise; evlendikten sonra kadın olmanın verdiği bir çok zorluk yaşadığını, bir çok sorumluluk yüklenmesini, “Kocanızla iyi geçinmek zorundasınız ve

toplumun size verdiği bir sorumluluk daha var” ifadesiyle, kocanızın ilgisini üzerinizde tutmanızın gerekliliğini devamlı bakımlı olmakla açıklarken “kocanız başka yerlere gitmesin. Başka insanlarla alakadar olmasın. Bu da bir yük” cümleleriyle açıklamaktadır(Zuhal, EK 3, Söyleşi 5).

Bir kadın olarak eşinin ilgisinin devamlılığını dış görünüşün fiziksel özellikleriyle sağlamaya çalışan bu görüş, bedenın fiziksel özelliklerini “bakımlı olmak”la ilişkilendirmektedir. Bu söylem bedenın kadın cinselliğinde bakılan/seyredilen/izlenen bir metaya dönüşmesine dolayısıyla da “nesnelleştirilmesine” neden olmaktadır.

Türkiye’de hoşuma gitmeyen bir şeyin de görsel her türlü basında kadının sadece bedeniyle ortaya koyulmaya başlanması olduğunu söyleyerek, bunun da insanların yaşam tarzını etkilediğini, “Çünkü sürekli karşınızda bedeninizi özdeşleştirmek istediğiniz son derece zarif, güzel kadınlar ve bunu gören erkekler ve kadınlar var. Erkekler öyle kadınlar ister hale geldi. Kadınlar da öyle olmak ister hale geldi” diyerek ifade etmektedir. Kadının sadece bedeninden ibaret olmadığını, düşüncelerinin, güzelliklerinin ve huyunun bu kadar geri plana atılmasının yanlışlığına dikkat çekerek, “Kadının bu kadar ortada oluşu da hoşuma gitmiyor” demektedir. Kadının bedeni üzerinde bir gücünün olmasının muhakkak gerektiğini, “Kendi istediği gibi kullanması gerekiyor. Evli, evlenmek bir seçim. Bedenin üzerindeki gücüyle alakalı çünkü bedenın farklı bir biçimde kullanılmaya başlanacak. Artık sadece bir beden değil. Sevginin karşılıklı kullanılacağı bir araç haline de geliyor. O yüzden kadının bedenini de rahat kullanması gerekiyor. Hamileliğine kendisinin karar vermesi gerekiyor. Onun dışında cinselliğe evlilikteki

cinselliğe karşılıklı karar vermek gerekiyor. Bir zorlanma olmaması gerekiyor” açıklamaları özellikle kadın-erkek ilişkilerinde bedenın ortak bir kullanım ya da paylaşımın karşılıklı kullanılan bir araç tanımlamasıyla metalaştırılarak, üstelikte bir kadın tarafından nesnelleştirilmektedir(Zuhal, EK 3, Söyleşi 5).

Zarif, “Kendi bedenim ve kadın olmak. Ergenlik döneminde memelerin geliyor, adet oluyorsun. O zaman benim bir farkım var diyorsun. Sonra adet oluyorsun ilk adet olmanın şaşkınlık döneminden sonra doğurganlık dönemi yaşıyorsun. Üretkenliğin oluyor sonuçta bu da erkeklere göre çok daha farklı yani kadın, kadın duygusu çok daha farklı. Erkeklerin her zaman işte ne bilim olan organları hep sabit ama senin, seninkiler zaman içinde değişiyor. İşte kalçaların, göğüslerin, vücudunun şekli daha farklı boyutlara ulaşıyor erkeklere göre daha farklı

bir beden yapısına sahip oluyoruz. 90-60-90 olmasak bile” diyerek, “Ya 90-60-90 olmak durumunda olduğumuzu hissetmiyorum ama rahat hani kadınlar nasıl rahat ederse öyle olmalı durumunda diye düşünüyorum ama toplumun bakış açısı ya da işte senin eşinin sana bakışı ya da ne bilim çevredeki erkeklerin sana bakışı daha farklı. Onların düşündüğü de senin daha böyle bakımlı fizik olarak düzgün ama bu fizik olarak bakımlı düzgünlükte işte hem toplum statüye göre değişiyor hem de yaşanan çevreye göre değişiyor. Veya Türkiye çok kozmopolit olduğu için kimi yerlerde böyle daha güçlü, kuvvetli, işte kalıplı kadınlar sevilirken, daha Batıya doğru gittiğimizde daha zayıf, daha ince, daha narin kadınlar daha çok tutulmuş oluyor ama kadın ne istiyor? Kadın rahat ediyorsa aslında bence sorun yok. Fiziğiyle uyumluysa, ruh hali onunla bütünleşmişse sorun yok” diyerek, kadının fiziksel gelişiminin aşamalarına sürekli bir değişimle süregeldiğini açıklayarak kadın duygusuna dikkat çekmektedir. “Sen bedenini istediğin şekilde kullanabildin mi?

Mesela evli bir kadınsın, bir çocuğun var. Bir evlat sahibi olmaya eşinle birlikte mi karar verdiniz yoksa eşinin mi isteği oldu ya da senin mi isteğin oldu?” diyerek detaylı bir şekilde sorduğumda, “İlk başlarda kendisinin çocuk istemeyerek, korunduğunu eşinin çok fazla çocuk istediğini”, “Sonuçta hani karşılıklı istemiş olduk. Hani iyi ki de olmuş” diyerek yanıtlamıştır(Zarif, EK 3, Söyleşi 4).

Kadın olmanın ifade ettiği anlamı beden algıları bağlamında sorguladığımız söyleşi; beden tamamen biyolojik bir varlık olduğu fikrine karşı çıkan, sosyal inşacı yaklaşım (social construction) açısından da değerlendirilmelidir. Çünkü bu görüşe göre, beden toplum tarafından şekillendirilip, sınırlandırılmakta hatta yeniden yaratılmaktadır. Bedene atfedilen nitelikler, anlamlar ve bedensel sınırlamaların hepsi de sosyal ürünlerdir. Sosyal ortamlarda var olan sosyal güçleri tanımlama da, bedenlere nasıl uzandıkları onları ne şekilde etkiledikleri konusunda farklı görüşleri savunan yaklaşım, sosyal olanın bedeni biçimlendirdiği temel görüşüne dayanmaktadır.

Medya da çok fazla kadın bedeni kullanılmasını aslında kadınlara olan ilgiyi daha çok da arttırdığını ifade ederek, “Kadın bedenine toplumun yoğunlaşmasını arttırıyor. Aslında belki de toplum o kadar çok da kadın, erkek diye ayırım yapıp, işte sıfır beden kadının, işte 90.60.90 olması üzerinde çok fazla yoğunlaşmamışken, kadınların hepsinin işte 90-60-90 o kadınların televizyonda çıkması sonucu kadınlar böyle olmalıdır imajına dönüşüyor. Aslında neden kadınlar öyle olmalıdır veya 90-60-90 olmayan kadın, kadın değil midir? Beden olarak hani onların da belli fiziksel şeyleri var mı? Var. O zaman o da bir kadın bedenine sahip aslında sorun olmaması gerekiyor. Kadın kendini rahat hissettiği durumda. Ama medyanın bir de çok fazla reklamlarda kadını kullanması toplumsal olarak da kadına aslında imaj olarak da

kötü bir yere koymuş oluyor bence. Kadının sürekli reklamlarda oynaması ya da ne bilim kadının işte çatlakları vardı yok bilmem selüliti vardı. Yüzünü yaptırdı, gerdirdi, bilmem ne yaptı demesi toplumda bunların olmaması gerekiyor, yapılması gerekiyor diye algılanıp, herkes işte daha fazla para harcamak durumunda kalıyor. Burnundan rahatça nefes alabiliyor çok da kötü değil, yüzüne göre orantılı ama herkes burnunu yaptırıyor diye burnunu yaptırıyor. Yani bu da çok fazla para gitmiş oluyor o yönden sırf medyadaki işte kadın imajı yüzünden yıpranma oluyor” ifadeleriyle bir taraftan medyanın kadın temsilini kadınların istekleri doğrultusunda gerçekleştirip, gerçekleşmediğini sorgulamakta diğer taraftan erkeklerin kültürel farklılıkla kadın tercihlerine vurgu yaparak da aslında kadının kendi isteği dışında edilgen konuma getirilmesini net bir şekilde açıklamaktadır(Zarif, EK 3, Söyleşi 4).

Çünkü kadın gerek medya gerekse ataerkil egemen güç tarafından tercih eden değil, edilen olarak sunulmakta, bedensel zevkler siyasal düzene yönelik bir tehdit şeklinde değerlendirilerek bedeni nesnelleştirmekte ve bir zevk aracı olarak algılanmaktadır. Bu yaklaşımda tıpkı Aydınlanma döneminin canlı ve biyolojik bir varlık olarak bedeni nesnelleştiren akıl ve beden ilişkisi gibi bedeni sadece fizyolojik açıdan ele alarak, aynı zamanda bir zevk aracı olarak yeniden nesnelleştirmektedir. Ayrıca erkek egemen bakış açısına sahip bu görüş, zihni bedene, erkeği de kadına karşı konumlandırmaktadır.

7.6. Kadın, Beden ve İktidar

Kadın, beden ve iktidar bölümünde, kadınların yaşamsal deneyimlerinde kadın olmanın ifade ettiği anlamı beden algıları bağlamında iktidar odaklı bakış açısıyla irdeleyerek, değerlendireceğim.

Zuhal, eşinin Ankaralı yani İç Anadolu bölgesi olmasına rağmen, onların çok daha farklı bir kültür olduğunu, “Çok ataerkiller. Çok daha kapalı bir aile, sınırları çok belli yani konuşmalarında sık sık şu cümleleri duymak mümkün. Kadın onu yapmaz. Kadın onunla konuşmaz. Kadın oraya gitmez. Kadın onu yapamaz, nasıl yapabilir. Yani kadının da bir gücünün olduğunu, kadının da kabiliyetlerinin olduğunu bilmiyorlar. Ve kadının kendi kendine yetmesi gerektiğini de bilmiyorlar. Eşimle ilgili bir yokluk yaşarsam kendi hayatımı devam ettirebilmeliyim. Ben o güçle büyüdüm. O şekilde yetiştirildim ve bütün bayanlarında öyle olması gerektiğini düşünüyorum. Yani bir çarşıya gittiğimde ben bir satıcıyla konuşmaktan çekinmemeliyim. Çekinecek bir şey yok ortada korkacak bir şey yok. Ama o kültürde zarar görme ihtimali var. O yüzden temkinli davranmak lazım. Anlatabiliyor muyum? Eeeee bütün bunları toplumdaki yapıyla tabii genellemek de doğru değil. Çünkü çok farklı kültürler var. Çok farklı aile yapıları var. Ama genel olarak gördüğüm budur yani o ataerkil yapıdan kaynaklanan kadının geri planda kalmasıyla alakalı bir şey” diyerek, bekârlık ile evlilik yaşantısı arasındaki yaşamsal farklılıklarını eşinin ailesiyle karşılaştırarak, dile getirmektedir. “Kadın onu yapmaz. Kadın onunla konuşmaz. Kadın oraya gitmez. Kadın onu yapamaz, nasıl yapabilir” cümleleri kadının varlığının dahi görünmez kılınmasının, yok sayılmasının açık bir ifadesidir(Zuhal, EK 3, Söyleşi 5).

Zarif ise, ülke politikalarının düzgün olmasıyla kadının yerinin belirlenebileceğini vurgulayarak, “Ama Türkiye’de kadın, kadın olarak yerimiz yine erkeklerin yanında ikinci sınıf pozisyonda bence. İdareciler kadın değil erkek çevremize baktığımızda. Aile reisi yine erkek olarak görünüyor Medeni hukukun içerisinde. Türkiye’de yöneticilerin hemen hepsi erkek sadece bayan mesleklerinde yöneticiler kadın ama bunlar bile yeni politikalarla ülkemizdeki politikalarla eğer o

meslek grubunda erkekler varsa az miktarda bile olsalar yine yönetici pozisyonuna geçiyorlar. Yine toplumda baktığımızda çalışma ortamında birçok kişi, çalışanların hemen hepsi erkek. Aslında şöyle baktığımızda da kadın üretken. Üretken ama nerede üretken? Evinde üretken ve çok fazla paralarla da çalışmıyor. Aynı işi bir işte bir mühendis çalıştığında aynı iş için bayanlara daha az ücret veriliyor. Yine ücretlendirme içinde kadınlar engellenmiş oluyor” cümleleriyle kadının toplumsal konumunu gayet açık bir şekilde vurgulamaktadır(Zarif, EK 3, Söyleşi 4).

Kadın olmanın ifade ettiği anlamı beden algıları bağlamında iktidar odaklı sorguladığımız söyleşi; bedenün toplumsal çözümlemesini zevk, bilgi ve iktidar olmak üzere üç ana eksenden oluştuğunu belirterek, bedeni toplumsal mücadele alanında konumlandıran Foucault’ya göre, beden biyolojik varoluşun ötesinde güç, iktidar ilişkilerinin merkezinde bir konuma sahip olarak tanımlanmaktadır. “Böylece cinselliğin yükümlülüğünü üstlenen iktidar bedenlere dokunmayı bir görev bilir, onları gözleriyle okşar, belirli bölgelerini yoğunlaştırır, yüzeyleri elektrikleştirir, karışıklık anlarını dramlaştırır. Cinsel bedeni belinden kavrar, burada söz konusu olan kuşkusuz etkinliklerin arttırılması ve denetlenen alanın genişletilmesidir” (Foucault, 1993: 74)

Bourdieu’nun “bireysel olan aynı zamanda kültürel olanın somutlaşmış halidir” ifadesinin gerek sınıfsal gerekse toplumsal iktidar alanlarının bedenle ilişkisinde bedeni toplumsal eylemin içine yerleştirmesinden hareketle; bedeni algılayış biçimi ve bedene biçilen değer tüm bu pratiklerin sonucuyla oluşmaktadır. Bu anlamda bedenlerimiz, toplumsal deneyimlerimizden olduğu kadar ait olduğumuz grubun normları ve değerleri tarafından derinlemesine etkilenmekte, varolan iktidar

yapılarının etkileriyle de kadın bedeninde şekillenmektedir. Çünkü defalarca vurguladığım gibi kadın dişildir, dişiliği cinsellikle özdeştir, cinsellik erkeği baştan çıkarmadır. Dolayısıyla kadın namusu temsil etmektedir. Namuslu olması da erkeğin namusuyla paralel olarak aile şerefi ve haysiyeti ile ilgilidir. Bu da egemen olan kültürel yapıda ister iktidar, ister yasa koyucu, ister din, ister egemen sınıf, ister ideoloji, ister devletin ideolojik aygıtları adı her ne olursa olsun güce sahip oldukları sürece, uygulama alanlarını ve sınırlarını kendileri belirlemektedir. Bu da en küçük birim olarak tanımlanan aile yapısından en kapsamlı oluşuma kadar kadına sahip çıkma adına; kadının mülkiyetine dayandırılarak, kadın üzerinde söz hakkına, kadını denetlemeye, kadını meşrulaştırmaya, kadını nesnelleştirmeye hatta yok saymaya kadar yetki kazanmalarına neden olmaktadır.

Kamera çekimlerini gerçekleştirdikten sonra söyleşiye katılan kişilerle yaşadığım olaylardan bazılarını paylaşmak istiyorum. Evli olan bayan görüşmecilerden biri eşine “bir tez araştırmasında video kamerayla çekim yapılarak kendisiyle görüşüldüğünü ve içeriğini” anlattıktan sonra eşiyile tartışma boyutunda sorun yaşadıklarını belirtmiş, görselin kullanılmaması, konuşmalardan da cinsellik ve beden konusu dışındaki söyleşileri kullanabileceğimi belirterek ertesi gün yaşadığı özel durumunu izah etmiştir. Bir diğer evli bayan görüşmeci ise; yine ilk başta görüşmeyi onaylayıp, röportaj yapmasına rağmen yine aynı günün akşamı eşiyile yaptığı konuşma neticesinde ses kaydını kullanabileceğimi ama video kamerayla yapılan çekimin kullanılmamasını istemiştir. Tahmin edeceğimiz gibi aslında her iki bayanın da daha önceden onayları olduğunu belirtmem gerekiyor. Üstelik röportajları gerçekleştirmeden önce konuştuğumuzda, eşlerinin onayını almalarına gerek olmadıklarını hatta bu görüşmeyi kendi istekleri doğrultusunda bağımsız bir şekilde

gerçekleştirebileceklerini belirtmişlerdir. Ancak çekim yapıldıktan sonra eşlerinin onlara karşı tutumu kasetlerin özellikle görsel olarak kullanılmamasına yönelik tartışma boyutuna kadar ulaşmıştır. Dolayısıyla bırakınız kadının özne olarak tanımlanmasını kendisiyle ilgili düşüncelerini ifade etmesine yönelik konuşma hakkı dahi erkek erki tarafından engellenmektedir.

Görüşme yaptığım kişilerle ilgili değerlendirmede ise; öğrenim düzeyi arttıkça kişilerin kendilerini ifade etme biçimlerinin daha kolay ve anlaşılır olduğunu, ancak konunun özel alanı kapsayan soru-cevap bölümlerinde beden ve cinsellik konularının mahremiyet, gizlilik, hatta tabu olarak değerlendirilmesinden dolayı yeteri kadar açık ve net olunamadığı gözlemledim.

8. SONUÇ

Gerçektende tarihi yapan kadın ve erkek olmasına karşın, tarihi yazanlarında erkek olması “history” (erkek tarihi) nedeniyle yazılı literatür kayıtlarında kadına dair çok fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Kendi deneyimlerini kayda geçiren erkek tarihi, geleneksel tarih içerisinde kadınların dövüşmediği savaşları, yer almadığı antlaşmaları ve kurumları ele alarak, kadını daima nesne konumuna indirgemişlerdir. Böylelikle de kadınlar uzun yıllar resmi kaynaklarda, istatistiklerde ve araştırmalarda özne olarak yer almamıştır. Bu durum nedeniyle de günümüzde kadına yönelik araştırmalara özellikle sözlü tarih çalışmalarında daha fazla önem verilmekte hatta bu kez “hertory” (kadın tarihi) olarak tarihin yazılacağı ifade edilmektedir.

Kadın tarihine katkı sağlamak açısından; tez içerisindeki bütün değerlendirmeler çerçevesinde, Türkiye’de kadının yasal, sosyal, toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamda karşılaştıkları sorunları feminist bir araştırma çerçevesinden dile getirmeyi amaçlayan çalışmam gerek siyasal gerek toplumsal etkilerle özellikle ataerkillik, geleneksellik, cinsiyet, cinsellik, gücün beden üzerinde temsili ya da tüketim kültürünün yeni yaşam tarzlarıyla oluşturulan estetik, güzellik, sağlık kavramlarıyla kadın bedenine bakıldığını öngörerek, kadına “ad koyma” ideolojisinin kadına yansımaları nedeniyle oluşturulmuştur. İktidar ve iktidar yapısındaki güç ilişkilerinin kadın ile ilgili söylemlerini günümüzde tartışarak, kadının tanımlanabilmesinin ancak her alanda görünürlüğünün özne konumuna gelmesiyle kendisini temsil ederek sağlanabileceğini savunmaktadır.

Kadın denildiğinde eş, anne rolleriyle toplumsal konumu; narin, zayıf, kırılgan duygularıyla psikolojik yapısı; estetik, güzellik kavramlarıyla fizyolojik

yapısı, cinselliğine vurgu yapılarak da biyolojik yapısının tanımlanması akla gelmektedir.

Bedenin ifade biçimi ise; kimi zaman beden işaretleri kimi zaman beden imgesiyle adlandırılrsa da, özünde anlatım beden dilinin tüm unsurlarıyla birlikte gerçekleşmektedir. Asıl olan insan bedeni olmasına rağmen, biyolojik cinsiyet özelliklerine göre, temelde “kadın ve erkek cinsi” olarak ayırdığımız bedenin cinsellik tanımlamalarının kadın da konumlanması, edime dönüşmesi, sorgulanması ve meydan okunan yer olarak ifade edilmesi kadın bedenini inceleyerek, tartışmamı gerektirmiştir.

Tarihsel süreçten beri kadın bedeninin denetim altında tutulmaya çalışılarak, özellikle bedenin cinsiyetinde kadının konumlandırıldığı bir gerçektir. Bedenin dişil olanla bağdaştırılması ataerkil ideoloji içinde eril olanın karşıtı olarak görülen tüm diğer ikincil kavramların çağrışım alanı kadar eskiye dayanmaktadır. Beden, kadın ile özdeşleştirilirken aynı zamanda bedene, arzuya ve cinselliğe dair imgeler ve atıflar da kadınla özdeşleştirilmektedir. Bu bağlamda kadını sistemi oluşturan sosyal yapı ve güç ilişkileri açısından egemen sınıfların kadın ve bedenine bakış açılarıyla tartıştım.

Toplumda bir cins olarak kadınların tabi olması ve boyun eğmesi sonucunu doğuran kurumsal, kültürel düzenleme ve uygulamaları belirten ataerkil sistemin özünde; bir cins olarak erkek çıkarlarının korunması, erkek egemenliğinin sürdürülmesi ve baskıcı, denetleyici rolü yer almaktadır. Erkek egemenliğinin iktidarlığında gerçekleşen kadın üzerindeki baskıcı tutum ve denetleyici rol, aynı

zamanda Türk toplumunun örf ve adetlere bağlılığıyla tanımlanan “geleneksel” yapı ile ifade edilmektedir. Geleneksellik; yalnızca kadının konumunu sınırlandırmakla kalmamakta, aynı zamanda onun bütün eylem ve düşüncelerinde de kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır. Toplumdaki anlamlandırma pratikleri kadınların dış görünüşlerinin ve davranış kalıplarının iktidarlar tarafından belirlenerek yaşadıkları toplumsal kurallara uymalarıyla açıklanabilmektedir.

Buraya kadar incelediğimiz medya içerikli söylemlerde, kadın üzerinden yapılan birçok haberin kadın ve bedeni ile ilgili cinsellik politikasını oluşturduğu, kadını nesnelleştirdiği ve tüketime yönelten haberlere, manşetlere ve içeriklere yer verilerek, yapıldığı görülmektedir. Bu haberler yapılırken kadın, bırakın gerçek hayatta özne konumunda olmayı bireysel varlığı olmayan eş, anne, magazin malzemesi, konu mankeni ve cinsel nesne olarak kurgulanmakta hatta tamamen yok sayılarak nesnelleştirilmektedir. Görüldüğü gibi, kadının “temsil”i gerek sözel, gerekse yazılı kültürde çok net olmamakla birlikte görsel kültüre de yeteri kadar aktarılamayarak var olan temsilde bir temsil sorununa dönüşmektedir. Bu dönüşümün en temel etkilerinden biri iktidar yapılarının devletin ideolojik aygıtları olan kitle iletişim araçlarını kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmeleri diğeri de tarihten beri yok sayılan kadınların yaşamlarında da görmezden gelinerek ya yanlış temsil edilmelerine ya da hiç temsil edilememeleri ile gerçekleştirilmektedir.

Kapitalist dayatmanın tüketime yönelik mecrasında kitle iletişim ürünlerinin ne kadar önemli olduğu ve global bir özellik taşıdığını vurgulayarak, feminist söylemde kadın-erkek eşitliğinin kazandırılması için medyanın özellikle kadını temsil edebilecek özelliklere sahip örnekleri daha ön plana çıkartarak sunmasının kaçınılmaz olduğunu şiddetle vurgulamak istiyorum. Çünkü medya kadınlığa ilişkin

normları toplumsal değer yargılarından bağımsız olarak yaratmamakta, bu normları basmakalıp imgeler içerisinde kadını defalarca göstermek suretiyle pekiştirmektedir. Medya içeriğinde yer alan kadınlara ilişkin temsillerin, bir toplumdaki kadınlığa ilişkin tanımlardan bağımsız olduğu da düşünülemez. Ancak erkek egemen medyanın tekelindeki kitle iletişim araçları yine erkek egemen iktidarla yönetilen toplumsal, sosyal, yasal, kültürel, ekonomik ve siyasi düzenden oluştuğu için kadın kendi temsilini yine kendisi yaparken bunu da varlığını özne konumuna getirerek sağlayabilir.

Kadının sorgulanması kronolojik bir sıralamayla tarihsel literatürde yerini alırken, Türkiye’de modernleşme sürecini modern ulus devletinin kuruluşunda Cumhuriyet rejimiyle paralel oluşturulan kadın kimliği ile kadın imgesi açısından incelediğimde, modernleşme döneminin kadını yarattığı sürecin Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, yaşanan etkiler, toplumsal anlamda reform yaratan gelişmeler ve değişikliklerle değerlendirilmesi gerektiğini bölüm içerisine de belirttim. Dolayısıyla Cumhuriyet tarihi rejimden itibaren kadına kimlikleri ve statüleri açısından, bir taraftan hak ve özgürlüklerini tanıyarak, kamusal alana taşımış, onun yeni bir kimlik kazanmasını sağlamışsa da diğer taraftan yapısal sistemin ataerkilliğiyle kadını tekrar özel alana hapsedmek isteyerek, tanınan hak ve özgürlükleri de bu Şekilde elinden almaya çalışmıştır. Kemalist reformlar, kadın-erkek eşitliğini sağlamaya çalışarak, kadınların kamusal alanda çeşitli Şekillerde rol almasını sağlasa da genel anlamda kadınının konumunu toplumda belirginleştiren, yücelten niteliklerde olsa bile devlet destekli oluşları nedeniyle; Türk kadınının hak ve zgrlklerinde bu hiçbir zaman gerçek bir özgürleşme olmamış, ancak simgesel olarak gerçekleşmiştir. Çünkü kadın geleneksellik ile çağdaşlık arasındaki tartışmalı sınırdaki tartışlanmış, erkek egemen

iktidar tarafından “aile şeref ve namusu” gibi ahlaki kodlarla denetlenmeye devam etmiş, daha iyi anne ve eş olmasına yönelikte yine özel alana hapsedilerek sınırları belirlenmiştir.

Türkiye’deki Modernleşme ve Cumhuriyet rejimi, kadını kamusal alana taşıyarak bir anlamda görünürlüğü sağlamışsa da her zaman tartışmalı ve zor bir süreçten geçmiştir. Görünürlüğü sağlanan kadının böylelikle de cinsiyet politikalarının irdelenmesi noktasında toplumsal cinsiyet kategorileriyle kadın ve bedeni üzerinden araştırılmasını gerektirmiştir. Feminizm kadını “özne” olarak temsil edebilecek, hatta özgürleşmenin geçerliliğinin bu şekilde sorgulanabileceğine dair yaklaşımları içermesi kadının kendini temsil edebilmesinde en önemli yaklaşımdır.

İktidar ve özne arasındaki ilişkiyi politik bir öznellik kuramı ortaya koyarak değerlendiren Foucault, öznenin bir inşaa olduğunu, öznelliğin bütün toplumlarda mevcut olan iktidar ve itaat ilişkileri ile oluşturulduğu belirtmektedir. Dilsel “temsil” alanları, öznelere oluşturup, biçimlendiren kriteri baştan belirlemektedir. Diğer bir söylemle, temsile kavuşabilmek için öncelikle özne olmanın gerekleri yerine getirilmelidir. Yeni feminist hareket, var olan toplumsal cinsiyet kalıplarını, yani kültürel olarak belirlenen kadınlık ve erkeklik kimlikleriyle rollerini derinlemesine bir sorgulamaya tabii tutarak, ataerkil değerlere ve kalıp yargılara karşı önemli bir ideolojik meydan okuma başlatmıştır. Ancak, kadının statü ve rollerinde değişim görülse de, acaba bu durum kadının üzerinde sınırlandırma ve baskı oluşturan geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı ve pratiği bağlamında; kadını ne kadar özgürleştirme yönünde dönüştürmüştür. Çünkü günümüz toplumlarındaki bir çok

değişmenin geleneksel toplumsal cinsiyet değerlerini köklü olarak ortadan kaldırmadığı, onlara yeni biçimler ve görüntüler vererek yeniden ürettiği bilinmektedir. Gerek özel alan gerekse kamusal alanda ki bu yapay ayrımlar, aynı sistemin parçası olarak toplumsal cinsiyete, cinsiyet ayrımına dayalı bir bütünlüğü oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, beden daima egemenlik mücadelelerinin çatışma alanı olmuştur. Foucault'nun iktidar yaklaşımında belirttiği gibi burada iktidarı salt kurumlaşmış bir erk olarak değil gündelik yaşamın her hücresinde cereyan eden bir süreç olarak değerlendirmek gerekir. Bu nedenle kimlikler de sabit özsel kategoriler değil, zaman içinde yaratılan ve iktidarla geliştirdikleri ilişkilerce belirlenen olgulardır. Dolayısıyla Türkiye de kadının toplum içindeki konumu ve algılanışı gündelik yaşam pratikleri içerisinde sıradan gözükse bile aslında ideolojik bir yapılanma olan iktidar veya iktidar yapısındaki güç ilişkileri tarafından şekillenmektedir.

Feminizmin öncülerinden Mary Wollestonecraft'un "Kadın Haklarının Bir Savunusu" (A Vindication of the Rights of Women) adlı İnsan Hakları Bildirgesi'ni temel alan kitabında da ifade ettiği gibi: "Kadının ufkunu genişleterek güçlendirin aklını; körü körüne itaat sona erecektir; ancak, iktidar her zaman körü körüne itaate ihtiyaç duyduğundandır ki zorbalı ve şehvet düşkünleri, haklı olarak karanlıkta tutmaya çalışırlar kadını; çünkü bunlardan birincisinin tek istediği bir köledir, ikincisinin istediği ise elinde tutacağı bir oyuncak" savından hareketle, kadının "kadın olma"nın bilincine varması ancak özne konumunda varlığına sahip çıkabilmesi ile mümkün olacaktır. Kadın aile sınırları içinde tanımlanan bir bakış

açısıyla belli bir toplumsal düzenin hizmetinde biçimlendirilecek bir nesne gibi algılanmamalı, özne konumunda kendi kaderini belirleyecek bir birey olarak yaşamını sürdürmelidir.

9. KAYNAKLAR

Akay, A. (2009). Önsöz. Toplumbilim, Beden Sosyolojisi Özel Sayısı, sayı: 24, (ss.5-8), İstanbul: Bağlam Yayıncılık

Althusser, L. (1970). Haberi Okumak. İstanbul: İthaki Yayınları.

Arat, Y. (1992). 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizm'in Liberal Uzantısı, Türkiye'de Kadın Olgusu. İstanbul: Say Yayınları.

Asistan, TRT. (2007). Kamera Asistanı Eğitim Notları, Kamera Arkası. 10.07.2009'da www.kamerarkasi.org/kamera/kameralar/kamera.html adresinden indirildi.

Balay, B. & Ocak, E. (2006). Kameranın Tanıklığı: Sözlü Tarih Çalışmalarında Video Teknolojisinin Kullanılması. İlyasoğlu, A(Hzl) & Kayacan,G. (Hzl), Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar. Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı Kitabı içinde (ss.263-271) İstanbul: Özener Matbaası.

Barthes, R. (1993). Göstergibilimsel Serüven., çev: Rifat, M. & Rifat, S. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bayer, N. (2008). "Medyada Kadınların Temsil Biçimleri Araştırması" . 10.05.2009'da <http://www.mediz.org/Yazi/74/1/18/Medyada-Kadınların-Temsil-Biçimleri-Araştırması-.aspx> adresinden indirildi.

Berger, J. (2006). Görme Biçimleri., çev: Salman, Y., İstanbul: Metis Yayınları.

Berktaş, F. (1996). Türkiye'de Kadınlık Durumu, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul: İletişim Yayınları.

Berktaş, F. (1998). Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak. Hacımirzaoğlu, A. B.(Ed). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde (ss.1-12). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berktaş, F. (2000). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. İstanbul: Metis Yayınları.

Berktaş, F. (2003). Tarihin Cinsiyeti. İstanbul: Metis Yayınları.

Bhasin (2003). Toplumsal Cinsiyet Bize Yüklenen Roller., çev: Coşkun, A., Kamla. İstanbul: Kadav Yayınları

Bourdieu, Pierre, Wacquant, Loic, J. D. (2003). Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar., çev: Nazlı Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları.

Butler, J. (2001a). Olumsal Temeller: Feminizm ve "Postmodernizm" Sorusu. Felsefe Logos. Feminist Felsefe, sayı:15 içinde (ss.19-34). İstanbul: Kitap Matbaacılık.

Butler, J. (2001b). Feminizmin Öznesi Olarak “Kadınlar”. Felsefe Logos. Feminist Felsefe, sayı:15 içinde(ss.105-111). İstanbul: Kitap Matbaacılık.

Butler, J. (2008). Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi. Cinsiyetin/Toplumsal Cinsiyetin/Arzunun Özneleri. 1. Feminizmin Öznesi Olarak “Kadınlar”. İstanbul: Metis Yayınları.

Cixous, H. (1997). “The Laugh of The Medusa”. çev: Cohen, K.& Cohen, P. Feminisms: An Anthology of Literary Theory and Criticism. Hzl. Robyn R. Warhol & Diane Price Hemdl. New Brunswick. New Jersey: Rutgers University Press.

Çaha, Ö. (1996). Sivil Kadın. Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın, Ankara: Vadi Yayınları.

Çetin, F.(2003) Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitimi, MEB Milli Eğitim Dergisi, sayı:160, Ankara: TAKAV Matbaacılık Yayıncılık A.Ş.

Demez, G. (2009a). Giriş. Toplumbilim, Beden Sosyolojisi Özel Sayısı, sayı: 24, (ss.9-12), İstanbul: Bağlam Yayıncılık

Demez, G. (2009b). Sınıfsal ve Bireysel Kimlik Oluşumunda Beden Sorunu: Habitus. Toplumbilim, Beden Sosyolojisi Özel Sayısı, sayı: 24, (ss.17-25), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Direk, Z. (2003). Dünyanın Teni. İstanbul: Metis Yayınları

Douglas, L. Roberts, A. & Thompson, R. (1998). Oral History A Handbook, Sidney : Allen & Unwin.

Durakbaşa, A. (1998) Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve “Münevver Erkekler”. Hacimirzaoğlu, A. B.(Ed). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde (ss.29-50). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Durkheim, E. (1995). Din Hayatının İptidai Şekilleri. İstanbul: Tanin Matbaacılık.

Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, sayı:25 içinde (ss. 83) . Sivas.

Edgar, A. & Sedgwick, P. (Ed.). (2007). Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar, İstanbul: Açılım Kitap.

Eaglaton, T. (1996). İdeoloji., çev. Özcan, M. İstanbul: Ayrıntı Yayınları,

Foucault, M.(2000). Özne ve İktidar. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M.(2010).Cinselliğin Tarihi., çev., Tanrıöver, H. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Gatens, M. (2001/3). Güç, Bedenler ve Farklılık. Felsefe Logos. Feminist Felsefe, sayı:15 içinde (ss.65-77). İstanbul: Kitap Matbaacılık.

Göle, N. (2004). Modern Mahrem. İstanbul: Metis Yayınları.

Hall, S. (1980). İdeolojinin Serüveni. Ankara: İmge Kitabevi.

Hall, S. (1998). Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler. King, A. D. (Der.), Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi içinde (ss.64-65), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Huysen, A. (1995). “Kadın Olarak Kitle Kültürü: Modernizmin ‘Öteki’si” içinde Kadın ve Popüler Kültür. (der. ve çev.) İrvan, S. & Binark, M. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.

Işık, E. (1998). Beden ve Toplum Kuramı. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Jayawardena, K. (1986). Feminism and Nationalism in the Third World. Londra, Yeni Delhi: Zed Books Ltd.

Kadioğlu, A.(1998). Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları. Hacımırzaoğlu, A. B.(Ed). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde (ss.89-100). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kandiyoti, D. (2007). Bir Alanın Öyküsü: Kadın Araştırmalarının Gelişimi, Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. İstanbul: Metis Yayınları.

Kalaycıoğlu, S.& Rittersberger O.(1998) İş İlişkilerine Kadınca Bir Bakış:Ev Hizmetinde Çalışan Kadınlar. Hacımırzaoğlu, A. B.(Ed). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde (ss.225-237). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kırkpınar, L. (1998) Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın, Hacımırzaoğlu, A. B.(Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde (ss:13-28). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kongar, E. (2002). 21.Yüzyılda Türkiye. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Koyuncuoğlu, T. (1998). Medeni Kanun ve Kadın Hakları. Hacımırzaoğlu A. B. (Ed.), 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde (ss. 58-63). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

MacKinnon, C. (1997). Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law, Cambridge: Harvard University Press, 1987.

Mcdowell, L.(1999) Gender, Identity& Place: Understanding Feminist Geographies, Cambridge: Polity Pres.

Mardin, Ş. (2009). Türk Modernleşmesi. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Mutlu, E. (1998). Üçüncü Basım İletişim Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/Ark.
- Nazlı, A. (2009). Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden. Toplumbilim, Beden Sosyolojisi Özel Sayısı sayı :24, (ss.61-68), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Neuman, W. L.(2008a). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar, Cilt I. Ankara: Yayınodası.
- Neuman, W. L.(2008b). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar, Cilt II. Ankara: Yayınodası.
- Oktay, A.(1995). Medya ve Hedonizm. İstanbul: Yön Yayınevi
- Ozanser, U. (2010). Namus Bir Hastalık Mıdır? 25.05.2010'da <http://www.radikalgazetesı.com/arsıv> adresinden indirildi.
- Özalp, L. (2008). Bir Film Yapmak. İstanbul: Umut Matbaacılık
- Özkan, F.(2006). Prof. Dr. Edibe Sözen ile Röportaj, Medya Kadına Buyuruyor: "Kendin Olma Başkası Ol", 10.10.2009'da <http://bence.wordpress.com/2006/09/04/medya-kadına-buyuruyor-kendin-olma-baskasi-ol/> adresinden indirildi.
- Parla, J. (1990). Babalar ve Oğullar: Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Polatlı, A. (2009). Televizyon İzleyici Araştırması, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Radyo Televizyon Yayıncılığı Bölümü,10.05.2010'da <http://www.makaleler.com/bilim-makaleleri/televizyon-izleyici-arastirmasi.htm> adresinden indirildi.
- Sakızlı, E.R. (2006).Görüntüyü Okumak: 'Kapalı Bilgiye' Ulaşmakta Sözlü Tarih ve Belgesel Çalışmalar, Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar. (Hzl) İlyasoğlu, A.& Kayacan, G. Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı Kitabı içinde (ss. 287-291) İstanbul: Özener Matbaası.
- Sirman, N.(2000). "Gender Construction and Nationalist Discourse: Dethroning the Father in the Early Turkish Novel" içinde Gender and Identity Construction: Women of Central Aisa, The Caucasus and Turkey,(der.) F. Acar.
- Spainhour A. A. (2004). Effect of Film on Body Image, 10.06.2010'da <http://www.cleaninghouse.mwsc.edu/manuscripts/109.asp>. adresinden indirildi.
- Tanilli, S. (2001/3). Feminizmin Fetihleri ve Güncelliği. Felsefe Logos. Feminist Felsefe sayı:15,(ss.113-118). İstanbul: Kitap Matbaacılık.
- Taşkaya, M. (2009) Kitle İletişim Araçlarında Kadın Bedeninin Nesneleştirilmesi: Ürün ve Marka Fetişizminde Cinsellik Kullanımı. Toplumbilim, Beden Sosyolojisi Özel Sayısı, sayı: 24 (ss.121-132) İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Tekeli, Ş. (1998). Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırılması İncelemesi Üzerine Bir Deneme. Hacımiraçoğlu, A. B.(Ed). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde (ss.337-346). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Thompson, P. (1999). Geçmişin Sesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Toffler, A. (1981). Üçüncü Dalga. çev.: Seden, A. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Üner, S.(2008). Kavramlar, Cinsiyet Toplumsal Cinsiyet 05.04.2009'da
<http://docs.google.com/gview?url=http://www.aileicisiddet.net/egitim/set/Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi.pdf> adresinden indirildi.

Yanıkaya, B. (2009). "Beden Dilimi Oku": Popüler Müzik ve Bir Metin Olarak Beden Dili. Toplumbilim, Beden Sosyolojisi Özel Sayısı, sayı: 24, (ss.45-60), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Yeğenoğlu, M. (2003). Sömürgeci Fanteziler Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark. İstanbul: Metis Yayınları.

Wikipedi,Wollestonecraft, M. (2006). Özgür Ansiklopedi adresinden 21.06.2009'da
http://tr.wikipedia.org/wiki/Mary_Wollstonecraft adresinden indirildi.

Zürcher, E. J. (2001). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.

10. EKLER

EK 1

Söyleşi Soruları

Kadın ve Beden Algıları ile İlgili Tez Çalışması Söyleşi Soruları:

1. Sizce kadın olmak ne ifade etmektedir?
2. Türkiye coğrafyasında kadın olmayı nasıl tanımlarsınız? (Aidiyet, Kimlik, Temsil Bağlamında Kadınlık)
3. Sizce beden nedir?
4. Kadın bedeni nedir?
5. Beden politikaları
6. Toplumsal cinsiyet kavramı size ne ifade etmektedir?
7. Bekar ya da evli kadının ev yaşamını anlatır mısınız?
8. Estetik ve kadın hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
9. Bedeninizi nasıl algılıyorsunuz?
10. Sizce medyada kadın bedeni nasıl sunulmaktadır?
11. Bedeniniz size ne anlam ifade ediyor yada siz taşıdığınız bu bedene ne kadar sahiptiniz?

EK 2

Söyleşi Listesi

Söyleşi listesini görüşmecilerle ilk söyleşi yaptığım tarihi dikkate alarak düzenlediğimi, ad ve soyadlarını da özel yaşamlarına zarar vermemek adına mahremiyetlerine saygı duyarak değiştirdiğimi ifade etmeliyim.

Söyleşi 1:

Adı: Hatice **Soyadı:**Sez

Yaş:56

Cinsiyet: Kadın

Medeni Hali: Evli

Eğitim Düzeyi: Ortaokul Mezunu Anne/Anneanne

İş durumu: Çalışıyor

Söyleşi 2:

Adı: Belkıs **Soyadı:**Doğan

Yaş:65

Cinsiyet: Kadın

Medeni Hali: Eşi hayatta değil/Anne/Babaanne

Eğitim Düzeyi: Ortaokul

İş durumu: Ev hanımı

Söyleşi 3:

Adı: Gözde **Soyadı:**Kara

Yaş:16

Cinsiyet: Kız

Medeni Hali: Bekar

Eğitim Düzeyi: Lise II. Sınıf

İş durumu: Öğrenci

Söyleşi 4:

Adı: Zarif **Soyadı:** Gür

Yaş: 41

Cinsiyet: Kadın

Medeni Hali:Bekar (Boşanmış)/Anne

Eğitim Düzeyi:Yüksek Lisans

İş durumu: Çalışıyor

Söyleşi 5:

Adı: Zuhal **Soyadı:**Çayır
Yaş:30
Cinsiyet: Kadın
Medeni Hali:Evli/Anne
Eğitim Düzeyi: Yüksek Lisans
İş durumu: Çalışıyor

Söyleşi 6:

Adı: Dilek **Soyadı:** Uyanık
Yaş:26
Cinsiyet: Kadın
Medeni Hali:Evli
Eğitim Düzeyi:Lisans
İş durumu: Çalışıyor

EK 3

Söyleşi Çözümlenmeleri

Tüm söyleşilerde görüşmecilerin dil ve ifade yanlışlarını aynen koruyarak, kendilerinin kullandıkları biçimde cümle yapılarını aktardığımı ve çözümlediğimi belirtmeliyim.

Söyleşi 1: Hatice

Video kamera kaydı yapmadan önce ses kayıt cihazıyla gerçekleştirdiğim röportajımı içermektedir. Bu görüşmeyi 56 yaşında ortaokul mezunu evli, anne, anneanne ve sonradan çalışan Hatice ile 04.03.2010 tarihinde saat:20:35 sularında sadece ikimizin olduğu kendi iş yerlerinin bir odasında gerçekleştirdik. Görüşmemiz toplam 15 dakika 07 saniye sürdü.

Söyleşi 2: Belkıs

-Türkiye de kadın olmayı nasıl değerlendirirsiniz? Bana anlatabilir misiniz?

Belkıs: Kadını eğer ki hiç okumamış eğitimi yoksa 3. sınıf olarak görüyorum. Eeee. Birazcık okumuş kültür sahibi olan birazcık okuyup da bir yerlere gelmiş olan insanlarda kendi ayaklarının üzerinde duran bayanlar diyelim diye düşünerek söylemek istiyorum. Ama bir de elit tabaka var zengin olan. Anne babanın parasıyla bir yerlere gelmiş. Nerede neyi harcayacağını bilmeyen. İsteddiği şekilde bu parayla okumuş veya mesleğini yapmayan baba zenginliğiyle yaşayan hanımlar var. Onlarda bence 1. sınıf diye nitelendiriyorum. 2. sınıf olanlarda kendi imkanlarıyla okuyanlar, çalışanlar diyelim. 3.sınıf olarak da köyde, kentte hala tarla da bağda çalışan bir bayan olarak ezilen bir nesil var. Bir de baskı var.

-Peki. Siz bir kadın olarak özgür müsünüz?

Belkıs: Şu an için mi?

-Türk toplumunda?

Belkıs: Şu an için özgürüm. Ama tam da özgürüz diyemem. Hala daha baskılar var. Ailevi sebeplerden dolayı.

-Kimden baskı görüyorsunuz? Mesela.

Belkıs: Mesela büyüklerimizden hala görüyoruz. Kardeşlerimizden baskı görüyoruz. Annemizden baskı görüyoruz. Yediğiniz, gezdiğiniz, giydiğiniz her şey sorun oluyor.

-Anneniz kaç yaşında?

Belkıs: 90 Yaşında.

-Evet.

Belkıs: 90 yaşında tabii ki çocuklaşmış diyorlar ama ne kadar çocuklaşmış da olsa ben şöyle bir şey tahmin ediyorum. Eeeee. Bunların daha evvel çocukluğumuzda yaptığı baskıları hala bizi çocuk görerek, şu yaşa geldiğim halde hala baskılarını devam ettirerek, devam ettirerek bizi kendi himayelerine alarak yaşamak, yaşatmak baskıyla yaşatmak istiyorlar.

-Peki son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Belkıs: Son olarak söylemek istediğim insanlarımızı özgür bıraksınlar, bayanlarımızı özgür bıraksınlar, istediği gibi gezsin istediği gibi yaşasın ama Türkiye şartlarında da ne yazık ki...

-Sadece gezmek yaşamak mıdır? En önemli şey ne sizce?

Belkıs: En önemli şey yemek, içmek, gezmek, çocuklarının sorumluluğunu almak, çocukluğunla mutlu olmak.

-Eğitim hiç önemli değil mi?

Belkıs: Eğitim de önemli. Eğitim önemli olmaz mı? En büyük, en başta gelen eğitim. En başta gelen eğitim. Ben biraz evvel zaten onu arz ettim. Biz okutulmadık dedim. Baskıyla okutulmadık dedim. Biz niçin çocuklarımızı okusunlar diye gayret gösteriyoruz. Yardımcı olmaya çalışıyoruz. Yardımcı olmaya çalışıyorum ki evlatlarım bir yere gelsinler. Cahil olmasınlar. Onlar bizi yönetsin istiyorum. Yani daha iyi yerlere getirsinler bizleri. Daha iyi bir konumlara getirsinler diye çocuklarımı daha çok herkesin baskısından korumaya çalışıyorum.

-Peki çok teşekkür ederim.

Bu görüşmeyi 65 yaşında ortaokul mezunu, eşi hayatta olmayan, anne, babaanne ve bir dönem çalışmış ancak şu an ev hanımı olan Belkıs ile 16.05.2010 tarihinde saat:16:25 sularında sadece ikimizin olduğu kendi evlerinin balkonunda gerçekleştirdik. Görüşmemiz toplam 13 dakika 27 saniye sürdü.

Söyleşi 3: Gözde

-Merhaba Gözde. Şimdi senle biraz ben sohbet etmek istiyorum. Öncelikle soracağım sorularda karşılıklı sohbet havasında konuşuyor olarak düşün lütfen. Olur mu? Şimdi bir genç kız olarak yani biz Türkiye’de yaşıyoruz. Çocukluk döneminden genç kızıya geçişinde neler hissettiğini öğrenmek istiyorum. Kendi bedenine bakışın, toplumsal hareketlerin, yaşam tarzın bunlarla ilgili fikirlerini paylaşırsan benimle...

Gözde: Tabii. 5. Sınıfta işte regl olmaya başlamıştım zaten. Sonra işte bedenimde göğüslerimde büyümeyle koltuk altlarımda tüylenmeyle beraber başlamıştı. Ben 5. sınıfta olduğum için daha erkendi yaşlarıma göre sınıfta ikinci kızdım yani olan. Gülüşmeler... Sonra ilk böyle saklıyordum mesela yani sonra göğüslerim hemen böyle çıkmaya yani utanıyordum. Ama sonra çok rahat davrandım tabii ama sivilcelerimde hemen erken başlamıştı. Sonra giderek böyle şey oldu daha rahat oldum. Hatta onlara böyle anlatıyordum. Sonradan olanlara sürekli anlatıyordum.

İşte şöyle yapın şöyle yapınca daha iyi oluyor böyle temizlenin falan hep onlara da yardımcı olmaya çalışmışım.

- Kaç yaşındaydın o zaman?

Gözde: 5. Sınıfa gidiyordum. İşte on, on bir yaşında filandım.

- On bir yaşında. Peki toplumda sen bir genç kız olarak istediğin şekilde hareket edebiliyor musun? Giyim kuşamın olabilir. Kadın erkek ilişkilerindeki davranış, erkek arkadaşlarıyla ilişkilerin olabilir. Bunlarla ilgili de fikrini öğrenmek istiyorum.

- Cinselliğe bakış açın nedir?

Gözde: Mesela nereye gidersem hangi bölgeye gidersem İstanbul da veya il dışında ona göre farklı kıyafetler götürüyorum. Çünkü herkesin yani insan olarak özellikle de herkesin kadına bakış açısı farklı toplumlarda yani en azından Türkiye de öyle.

- Evet.

Gözde: Bazı yerlerde mesela böyle şort giydiğinde işte ince, kısa elbise, kısa etek giydiğinde hani böyle hiç dikkate almadan normal hani konuşuyorlar falan böyle ama bazıları da böyle dikkatli dikkatli bakıp rahatsız ediyorlar. Gözleriyle konuşmalarıyla...

- O zaman ne düşünüyorsun? Ne hissediyorsun?

Gözde: Yani hiç bir şey hissedemiyorum bile. İnsan utanıyor böyle sonuçta yani nasıl hala böyle bir insan olabilir falan diye bakıyorsun. Çünkü farklı toplumlara gittiğinde onların öyle olmadığını da görüyorsun. Bir süre sessizliğin ardından.... Cinselliğe de yani şu anda yaşam mesela cinsel ilişkiye girmede çok erken olduğunu düşünüyorum ama mesela evlenince de veya evlenmeden öncede cinsellikle ilgili yaptıklarına. Yani mesela toplumumuz hiç öyle bakmaz. Sürekli mesela uzun yıllar ilişki içerisinde olanlara bile bunlar kesin işte cinsel ilişkiye girmişlerdir diye düşünüyorlar.

-Yani kadın ve erkek hani birlikte oldu mu illa bir cinsellik mi düşünülüyor demek istiyorsun?

Gözde: Evet. Evet sürekli öyle düşünüyorlar hemen. İşte bir şey olduğunda uzun yıllar ilişki içerisinde olduğunda. Böyle...

-Evet. Peki sen bu konuda ne düşünüyorsun benimle paylaşır bilir misin? Kendine göre kuralların var mı mesela oluşturduğun bu konuyla ilgili. İlla ben yapmam. Hayır. Kesinlikle bu şekilde hareket ederim ya da etmem diyebildiğin o anlamda. Sessizlik...

Gözde: Yani mesela önceden biri böyle biriyle cinsel ilişki içerisine girdikten sonra evlendikten sonra başka biriyle girersen o zaman ona çok farklı duygular hissedersin hani bir öncekini hatırlarsın belki de o yüzden pişman olabilirsin. Ya da sonra başka biriyle evlendiğinde o kişi sana farklı gözle bakabilir. Sürekli başına kakabilir onu.

Sessizlik... O yüzden yani ben mesela evlendikten sonra yani evleneceğim kişiyle cinsel ilişkiye girmek isterim.

-Evet.

Gözde: Çünkü toplumun ve evlendiğim kişinin bakış açısı çok farklı olur.

-Sen kendinde mi böyle düşünüyorsun? Evet toplumdaki veya ileride evleneceğim eşim böyle düşünür dediği için mi böyle hareket etmek istiyorsun?

Gözde: Hayır. Tabii ki. Kendim istediğim için yani kendim daha rahat hareket edebilmek için.

-Evet.

Gözde: Ben mesela yani öyle de rahat bir şekilde hani cinsel ilişkiye girmek için bir öncekini düşünmemek için. Onunla cinsel ilişkiye girerken farklı bir şey düşünmemek için o yüzden.

-Peki. Peki... Sence kadının asli bir görevi var mıdır? Mesela kadın çalışmalı, ekonomik özgürlüğü olmalı bir kariyer edinmeli midir? Yoksa evlenir işte ev işlerini yapar çocuklara bakar. Bir kariyerinin eğitiminin olması çokta gerekli değildir? Bu konudaki düşüncelerini de benimle paylaşa bilir misin?

-Ne düşünüyorsun?

Gözde: Yani eeee. Kadının da erkeğinde görevleri aynıdır diye düşünüyorum. Ama kadının düşüncelerinin farklı olduğunu. Hani aslında erkekle ikisinin aynı olduğunu ama yani eeee daha farklı olduğunu düşünüyorum. Çünkü ikisi de kendisine göre, kendisi için kariyer yapmak, kendisi için çalışıp, başka birinin sorumluluğu altına girmeden yaşayabilmeli. Kendi istediğini yapıp, özgürce işte gezmesi için. Çocuğuna bakabilmesi için hepsiyle ilgili. Çocuğunun yapabilmesi için. Kendinin de yapabilmesi için. İşte o yüzden okuyup, böyle çalışıp, eeee ve kariyer yapacaksa, kariyer yapıp, böyle kendi özgürlüğünün olması çok daha güzel bir şey. Erkek içinde mesela babasının altında, babasının desteğiyle yaşamaktansa kendi desteğiyle, kendi sorumluluğuyla hareket etmek ne kadar rahattır yani o yüzden.

- Bu şekilde düşünüyorsun. Peki. Annenle olan ilişkilerin nasıl bir kız çocuğu olarak seninle çok mu yakındır her şeyi paylaşabilir misiniz yoksa bir mesafeniz mi vardır? Her şeyi oturup, rahatlıkla konuşabilir misin annenle veya babanla ilişkilerinde? Hangisi sana daha yakın geliyor o anlamda.

Gözde: Babam sadece konuşur. Sürekli konuşur. Ve sana söz hakkı vermez. Verdiğinde de uzun saat konuştuğu için saatlerce konuştuğu için evet deyip ya da hani içinden onaylamasan bile yani hemen geçiştirebilirsin. Ya öyle oluyor benimkinden. Ama annemde böyle şey yapıyor. Eeeee konuşuyor özellikle okul hayatımda çok onunla beraber mesela bir sürü fikirler oluyor. Arkadaşlarımla ilgili ama eeee bazen de böyle şey yapıyor. Eeee söylemiyor veya bana aslında söylemek istemiyor bazı şeyleri veya anlatmak istemiyor. Büyüyünce anlar diye bekliyor ama oysa ki ben onları bilmiyorum. Anlatması daha iyi de ama anlatmıyor.

-Peki. Anlamadığın zaman sorabilirsin. Öyle bir yol denedin mi? Hani paylaşabilirsin. İlla senin beklemen gerekmiyorsa bilmediğini ifade edebilirsin. Bunu yapmayı deneden mi hiç?

Gözde: Denemedim.

-Hımmm. Bence bazı şeyleri dile getirip, paylaşırsanda sanki onu tanıdığım için de evet daha samimi net cevaplar alırsın diye düşünüyorum.

Gözde: Bir de babam böyle annemden hani babam gidip de ikimiz böyle kalınca. İkimiz biraz daha fazla yakınlaştık yani böyle neler hissettiğimizi de birbirimize karşı neler yapmak istediğimizi de daha iyi anladım. Ben mesela on altı yaşıma geldiğimde çok daha rahat anladım. Birbirimizden neler bekliyoruz. Nasıl olmamızı istiyoruz. Neler yapmalıyız falan gibi. Böyle ama birazda daha da yakın oldu. Daha çok anlamaya çalıştık. Gittikçe böyle daha yakın oluyoruz. Daha çok konuşmaya çalışıyor çünkü daha yeni yeni konuşmaya başlıyor aslında. Çünkü sormak istemiyor veya soramıyor. Kendi düşüncelerimin kendimde oluşmasını düşünüyor. Öyle.

-Peki. Teşekkür ederim Başka ilave etmek istediğin herhangi bir şey var mı? Bu konuyla ilgili.

Gözde: Sessizlik...Yok.

-Peki. Çok teşekkür ederim. Sağol. Benimle paylaştığın için. Çok güzel bir sohbetti.

Gözde: Rica ederim. Teşekkürler.

Bu görüşmeyi lise 2.sınıf öğrencisi 16 yaşındaki Gözde ile 10.06.2010 tarihinde saat:19:24 sularında sadece ikimizin olduğu kendi evlerinin bir odasında gerçekleştirdik. Görüşmemiz toplam 10dakika 06 saniye sürdü.

Söyleşi 4: Zarif

-Merhaba Zarif.

Zarif: Merhaba

-Nasılsın?

Zarif: Teşekkür ederim. Sağ olun. Siz nasılsınız?

-Teşekkür ederim. Ben de iyiyim. Şimdi biraz seninle sohbet etmek istiyorum. Öncelikle bir takım sorularım olacak. Aslında karşılıklı sohbet havasında konuşacaklarımız. Sence Türkiye’de kadın olmak ne demektir? Bu konuyla ilgili düşüncelerini benimle paylaşır mısın?

Zarif: Türkiye’de kadın olmak. Kadın olmak, bir kere zor, zor bir anlamı var. Türkiye’de kadın olmak aslında her şeyi yüklenmek gibi. Çalışmak, çocuk bakmak,

ev işi yapmak bütün yani neredeyse ailenin hani maddi, maddi olmasa bile geri kalan bütün sorumluluklarını üstlenmek.

-Böyle mi düşünüyorsun?

Zarif: Ya tabii farklı boyutları da var. Sadece bu toplumsal boyutu.

-Hııı.

Zarif: Kendim olarak algıladığımda kadın olmak. Ben kadın olarak neredeyim Türkiye’de diye düşündüğümde, kadın olarak var mıyım? Tabii buna sıra gelene kadar öncelikle Türkiye’de insan olarak burada mıyım diye düşünmek gerekiyor. Türkiye’de sadece kadınlara yüklenen anlam değil insanlara yüklenen anlamda çok farklı yani önce insan olmak insan olarak algılanmak zor bir olgu. Bunun yanında kadın olarak var olmak çok daha zor. Yani kadın Türkiye’deki kadın kendi yerini oluşturması hem büyük bir süreçten kendisinin var olduğunu ispat etmesi için büyük bir süreç ve emek gerekiyor. Kadın olarak var. Ayaklarının üstünde duruyor, bir şeyler yapabiliyor ve bu bir kadın denmesi için, çok kadının hem akıllı olması gerekiyor hem işte maddi imkanlarının olması gerekiyor. Sosyal çevresini oluşturması gerekiyor. Eee ne bilim iş yaşamında yine ona göre bir yer edinmesi gerekiyor. Ülke politikalarının yine ona göre belirlenmesi gerekiyor ki kadının yeri düzgün olsun. Ama Türkiye’de kadın, kadın olarak yerimiz yine erkeklerin yanında ikinci sınıf pozisyonda bence. İdareciler kadın değil erkek çevremize baktığımızda. Aile reisi yine erkek olarak görünüyor medeni hukukun içerisinde. Türkiye’de yöneticilerin hemen hepsi erkek sadece bayan mesleklerinde yöneticiler kadın ama bunlar bile yeni politikalarla ülkemizdeki politikalarla eğer o meslek grubunda erkekler varsa az miktarda bile olsalar yine yönetici pozisyonuna geçiyorlar. Yine toplumda baktığımızda çalışma ortamında bir çok kişi, çalışanların hemen hepsi erkek. Aslında şöyle baktığımızda da kadın üretken. Üretken ama nerede üretken? Evinde üretken ve çok fazla paralarla da çalışmıyor. Aynı işi bir işte bir mühendis çalıştığında aynı iş için bayanlara daha az ücret veriliyor. Yine ücretlendirme içinde kadınlar engellenmiş oluyor.

-İş hayatında kadın ilk olarak böyle. Peki.

Zarif: Şey olarak da sosyal olarak da hani kadın dedik ya sosyal konum olarak akıllı başındaysa yani akıllıysa, zekiyse, çalışıyorsa, parası varsa, sosyal olarak destekleniyorsa, politikalarda ona göre düzenlenmişse kadın iyi bir ortamda kendini ispat edebiliyor. Kadın yani bu kadın diyelim ki bir akıllı olarak rahatsızlığı var ya da bedensel olarak özrü var. O zaman çok daha kötü. O zaman toplumsal olarak kadın yargılanmanın yanında işte tacize uğramalar, istismarlar bir çok şeyle karşılaşmış oluyor. Daha sık erkeklere göre daha fazla karşılaşmış oluyorlar.

-Evet. Peki. Sen kendi bedenine ilgili bir kadın olmayla alakalı neler düşünüyorsun?

Zarif: Kendi bedenim ve kadın olmak. Aslında...

-Çok özgür müsün? Çok rahat mısın? İstedğin şekilde hareket edebiliyor musun? İstedğin gibi giyinebiliyor musun? Cinselliğe bakış açın nedir? Kadın erkek ilişkileri, evlilik müessesesi...

Zarif: Aslında şöyle. Şu an 41 yaşımdayım.

-Evet.

Zarif: Kadın olarak da farklı evrelerden geçiliyor. Çocukluk dönemi, gençlik dönemi, işte ergenlik dönemi, olgunluk dönemi. Şimdi ben sonuçta olgunluk dönemindeyim ve bir çok evreyi geçmiş durumdayım. Çocukluk döneminde, kadın ve erkek diye baktığımız da zaten bu toplumda kadın olarak doğduğunda bir sıfır geride doğmuş oluyorsun. İmkanlar açısından, ailenin işte seni desteklemesi açısından, toplumdaki yer açısından. Daha çocukken den kız evlat diye ters bakış, erkek evlat diye daha gülümseyerek bakış. Oğlum oldu diye daha böyle sevinmesi benim dört kızım var diye bizim aileden bahsediyoruz.

-Evet.

Zarif: Bir erkek dört kız. Bir tane erkek hep popüler. Dört tane kız o bir tane erkeğin yerini bile dolduramıyor. O pozisyonda yetişiyorsunuz ve çocukluk döneminde hani kız çocuklar erkek çocuklarla oynarken bile çok rahat olmuyorsun. Yani ne kadar da bizim ailemiz çok böyle hani oynanmasına müsaade etmeyen yerden gelmedik sonuçta ama bizim ailemiz olmasa bile başka çevredeki başka anneler babalar bile buna çoğu zaman engel olmaya çalışıyorlar. Bu da hani ateşle barut yan yana durmaz ta küçüklükten verilen bir imaj oluyor. Hep farkı vurgulayan şeyler çocukluktan söyleniyor. Ama sen onu sadece duyuyorsun ve sözel olarak algılıyorsun. Sonuçta ergenlik döneminde artık bedeninin oturmaya başlıyor. Memelerin gelişiyor, adet oluyorsun. Bu dönemde çok daha farklı oluyor. O zaman benim bir farkım var diyorsun. İşte ne bilim memelerim, memelerin büyüyor ve kız çocukları bunu çok istiyor bende istiyordum tabii ki memelerim büyüsün. Sonra adet oluyorsun artık hani ilk adet olmanın şaşkınlık döneminden sonra doğurganlık dönemi yaşıyorsun. Üretkenliğin oluyor sonuçta bu da erkeklere göre çok daha farklı yani kadın, kadın duygusu çok daha farklı. Erkeklerin her zaman işte ne bilim olan organları hep sabit ama senin, seninkiler zaman içinde değişiyor. Bu da çok şey aslında olağanüstü şeye göre baktığımızda zamana göre değişiyor. İşte kalçaların, göğüslerin, vücudunun şekli daha farklı boyutlara ulaşıyor erkeklere göre daha farklı bir beden yapısına sahip oluyoruz.90-60-90 olmasak bile. Gülüşmeler...

-90-60-90 olmak durumunda mı tabii bir de böyle bir şey var.

Zarif: Ya 90-60-90 olmak durumunda olduğumuzu hissetmiyorum ama rahat hani kadınlar nasıl rahat ederse öyle olmalı durumunda diye düşünüyorum ama toplumun bakış açısı ya da işte senin eşinin sana bakışı ya da ne bilim çevredeki erkeklerin sana bakışı daha farklı. Onların düşündüğü de senin daha böyle bakımlı fizik olarak düzgün ama bu fizik olarak bakımlı düzgünlükte işte hem toplum statüye göre değişiyor hem de yaşanan çevreye göre değişiyor. Veya Türkiye çok kozmopolit olduğu için kimi yerlerde böyle daha güçlü, kuvvetli, işte kalıplı kadınlar sevilirken, daha Batıya doğru gittiğimizde daha zayıf, daha ince, daha narin kadınlar daha çok tutulmuş oluyor ama kadın ne istiyor? Kadın rahat ediyorsa aslında bence sorun yok. Fiziğiyle uyumluysa, ruh hali onunla bütünleşmişse sorun yok.

-Peki. Sen bedenini istediğin şekilde kullanabildin mi? Mesela evli bir kadınsın, bir çocuğun var. Bir evlat sahibi olmaya eşinle birlikte mi karar verdiniz yoksa eşinin mi isteği oldu ya da senin mi isteğin oldu? Bunu da paylaşabilir misin? İlişkileriniz nasıldı?

Zarif: İlk başlarda çocuk aslında çocuk ben çok istemiyordum. Böyle uzun bir süre korundum. Ama eşim çok fazla istiyordu çocuk olsun. Çocuk olsun yatağımızın ortasında yatsın. Sen nöbete gidince ben onunla oyalanırım. En büyük şeyi oydu aslında, arzusu. Sonra bende istedim. Ve çocuğumuz oldu. Sonuçta hani karşılıklı istemiş olduk. Hani iyi ki de olmuş. Gülüşme... İlişki boyutuna geldiğimizde de tabii ki ilk başlarda diyelim, daha evliliğin ilk başlarında biz severek evlendik ve ilişkilerimiz çok daha güzeldi. Ama sonra daha dönem içinde işte evlilik uzadıkça, sıkıntılar arttıkça, sıkıntılı olduğunda zaten beden de çok sıkıntılı oluyor. Ruh halinde sıkıntılı oluyor. Bu tabii ki cinsel yaşamına da yansıyor. O yüzden hani dönem dönem iyi ve kötü zamanlar oluyor. İlişkiye girmek için illa da sen ya da o istekli davrandığında genel de hani eşler çok daha fazla istiyor. Benim eşimde öyleydi. İlişkiye girmeyi daha çok istiyorlar. Çünkü bizim kadar çok yorulmuyorlar. Daha enerjik kalıyorlar. Çalış yani çalışan bayan olarak hem çalışıyorsun sonra geliyorsun, evde çalışıyorsun. Çocuk bakıyorsun. İşte evin işini yapıyorsun, yemek, bulaşık bilmem ne. Ondan sonra akşam olunca ya da akşam olması da gerçi gerekmiyor ama eşinin ihtiyaçlarını da karşılamak zorundasın. Hani sen isteyince ben hep çok biraz asiyim herhalde ben istemeyince olmasın diye. Genelde ben istemeyince olmuyordu ama o zamanda tartışıyorduk. O zaman hani sen istemiyorsun tamam olmasın olmuyordu. Sen istemiyorsun o zaman başka biri vardır diye düşünölmeye başlanıyordu. Sen istemiyorsan yani onunla istediği zaman yatmak zorundasın eğer yatmazsan başka sorunlar çıkmış oluyor sonuçta. Ya tamamen kendi bedenine sahip misin? Evet, istersen sahip olabiliyorsun ama bir sürü sorun çıkıyor o zaman.

-Ne gibi sorunlar mesela?

Zarif: Dediğim gibi tartışıyorsun. Yani sonuçta yapmak istemiyorsun.

-Şiddet de oluyor tabii.

Zarif: Yapmak istemeyince, yatmak istemeyince çok seviyorsun tamam sende istiyorsun ama halin kalmıyor akşama kadar yani. Uykun oluyor falan diyelim yani tabii ki şöyle olabilir ancak hani karşılıklı ev işi, ne bilim yemek, çocuk her şeyi paylaştığında eşit oranda yorulduğundan, eşit oranda da yani başka faaliyetlere de ne bilim bir cinsel ilişkiye olsun yine eşit oranda istek duyulur gibi geliyor. Yani öyle de oluyor. Çünkü gün içinde yorulmayınca sen de o zaman eşinle birlikte olmak istiyorsun zaten.

-Evet. Evet.

Zarif: Kadınlar kıyafet yani kıyafet içinde bayağı sorun yaşıyorlar. Erkekler küçüklüğünden beri çok daha rahat hatta işte organlarıyla erkeklik organlarıyla rahatça dolaşarak gezerken, kız çocukları hep saklanmak, işte hep ayıp ve örtünmek zorunda bırakılıyor ya da öyle olması gerekiyor. Ama yaş ilerledikçe, ergenlik başladıkça, bu kapanma örtünme kadınların ya da kızların daha çok dikkat çekiyor.

Çünkü daha önce de bahsettik işte ergenlik döneminde memeler, kalçalar daha farklı kadın olarak ve kadın beden olarak tam oturmaya başlıyor. Kadını simgeleyen beden ortaya çıkıyor. Ortaya çıktıkça da kapatmak zorunda kalınıyor. İşte omuzların örtünmesi, memelerin örtünmesi, kalçaları örtmek için dizin etek boyunun örtünmesi. Tabii her yerde farklı sorunlar oluyor. En çokta kültür farkından dolayı ya da dinsel inançlardan dolayı daha fazla sorun oluyor. Mesela ben ailem çok kapalı olsaydı eşim mutlaka beni herhalde çarşafa bürürdü. Gülme...Allah'tan, Allah'tan kapalı bir toplumdan gelmemişiz diye hep dua etmişimdir o yüzden ama mahalleden mahalleye, semtlere göre, oturduğun çevreye göre, ilişki de bulunduğun kişilere göre de kapanma değişebiliyor. Toplum yani insan yargısı değişebiliyor. Bizim oturduğumuz yerde diz, dizden daha aşağı da giyinmek zorunda kalıyorsun ya da omuzları örtmek zorundasın. Daha başka yere gittiğimizde mini etekle dolaşabiliyorsun. Aslında sen mini eteklikle, askılıyla daha rahat gezebildiğin halde gezmemek durumunda kalıyorsun, kısıtlanıyorsun. Kendini daha rahat hissedebildiğin halde yapamıyorsun. Bu da seni kısıtlıyor, uzun giymek seni sıkıyor aslında ama giymek zorunda kalıyorsun. Ya medya, medyada da kadın çok fazla kadın bedeni kullanılıyor. Bu aslında kadınlara olan ilgiyi daha çok da artırıyor. Daha çok ne bilim kadın bedenine toplumun yoğunlaşmasını artırıyor. Aslında belki de toplum o kadar çok da kadın, erkek diye ayırım yapıp, işte sıfır beden kadının, işte olması üzerinde çok fazla yoğunlaşmamışken, kadınların hepsinin işte 90-60-90 o kadınların televizyonda çıkması sonucu kadınlar böyle olmalıdır imajına dönüşüyor. Aslında neden kadınlar öyle olmalıdır veya 90-60-90 olmayan kadın, kadın değil midir? Beden olarak hani onların da belli fiziksel şeyleri var mı? Var. O zaman o da bir kadın bedenine sahip aslında sorun olmaması gerekiyor. Kadın kendini rahat hissettiği durumda. Ama medyanın bir de çok fazla reklamlarda kadını kullanması toplumsal olarak da kadına aslında imaj olarak da kötü bir yere koymuş oluyor bence. Kadının sürekli reklamlarda oynaması ya da ne bilim kadının işte çatlakları vardı yok bilmem selüliti vardı.Yüzünü yaptırdı, gerdirdi, bilmem ne yaptı demesi toplumda bunların olmaması gerekiyor, yapılması gerekiyor diye algılanıp, herkes işte daha fazla para harcamak durumunda kalıyor. Burnundan rahatça nefes alabiliyor çok da kötü değil, yüzüne göre orantılı ama herkes burnunu yaptırıyor diye burnunu yaptırıyor. Yani bu da çok fazla para gitmiş oluyor o yüzden sırf medyadaki işte kadın imajı yüzünden. Başka da... Erkeklerde bu var mı? Erkekler 90-60-90 bayan istiyor ama kendileri ne bilim şey mi bir sporcu kadar güçlü ve çevikler mi hele ki Türk erkekleri böyle çevreye baktığımda öyle bir erkek çok nadir bulunuyor aslında. Hele evlendikten sonra yüzde doksanı göbekli ama göbekli erkeklerde yanında yine 90-60-90 kadın istiyorlar. Evlendikten sonra 90-60-90 ölçülerine sahip olmakta zor bir süreç gebelik, hamilelik sonucunda yine bir yıpranma oluyor. Aslında erkeklerin bu fiziksel yapısını koruması bayanlara göre daha kolay ama yargılanmak yönünden bayanlar daha çabuk yargılanıyor. Gülüşmeler...

-Peki. Teşekkür ederim. Güzel bir sohbeti. Sağol.

Zarif: Ben teşekkür ederim.

Bu görüşmeyi 41 yaşında yüksek lisans mezunu, boşanmış, anne ve çalışan Zarif ile 10.06.2010 tarihinde saat:21:20 sularında sadece ikimizin olduğu kendi evlerinin bir odasında gerçekleştirdik. Görüşmemiz toplam 53 dakika 23 saniye sürdü.

Söyleşi 5: Zuhâl

-Sizce Türk toplumunda bir kadın olmak ne anlama gelmektedir? Ne ifade ediyor? Biraz bana anlatıp, tanımlar mısınız?

Zuhâl: Türk toplumunda kadın olmak zor. Çünkü herkesin yetişme tarzı farklı. Bölgesel farklılıklar çok fazla. Ben Akdenizliyim. Akdeniz de olmanın bir avantajını yaşadım. Yetişkinliğim de bir bayan olarak, gerçekten çok serbest büyüdüğümü söyleyebilirim. Bu tamamen babamın tavrından kaynaklanıyordu. Babam Türk toplumunun yapısını bildiği için evlendiğimde yaşayacağım zorlukları ön görerek bana bir serbestlik tanıdı. Ben genç kızlık döneminde çok açık kıyafetler kullanıyordum. Annem bunu istemezken bunu babamın verdiği bir rahatlıkla kullanabiliyordum. Çünkü babam evlendiğimde bunları kullanamayacağımı düşünüyordu. Ve haklı da çıktı. Eee şu anda o kıyafetlerime özlem duyuyor muyum? Hayır duymuyorum. Şu anda bir alışkanlığım var bununla ilgili ama genç kızlığımda o şekilde giyinmiş olmak ve babamın bana bu rahatlığı vermiş olması beni rahatlatıyor. Çünkü evlendiğim de gerçekten bu rahatlığı yaşayamadım ben. Türk toplumunda kadın olmak bu anlamda çok zor. Çünkü bir namus anlayışı var. Namusu kıyafetinizle özdeşleştiriyorlar. Hareketlerinizle özdeşleştiriyorlar ve tamamen size bir sorumluluk yüklüyorlar. O sorumlulukla artık bütün hareketlerinizi kontrol etmeniz lazım ve kendi adınıza hareket etmiyorsunuz evlendiğiniz zaman. Düşünmeniz gereken bir çocuğunuz var. Düşünmeniz gereken bir kocanız var. Kocanızın ailesi var ve size haddinden fazla bir sorumluluk yükleniyor. Bütün yaşantınız da. Kadın olmanın verdiği bir ağırlık yükleniyor. O yüzden genç kızlığım dönemindeki o serbest yaşam beni şu anda rahatlatıyor. İyi ki o günleri yaşamışım ve iyi ki babam bana bu özgürlüğü tanıtmış diyorum. Eeee evlendikten sonra eee kadın olmanın verdiği bir çok şeyi yaşıyorsunuz. Zorluğu yaşıyorsunuz. Bir çok sorumluluk yükleniyor size. Kocanızla iyi geçinmek zorundasınız ve toplumun size verdiği bir sorumluluk daha var. Devamlı bakımlı olmanız lazım. Kocanızın ilgisini sizin üzerinizde tutmanız lazım ki kocanız başka yerlere gitmesin. Başka insanlarla alakadar olmasın. Bu da bir yük. Artı evinizle ilgili sorumluluğunuz var. Çalışan bir bayansınız. İş yerinizde sorumluluğunuz var ama eve gittiğinizde kimse sizin bütün gün yorulmuş olacağınızı hesap etmiyor ve sizden farklı şeyler bekler hale geliyorlar. Çocuğunuz yine aynı şekilde sizi bütün gün görebilmenin özlemiyle size yapıyor ve akşam sizden hiç çalışmayan bir anne gibi ilgi bekliyor. Oyun oynamanızı bekliyor ama sizin ona gücünüz kalmıyor. Kadın olmak çünkü Türkiye’de artık çok zorlaştı. O ataerkil yapının verdiği bir kadınlık yükünüz var. Yani hiç çalışmayan bir bayanmış gibi evdeki yükümlülüklerinizi devam ettirmenizi bekliyorlar. Yine aynı şekilde çalışmanızı da bekliyorlar. O yüzden kadın olmak artık Türkiye’de bence çok zorlaştı.

-Peki. O zaman şöyle söyleyebilir miyiz? Tüm bu konuştuklarımızın üzerine. Aslında kadınlar özgür müdür? Hem fiziksel hem ruhsal anlamda diledikleri gibi hareket edebilirler mi?

Zuhâl: Çok da özgür olduklarını düşünmüyorum. Ben eşimle birlikte bir özgürlük yaşıyorum ama sadece benimle daraltılmış bir alan değil. Ama benim yaşadığım özgürlük bile sınırlı. Az evvel söylediğim gibi mesela bir kıyafet olayında benim

kendi sınırlarım vardı. Ama eşimle birlikte bana yeni sınırlar geldi. Ne oldu benim özgürlük alanım daraldı. Herkes böyle özgür müdür Türkiye’de? Hayır değil. Benim çevremde çok kadın var ve ben bu kadınları devamlı gözlüyorum. Hayır özgür değiller. Ekonomik anlamda özgür olduğunu söyleyen bizler bile aslında özgür değiliz. Çünkü kazandığımız parayı eşimizle çocuğumuzla paylaşmak zorundayız. Bir sorumluluğumuz var. Dolayısıyla o kazandığımız parayı bile istediğiniz gibi harcayamıyorsunuz. Yani tabii ki o yaptıklarınız da sizin istediğiniz ama belki farklı bir şeyler isteyebilirsiniz. Kendiniz için isteyebilirsiniz ama ailevi sorumluluğunuzdan dolayı kaynaklarınızı oraya aktaramıyorsunuz. Geliriniz sınırlı. Ekonomik anlamda özgür değil kadınlar. Kadınlar giyim kuşamda özgür değil. Belki ben şanslı bir kadını sevdiğim insanla birlikteyim. Ama herkes benim kadar şanslı değil. Sevdiği insanla birlikte olamayanlar var. Sevdiği insanla birlikte olup, aslında insanın aradığı insan olmadığını fark edenler var. Ve mutsuz evlilik geçirenler var. Ve bu mutsuzluğun tamamen nedeni o özgürlüklerin kısıtlanmasında o hani insanın kendisinin bir sınırı vardır. Bir çevresi vardır. O sınırlara aşırı müdahaleye artık dayanamıyor insanlar. O özgürlük sınırına dayanamadıkları için müdahalelere sonuçta ne oluyor. Boşanmalar, ayrılmalar vs. şeyler oluyor. Türk kadınları özgür değil. Sadece evliler içinde düşünmemek lazım bunu bir de bekarları düşünmek lazım. Dediğim gibi ben Akdenizliyim. Akdeniz kültüründe büyüdüm. Dolayısıyla biraz daha serbest bir yaşantım vardı. Ama benim ilk görev yerim Doğu Anadolu’ydu. Orada da ben çok kadınlarla birlikteydim. O kadınlar özgür değil. O genç kızlarda özgür değil. İstedikleri gibi yaşayamıyorlar. Üniversite de İç Anadolu’daydım. Ve bir çok bölgeden gelen genç kızlarla da birlikteydim. Aynı şeyi onlarla da yaşıyordum. En basitinden giyim kıyafet yönünde, aynı giyindiğiniz insanı otobüse binerken, başını bağlarken görüyorsunuz nasıl yani diyorsunuz. Ailesi onu o şekilde sınırlamış. Dolayısıyla şöyle bir şey oluyor insanlarda. Eeee aile baskısıyla yaşadığı şeyleri birazcık özgürlük yakaladıkları anda dışa vuruyorlar. Hani her genç kızında istedik oranda özgür olduğunu düşünmüyorum Türkiye’de. Çünkü çok ciddi bir aile baskısı, aile baskısı olmasa bile toplumsal bir baskı var. Benim geçirdiğim genç kızlık döneminde ben çok rahat büyüdüm. Ama rahat büyümemin bir nedeni de şudur. Toplumsal baskılara benim ailem göğüs gerdi. Onlar bana laf söyletmedi. Ben tepki almadım mı? Çok tepki aldım. Çünkü benim o dönemde kullandığım kıyafetler alışıldık kıyafetler değildi. Şu anda gerçekten alışıldık olduğunu söyleyebilirim. Yani 95-99 dönemi benim adölesanlık dönemim olarak düşünürsek, o zaman benim kullandığım kıyafetler şu anda gerçekten rutin olası kıyafetler. Ama o zaman değildi. O toplumsal baskıya, çevremizden gelen baskılara benim annem babam, göğüs gerdiği için ben rahattım. Herkesin dediğim gibi benim kadar şanslı olduğunu ben düşünmüyorum. Ben şu anda bir kız çocuğu sahibiyim. Benim kızım benim büyüdüğüm kadar rahat büyüyecek ne yazık ki.

-Niye?

Zuhal: Çünkü benim dediğim gibi eşimin kıyafet konusunda, kıyafet üzerinden devam ediyorum konuşmama. Sınırları olan bir insan ve benim kızım büyüdüğünde o sınırlar dahilinde büyüyecek. Benim kadar serbest büyüyecek. Eeee bunun sonucu nasıl olur? Tabii görmek lazım. Onun kabul etmesiyle alakalı çok küçük şu anda. Ama o küçücük kız çocuğunun bile çok rahatlıkla söyleyebilirim farklı bir kültürün insanıyla evlendim. Onun ailesinin davranışları bile çok çok farklı. Benim kızım öyle büyüyecek.

-Eşiniz nereli?

Zuhal: Ankaralı benim eşim. Ama hani İç Anadolu ama ben açıkçası çok daha farklı bir kültür olduğunu düşünüyorum onların. Eeee çok ataerkiller. Çok daha kapalı bir aile, sınırları çok belli yani konuşmalarında sık sık şu cümleleri duymak mümkün. Kadın onu yapmaz. Kadın onunla konuşmaz. Kadın oraya gitmez. Kadın onu yapamaz, nasıl yapabilir. Yani kadının da bir gücünün olduğunu, kadının da kabiliyetlerinin olduğunu bilmiyorlar. Ve kadının kendi kendine yetmesi gerektiğini de bilmiyorlar. Eeee şunu ben de kabul ediyorum. Evlendim. Sevdiğim insanla evlendim. Ve birlikte bir yaşam sürüyoruz. Birbirimizin sınırlarına giriyoruz ve birlikte daha mutlu olmak için kendimizden fedakarlık ediyoruz tabii ki bunu da kabul ediyorum. Ama Allah korusun bir gün ben eşimle ilgili bir yokluk yaşarsam kendi hayatımı devam ettirebilmeliyim. Ben o güçle büyüdüm. O şekilde yetiştirildim ve bütün bayanlarında öyle olması gerektiğini düşünüyorum. Yani bir çarşıya gittiğimde ben bir satıcıyla konuşmaktan çekinmemeliyim. Çekinecek bir şey yok ortada korkacak bir şey yok. Ama o kültürde zarar görme ihtimali var. O yüzden temkinli davranmak lazım. Anlatabiliyor muyum? Eeeee bütün bunları toplumdaki yapıyla tabii genellemek de doğru değil. Çünkü çok farklı kültürler var. Çok farklı aile yapıları var. Ama genel olarak gördüğüm budur yani o ataerkil yapıdan kaynaklanan kadının geri planda kalmasıyla alakalı bir şey. Ha burada şunu da söylemek istiyorum. Bunu İslam diniyle birleştirmenin kesinlikle de yanlış olduğuna inanan bir insanım ben. Çünkü bu din daha dün akşam izlediğim bir programda şunu söylüyor. Bizim peygamber efendimizin soyu kızı üzerinden yürümüştür. Kız çocuğuna çok fazla önem veren bir toplum....(Cep telefonu çaldığı için konuşmaya bir süre ara verdik). Türkiye’de hoşuma gitmeyen bir şey daha var. Son dönemde görsel her türlü basında kadın sadece bedeniyle ortaya koyulmaya başlandı. Ve bu insanların yaşam tarzına da etki etmeye başladı. Çünkü sürekli karşınızda bedeninizi özdeşleştirmek istediğiniz son derece zarif, güzel kadınlar ve bunu gören erkekler ve kadınlar var. Erkekler öyle kadınlar ister hale geldi. Kadınlar da öyle olmak ister hale geldi. Ama bu insanların karşılıklı ilişkilerini bozdu bence. Böyle olmaması lazım. Kadın sadece bedeninden ibaret değil. Kadının düşünceleri var. Güzellikleri var, huyu var. Bunların geri plana bu kadar atılması görsel medya tarafından benim hoşuma gitmiyor. Kadının bu kadar ortada oluşu da hoşuma gitmiyor. Kadın daha farklı şekillerde karşımıza çıkması gerekir diye düşünüyorum. Kadının bedenini kullanması üzerine de konuşursak, evet kadının bedeni üzerinde bir gücünün olması muhakkak ki gerekiyor. Kendi istediği gibi kullanması gerekiyor. Evli, evlenmek bir seçim. Bedenin üzerindeki gücüyle alakalı çünkü bedenin farklı bir biçimde kullanılmaya başlanacak. Artık sadece bir beden değil. Sevginin karşılıklı kullanılacağı bir araç haline de geliyor. O yüzden kadının bedenini de rahat kullanması gerekiyor. Hamileliğine kendisinin karar vermesi gerekiyor. Onun dışında cinselliğe evlilikteki cinselliğe karşılıklı karar vermek gerekiyor. Bir zorlanma olmaması gerekiyor. Başka da konuşulacak bir şey yok. Bu kadar bütün konsantrasyonum bozuldu. (Kapının açılıp, birinin içeri girmesinden ve cep telefonunun çalmasından bahsediyor).

Bu görüşmeyi 30 yaşında yüksek lisans mezunu, evli, anne ve çalışan Zuhal ile 02.07.2010 tarihinde saat:14:05 sularında sadece ikimizin olduğu iş yerinin bir odasında gerçekleştirdik.Görüşmemiz toplam 26 dakika 18 saniye sürdü.

Söyleşi 6: Dilek

-Türkiye de kadın olmak nasıl anlatırsınız? Evet.

Dilek: Türkiye’de kadın olmanın bende herkes gibi zor olduğunu düşünüyorum. Eeeee. Türkiye’de kadın olmak deyince Türkiye de sadece kadınlar zorluklarla var olduğunu yine de düşünmüyorum. Aklımıza iki tip örnek geliyor kadın deyince. Birisi önüne sunulan şartlar doğrultusunda yaşamış, küçük yaşta çalışmaya başlamış, küçük yaşta evlenip, anne olmuş ve hayatın ona sunduğu kısıtlı şeylerle yaşayan, baskı gören, eziyet gören ve hayatı fedakarlıklarla dolu bir kadın veya yine eğitim almış, ailesindeki empati duygusu güçlü ve demokratik bir aile yapısına sahip olan kadınlarımızda var. Bunlar daha güçlü olan gruptalar. Ben de kendimin bu grupta olduğunu düşünüyorum. İzmirliyim. Demokratik bir aile yapım var. Biraz rahat büyümüş olduğumu söyleyebilirim. Ailemde her zaman küçük yaştan itibaren söz hakkım oldu. Bir şeyler yapılırken fikrim soruldu. İstedğim eğitimi aldım. Evlilik kararında yine ailem tarafından özgür bırakıldım ve istediğim kişiyle evlilik yaptım. Evlenmeden önceki yaşamım daha rahattı. İsteddiğimi giyebiliyordum. İsteddiğimi söyleyebiliyordum. İstedğim insanlarla iletişim kurabiliyordum. Ama evlendikten sonra eşimle farklı kültürlere sahip olduğum için bu konuda sıkıntılarım oldu. Mesela giyim kuşam konusu herkesin Türk toplumunda kadınların genel sorunu. Evlenmeden önce daha rahat giyiniyordum ve istediğim şeyleri giyiyordum. İstedğim şeyleri giymekte benim kişisel yönden daha güçlü olmamı ve kendime olan güvenimi daha çok destekliyordu. Mesela istediğim bir şeyi giydiğim için ve vücudumu da beğendiğim için kendimi daha bir özgüveni yerinde hissediyordum ama evlendikten sonra her şeyim kısıtlandı. Ha yine belli ölçülerde istediğim şeyleri giyebiliyorum ve belli ölçülerde yine karar verme ve söz söyleme hakkına sahibim. Ama evlendikten sonra yaşamımda şöyle bir değişiklik oldu. Daha çok eşime danışarak veya o bana bazı şeyleri danışarak yapması gibi karşılıklı bir fikir alışverişi doğrultusunda yaşamımızı sürdürüyoruz. Eeeeeee kadın eee. (Başını öne doğru eğip, gülümseyerek, ne söyleyebilirim ifadesiyle susma. Aradan sonra tekrar gülümseme ve duralım dedikten sonra ara verdik). Ben bir de şöyle düşünüyorum. Kadın olmanın güzellik ve estetik olduğunu düşünüyorum. Her kadının bakımlı olması, birazcıkta dış görünüşüne dikkat etmesi konuşmasına tavırlarına hatta bazen jest ve mimiklerini kullanırken bile zarif bir biçimde kullanması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü kadın bedeni güzellik anlamına geliyor. Televizyonlarda da her yerde de görüyoruz. Güzel vücutlu, güzel yüzlü kadınlar her zaman insanların ilgisini topluyor. Sadece erkeklerin değil, kadınlarında ilgisini çekiyor ve bu kişilerin iletişim yönü daha güçlü oluyor. Kendine olan güvenleri daha iyi oluyor ve diğer kadınlarında birazcıkta olsa kendilerine özenmesi durumu oluyor ve diğer insanlara da fayda sağlamış oluyorlar. Ayrıca eşlerinin daha çok saygı duyduğunu düşünüyorum güzel kadınlara. Çünkü güzel olmaları eşlerinde bir ilgi uyandırıyor ve bu ilgi doğrultusunda evlilikleri veya özel ilişkileri daha iyi seyrediyor ve kadına olan değer daha fazla artmış oluyor ve eşinden saygı ve sevgiyi bu şekilde görebiliyor. Eeee sadece kadının ekonomik yönden güçlü olması yeterli değil, aynı zamanda beden ve zihinsel olarak da güçlü olması gerektiğini düşünüyorum. Kadınların yönetim gücü daha zengin olduğunu düşünüyorum erkeklere göre. Kadınlar her şeyi daha güzel daha estetik hale getirebilirler. Susma biraz ara... Önümüzdeki ay evliliğimizin üçüncü yılı bitiyor, dördüncü yılına giriyoruz. Evliliğimizin ilk iki yılında çocuk istemedik eşimde, ben de. Ortak karar alarak korunduk ve evlenmeden önce evlilik aşamasında aile planlamasından destek alarak, ortak bir kararla iki yıl boyunca korunduk. Burada yine eşimden fedakarlık oldu ve eşimin korunmasıyla iki yıl çocuk istemedik. Bir yıldır çocuk istiyoruz. İlk zamanlar bunun üzerine fazla düşmedik. Ama son üç-dört aydır çocuğumuzun olmasını

istiyoruz ve bu konuda tedavi görüyorum ben. Prolaktin değerim yüksekmiş bu düştüğü zaman çocuk sahibi olmak istiyoruz. İnşallah yakın bir zamanda olacak. İlk iki yıl çocuk istememe kararı benden, fikir olarak benden doğdu ve eşim bunu destekledi. şimdi artık bir aile olmak ve çocuk yetiştirmek üzere planlar yapıyoruz. İleride bir kızım olmasını istiyorum. Çünkü ben aileme bir kadının daha katılmasını, bir bayanın daha katılmasını istiyorum ve çok iyi yetişmiş bir evlat, yetiştirilmiş bir evladım olmasını istiyorum. Kızım olduğu zaman yine kendi istediğim ölçülerde yetiştirmek istiyorum ama bunun ne kadar mümkün olduğunu şu anda kestiremiyorum. Çünkü eşim düşünce yapısı olarak bana göre daha kapalı bir düşünce yapısına sahip. Eşim asker benim. Asker olduğu için kuralları benden daha fazla . Çok kuralları olduğu için çocuk yetiştirirken eşim konusunda birazcık endişe yaşıyorum. Özellikle kız çocuğumuz olması konusunda endişeler taşıyorum. Çünkü kızımız olduğu zaman il dışında bir üniversiteye gitmesini istemiyor. Halbuki benle tanıştığın da üniversite tercihlerimi beraber yaptık ve kendisinin olduğu şehre Ankara'ya tercih yapmam için beni zorladı. Ama şimdi kızı olduğu zaman başka bir şehirde okumasını istemiyor. Erkek arkadaş durumuna sıcak bakmıyor ve 18 yaşının altında erkek arkadaşı olmamasını istiyor ve ben eşimle çıkarken 17 yaşındaydım. Yani aslında şöyle bir tezatlık da var eşimde. Kendi yaptığı şeyleri kendi çocuğunda görmek istemiyor ve bu durum bende endişe yaratıyor. Giyim konusunda da kısıtlayıcı olduğu için kız çocuğu isteğimi birazcık eşim kısıtlıyor benim ve ama ben yine de evimde bir bayanın daha olmasını istiyorum. Benim bir kedim var. Hayvanları çok seviyorum ve kedimde dişi evdeki bayan nüfusu bayağı fazla. Eeee. Sohbetimiz bitiyor. Tekrar kamerayı açsam da kayıt yapmadım.

Bu görüşmeyi 26 yaşında lisans mezunu, evli, çalışan Dilek ile 02.07.2010 tarihinde saat:15:20 sularında sadece ikimizin olduğu iş yerinin bir odasında gerçekteştirdik. Görüşmemiz toplam 33 dakika 58 saniye sürdü.

ÖZGEÇMİŞ

Deniz Doğan 1965 yılında Manisa Kırkağaç'ta doğdu. 1984 yılında Anadolu Üniversitesi İş İdaresi bölümünü kazandı.1986'da bölümden kendi isteğiyle ayrıldı. 1992 yılında LCC'de plastik makyaj ve estetsiyenlik eğitimi aldı. Ön Lisans eğitimini 1996 yılında Anadolu Üniversitesi Ebelik Bölümünde tamamladı. Lisans eğitimini 2003 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Televizyon Gazeteciliğinde tamamladı. CNN Türk'te görsel bitirme tezini yaptı. 1988 yılından itibaren Dr. Lütfi Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesinde yüksek ebelik bölümü mezunu olarak çalışmakta, Sağlık Bakanlığı bünyesinde İletişim ve Sağlık, İletişim ve Beden konulu mesleki eğitimlerde vermektedir.